

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBORENO
SOCIETY OPICTECTBO
MACEDONIA MAKEDONIJA

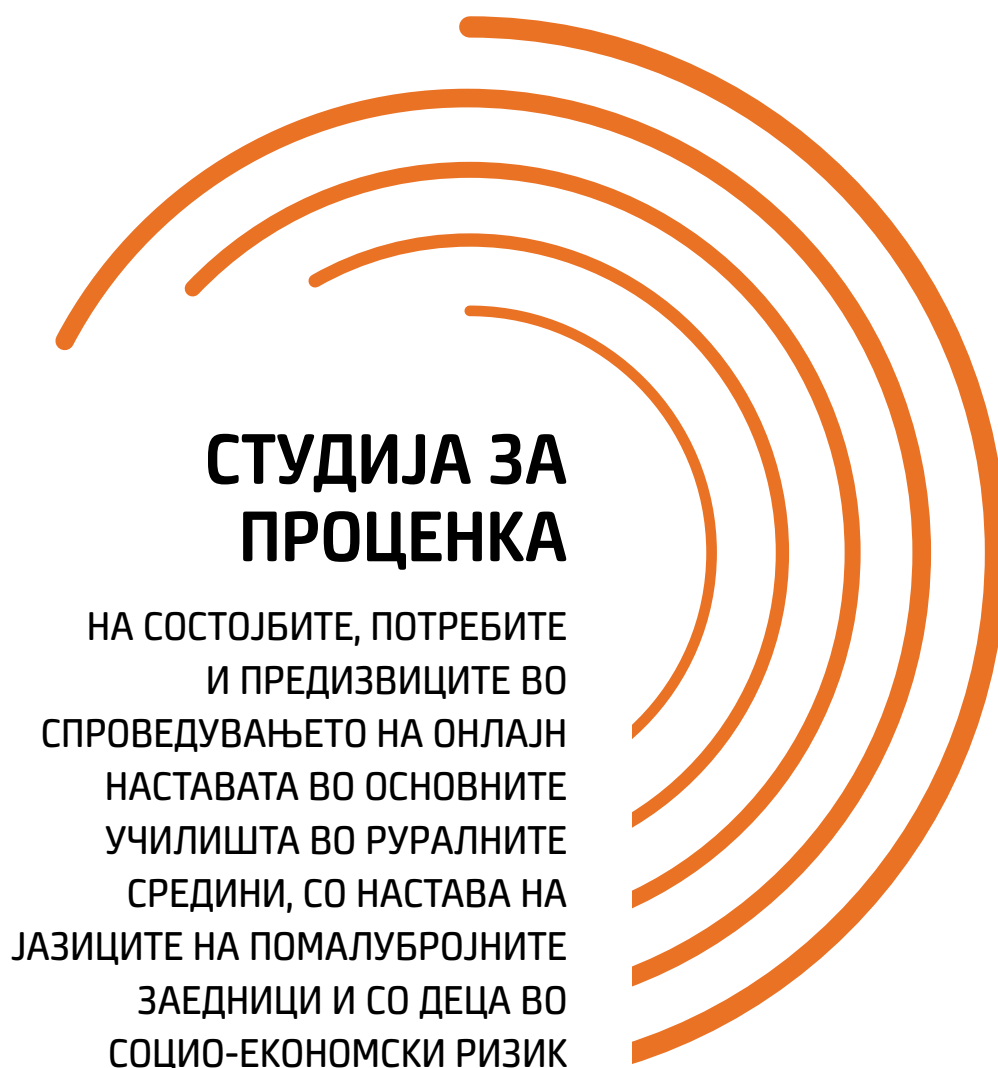
ФОНДАЦИЈА ЗА ОБРАЗОВНИ И КУЛТУРНИ ИНИЦИЈАТИВИ
FOUNDATION FOR EDUCATION AND CULTURAL INITIATIVES
ЧЕКОР ПО ЧЕКОР • STEP BY STEP
Educating children. Strengthening professionals. Building the future.

СТУДИЈА ЗА ПРОЦЕНКА

НА СОСТОЈБИТЕ, ПОТРЕБИТЕ
И ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО
СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ОНЛАЈН
НАСТАВАТА ВО ОСНОВНИТЕ
УЧИЛИШТА ВО РУРАЛНИТЕ
СРЕДИНИ, СО НАСТАВА НА
ЈАЗИЦИТЕ НА ПОМАЛУБРОЈНИТЕ
ЗАЕДНИЦИ И СО ДЕЦА ВО
СОЦИО-ЕКОНОМСКИ РИЗИК

СТУДИЈА ЗА ПРОЦЕНКА

НА СОСТОЈБИТЕ, ПОТРЕБИТЕ
И ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО
СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ОНЛАЈН
НАСТАВАТА ВО ОСНОВНИТЕ
УЧИЛИШТА ВО РУРАЛНИТЕ
СРЕДИНИ, СО НАСТАВА НА
ЈАЗИЦИТЕ НА ПОМАЛУБРОЈНИТЕ
ЗАЕДНИЦИ И СО ДЕЦА ВО
СОЦИО-ЕКОНОМСКИ РИЗИК

Издавач:
Фондација Отворено општество-Македонија
Фондација за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“

За издавачот:
Фани Каранфилова-Пановска
Сузана Киранциска

Автори:
Елена Мишиќ, Бранка Џајковска, Сузана Киранциска, Сузана Пецаковска, Наташа Анѓелеска, Споменка Лазаревска

Уредници:
Сузана Пецаковска
Сузана Киранциска

Дизајн и техничка обработка:
Кома.мк

Лектура:
Абакус Скопје

Достапно единствено како електронско издание на
www.fosm.mk
<https://www.stepbystep.org.mk/>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека «Св. Климент Охридски», Скопје
373.3.018.43:316.334.55(497.7)»2020»(047.31)

СТУДИЈА за проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социо-економски ризик [Електронски извор] / [автори Елена Мишиќ ... и др.]. - Скопје : Фондација Отворено општество - Македонија : Фондација за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор, 2020

Начин на пристапување (URL):

<https://eur01.safelinks.protection.outlook.com/?url=https%3A%2F%2Fwww.fosm.mk%2F&data=04%7C01%7C%7C4955337f90d045aeb3db08d885881a2f%7C6dd6692964ee4888a65ab847baf12c47%7C0%7C0%7C637406166888427478%7CUnknown%7CTWFPbGZsb3d8eyJWljoimC4wLjAwMDAiLCJQIjoiV2luMzliLCJBTiI6Ik1haWwiLCJXVCi6Mn0%3D%7C1000&sd=0MBfp9unbBh5EFx67vCG6hbNy7PBrCKVbdJdaa7D%2BNs%3D&reserved=0>

- Начин на пристапување (URL):

<https://eur01.safelinks.protection.outlook.com/?url=https%3A%2F%2Fwww.stepbystep.org.mk%2F&data=04%7C01%7C%7C4955337f90d045aeb3db08d885881a2f%7C6dd6692964ee4888a65ab847baf12c47%7C0%7C0%7C637406166888427478%7CUnknown%7CTWFPbGZsb3d8eyJWljoimC4wLjAwMDAiLCJQIjoiV2luMzliLCJBTiI6Ik1haWwiLCJXVCi6Mn0%3D%7C1000&sd=SI%2F46N88NgzYDIt2%2F71M3jT9FXWttB6dYxp%2FHYNtGDU%3D&reserved=0> - Текст во PDF

формат, содржи 103 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 10.11.2020. - Фусноти кон текстот. - Други автори: Бранка Џајковска, Сузана Киранциска, Сузана Пецаковска, Наташа Анѓелеска, Споменка Лазаревска. - Содржи и: Прилог

ISBN 978-608-218-301-5 (Фондација Отворено општество - Македонија)
ISBN 978-608-4857-65-5 (Фондација за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор)

1. Мишиќ, Елена [автор] 2. Џајковска, Бранка [автор] 3. Киранциска, Сузана [автор] 4. Пецаковска, Сузана [автор] 5. Анѓелеска, Наташа [автор] 6. Лазаревска, Споменка [автор]
а) Образование на далечина -- Основни училишта -- Рурални средини -- Македонија -- 2020 -- Истражувања

COBISS.MK-ID 52457477

Ова истражување е финансирано од Фондацијата Отворено општество-Македонија како брз одговор на КОВИД- кризата и реализирано во партнерство со Фондацијата за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“ во рамки на концептот на ФООМ „Образование за помалубројните етнички заедници“.

СОДРЖИНА

4	ИЗВРШНО РЕЗИМЕ
6	РЕЗИМЕ НА КЛУЧНИТЕ НАОДИ И СОЗНАНИЈА ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО
8	КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ
12	КОНТЕКСТ И ПОЛИТИКИ
16	МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО
20	ИСТРАЖУВАЧКИ НАОДИ И СОЗНАНИЈА
80	ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ
84	ПРИЛОЗИ
85	ПРИЛОГ 1 - Прашалник за наставниците
94	ПРИЛОГ 2 - Прашалник за директорите и за стручните служби
103	ПРИЛОГ 3 - Протокол за фокус-група

Студија за проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социо-економски ризик

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Цел на ова истражување е проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални

Цел на ова истражување е да се направи проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн наставата во основните училишта во руралните средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социјално-економски ризик. Крајна цел е да се даде придонес за подобра подготовка на образовниот систем во учебната 2020/2021 година.

Истражувањето се спроведе во периодот мај-јуни 2020 година, во рамките на концептот „Образование на помалите етнички заедници“ на Фондацијата Отворено општество – Македонија, во партнерство со Фондацијата за културни и образовни иницијативи „Чекор по чекор“.

Техниките што се применија во истражувањето беа од квантитативна и квалитативна природа, а собирањето на примарните податоци и информации се овозможи со помош на следниве **инструменти**:

- ▶ Прашалник за наставниците;
- ▶ Прашалник за директорите и стручните служби, и
- ▶ Фокус-групи со наставниците, стручните служби и директорите.

Во анкетите учествуваа **61 испитаник (директори и членови на стручните служби) и 576 наставници од 30 основни училишта**. Од нив, 47,2% се наставници во градски училишта, 37,3% во селски училишта, а 5,4% во приградски училишта. Меѓу испитаниците кои работат во училишта што функционираат во повеќе посебни објекти (руралните училишта), 25,2% работат во централни, а 15,6% во подрачни училишта. Повеќе од 90% од испитаниците предаваат на македонски јазик; 4,3% на српски; 4,2% на турски и 1,9% на албански јазик. 52,3% од испитаниците се одделенски наставници, 44,8% се предметни наставници, а 12,3% од наставниците работат со комбинирани паралелки. Мнозинството наставници меѓу испитаниците (60,3%) имаат работно искуство меѓу 5 и 25 години, 20,3% работат помалку од 5 години, а 18,9% се наставници со повеќе од 25 години стаж. Најголем дел од директорите и од членовите на стручните служби (57,4%) имаат работно искуство меѓу 5 и 25 години, 24,6% работат помалку од 5 години, а 18% имаат работно искуство над 25 години.

Во седумте фокус-групи учествуваа вкупно 72 испитаника од 7 училишта, од кои 65 наставници, 3 директори и 4 претставници на стручните служби.

Студија за проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социо-економски ризик

РЕЗИМЕ НА КЛУЧНИТЕ НАОДИ И СОЗНАНИЈА ОД ИСТРАЖУ- ВАЊЕТО

Накучо, од анкетата за наставниците, анкетата за директорите и стручните служби и фокус-групите со наставниците, стручните служби и директорите можат да се резимираат следниве заклучоци:

- ▶ **Просечната оценка доделена на онлајн наставата** е „добар“ (односно 3, на скала од 1 до 5). Дури 10,2% од наставниците ја оценија онлајн наставата со оценката „незадоволително“, 15,8% ја оценија како „задоволителна“, а дури 41,7% како „добра“.
- ▶ **Како најголема помош во изведбата на онлајн наставата** наставниците го издвоија фактот дека дома ја имале потребната технологија (73,1% од наставниците), по што со голема разлика следува соработката со родителите (36,7%) и со другите наставници (31,7%).
- ▶ **Начините на изведба на онлајн наставата**, во голема мерка, се разликуваат меѓу училиштата и меѓу наставниците, при што најзастапени биле задавањето домашни задачи, примената на постоечките платформи и испраќањето презентации.
- ▶ **Обуката за ИКТ организирана од училиштата/образовните власти и опремата обезбедена од училиштата имала најмал придонес** за успешноста на наставата.
- ▶ Директорите и стручните служби беа запрашани дали нивното училиште имало на располагање средства што можеле да се користат во изминатата учебна година или би можеле да се користат во иднина и/или да бидат пренаменети за потребите за справување со кризата со КОВИД-19. Значителен дел од директорите не знаат дали нивното училиште има на располагање средства за справување со потребите поврзани со КОВИД-19. Помалку од една третина од испитаниците изразија став дека располагаат со средства и исто толку изјавија дека не располагаат со вакви средства, но загрижува фактот дека 37,7% од испитаниците не знаат дали училиштето за кое се одговорни има на располагање средства за справување со потребите што произлегле или произлегуваат од промените во образовниот процес наметнати од кризата со КОВИД-19.
- ▶ Една четвртина од наставниците тврдат дека **сите ученици не учествувале во наставата**.
- ▶ За директорите и стручните служби, **можностите за учество во наставниот процес, за учење и напредување на учениците, во најголема мерка зависеле од нивните родители**, па тие за главни фактори ги сметаат: поддршката од страна на родителите (78,7% сметаат дека овој фактор има големо, а 21,3% делумно влијание); социо-економската состојба на родителите

(70,5% сметаат дека овој фактор има големо, а 19,7% делумно влијание), и образованието на родителите (68,9% сметаат дека овој фактор има големо, а 27,9% делумно влијание). Речиси еднаква важност им придаваат и на компетенциите на наставниците (67,2% сметаат дека овој фактор има големо, а 29,5 делумно влијание). Најмала важност им придаваат на местоположбата на училиштето, на буџетските издвојувања за училиштето и на буџетските издвојувања за општината.

- ▶ Големо мнозинство наставници тврдат дека **учениците не работеле самостојно или работеле само делумно самостојно**.
- ▶ Како **најголеми предизвици** со кои се соочија нивните училишта, директорите и стручните служби ги сметаат следниве: *сите родители не биле во можност дома да им помогнат на своите деца* (мислење кое го делат 70,5% од испитаниците); *неможноста како училиште да обезбедат ИКТ-опрема за сите наставници и за децата кои немале ваква опрема* (60,7%), и *недоволната подготвеност на учениците за самостојно учење* (49,2%).
- ▶ За **руралните училишта најголеми предизвици биле неможноста да се обезбеди ИКТ-опрема за сите наставници и деца** и фактот дека **сите родители не биле во можност да им помогнат на своите деца**.
- ▶ Директорите и членовите на стручните служби од **руралните училишта интеракцијата со учениците ја сметаат за поголема тешкотија** во споредба со другите испитаници, додека за претставниците од училиштата каде што наставата се реализира на албански јазик, поголем проблем претставувало оценувањето.
- ▶ Мнозинството директори и членови на стручните служби во градските училишта сметаат дека училиштата немаат соодветни простории/училници во кои може да се организира настава со минимум физичка дистанца меѓу учениците. Од друга страна, во руралните училишта бројот на испитаници кои сметаат дека имаат услови е трипати поголем од оние кои го застапуваат обратниот став.
- ▶ Бројот на испитаниците од руралните училишта кои тврдат дека во нивните училишта нема чиста вода за пиење и за одржување лична хигиена е многу поголем отколку во градските училишта.
- ▶ **Голем број ученици немале доволен пристап до ИКТ-технологија, стабилна интернет-врска и доволни ИКТ-познавања**. Учесниците во фокус-групите ги потврдија сознанијата дека дел од учениците немале пристап до интернет или компјутер и не ја следеле онлајн наставата. Училиштата истакнаа дека испратиле известување до МОН за бројот на ученици кои немаат пристап до ИКТ, но повеќето досега немаат повратна информација за тоа дали и на кои ученици им се доставени ваучери за обезбедување интернет или уреди. Сметаат дека **соработката и координацијата меѓу МОН и МТСП за помош на ранливите категории е многу слаба, исто како и комуникацијата со и повратните информации до училиштата**. Проблемот со редовното учество во наставата бил поизразен кај повеќедетните семејства, каде што сите деца се воедно и ученици.
- ▶ **Поголеми тешкотии** во совладувањето на материјалот и во исполнувањето на обврските **имале учениците со посебни потреби, учениците од семејствата под социјално-економски ризик и децата на родители со ниски образовни постигања**.

Како најголеми предизвици со кои се соочија нивните училишта, директорите и стручните служби ги сметаат следниве: сите родители не биле во можност дома да им помогнат на своите деца

- ▶ **Родителите биле клучен фактор во учењето на децата** и без нивната поддршка учениците веројатно не би ги постигнале истите резултати.
- ▶ Во однос на факторите кои најмногу им помогнале на наставниците можат да се увидат **разлики во ставовите меѓу директорите и стручните служби и во зависност од тоа кој наставен јазик е застапен во нивните училишта**. Така, за училиштата со македонски, српски и турски наставен јазик најмногу помогнале платформите од МОН, БРО и од други организации, во споредба со другите училишта, додека пак директорите од албанските, српските и турските училишта повисоко ја оценуваат соработката со родителите.
- ▶ Во врска со **достапноста на инструктивните материјали на јазикот на кој се реализира наставата**, во училиштата каде што наставата се спроведува на турски јазик, една четвртина од директорите и стручните служби сметаат дека целосно недостигаат наставни/инструктивни материјали, а 62,5% дека делумно недостигаат наставни/инструктивни материјали. Наспроти тоа, речиси еднаков процент од двете групи испитаници (80% од директорите и стручните служби, односно 71,7% од наставниците) во училиштата каде што наставен јазик е српскиот, сметаат дека делумно недостигаат наставни/инструктивни материјали, а 20%, односно 27,3%, дека целосно недостигаат наставни/инструктивни материјали. Во училиштата каде што наставата се реализира на босански јазик, сите испитаници од групата директори и стручни соработници сметаат дека целосно недостигаат наставни/инструктивни материјали; за разлика од нив, една третина од наставниците сметаат дека целосно недостигаат наставни/инструктивни материјали, а повеќе од половина од наставниците дека делумно недостигаат наставни/инструктивни материјали.
- ▶ **Бројот на директорите и на претставниците на стручните служби од руралните училишта кои сметаат дека достапноста на ресурсите за настава и учење на мајчин јазик е значаен фактор во напредувањето на учениците е значително поголем** во споредба со оние од градските училишта (31% наспроти 14,8%).
- ▶ За да се компензира недостигот од инструктивни материјали, според јазикот на кој се реализира наставата, 49% од наставниците кои се соочиле со проблемот сами креирале материјали на соодветниот наставен јазик, 23,8% успеале да се снајдат со веќе постоечките материјали, а 17% разменуваат и користеле материјали изготвени од други колеги. Учесниците во фокус-групите надолнија дека голем број од нив се обиделе овој недостиг да го надминат со користење материјали од други земји, каде што соодветните наставни јазици се службени јазици (Босна и Херцеговина, Србија и Турција), но сметаат дека треба да има доволно и лесно достапни материјали и во нашата држава кои соодветствуваат на наставната програма што треба да ја реализираат.

Студија за проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социо-економски ризик

КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ

Истражувањето ги генерира следниве препораки за тоа што треба да се направи за следната учебна година, за да се елиминираат недостатоците од изминатата учебна година, како и да се подготви успешен почеток на наставата (онлајн, со физичко присуство во училиштата или со комбиниран пристап), во зависност од развојот на ситуацијата предизвикана од кризата со КОВИД-19:

- ▶ Изработка на единствена национална платформа за онлајн настава и учење, наменета за сите наставници, предмети и наставни јазици;
- ▶ Поддршка на училиштата за изработка на сопствени платформи за онлајн настава и учење, наменети за учениците, на кои секој ученик ќе може да напредува според своите можности и потенцијали и според времето со кое располага и достапноста на ИКТ;
- ▶ Обезбедување ИКТ (компјутери и интернет врска) за сите ученици, особено за учениците од селските средини и од семејства под социјално-економски ризик;
- ▶ Изработка на педагошко-дидактички насоки и примери кои ќе помогнат во планирањето и во изведбата на наставата, оценувањето и работата со учениците со посебни потреби и со оние кои побавно напредуваат;
- ▶ Обезбедување турска поддршка за учениците со посебни потреби и за оние кои побавно напредуваат;
- ▶ Зајакнување на компетенциите на учениците за самостојно учење и за планирање на сопствената работа;
- ▶ Изготвување модел на работа што подразбира директен контакт со учениците од најниските одделенија, за да се осигури нивно јазично и математичко описменување;
- ▶ Организирање обука/континуиран професионален развој и обезбедување менторска поддршка за наставниците за дидактичко/методички иновации и квалитетна настава, а особено за напредна дигитална писменост, неопходна за спроведување на онлајн настава;
- ▶ Снимање инструктивни видеа и преведување на странски видеа за поддршка на совладувањето на материјалот, во согласност со целите на наставната програма, за сите одделенија, сите предмети и за сите наставни јазици;
- ▶ Ревизија и приспособување на наставните програми во случај наставата повторно (привремено, делумно или целосно) да се одвива на далечина, и
- ▶ Зајакнато присуство, комуникација и поддршка од страна на советниците од Бирото за развој на образованието.

Студија за проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социо-економски ризик

КОНТЕКСТ И ПОЛИТИКИ

Пандемијата настаната со ширењето на КОВИД-19 предизвика светска здравствена и општествена криза која го стави под ризик правото на образование за сите деца.

Пандемијата настаната со ширењето на КОВИД-19 предизвика светска здравствена и општествена криза, која го стави под ризик правото на образование за сите деца. Од 10 март 2020 година до крајот на учебната година, основните училишта во Република Северна Македонија беа затворени, а наставата се одвиваше по електронски пат, согласно упатствата и одлуките на Владата на Република Северна Македонија.

Со цел да се одговори на заканите по здравјето и животот на учениците, наставниците, но и на целото општество, Владата на РСМ, врз основа на предлогот од Управувачкиот комитет за координација и управување во системот за управување со кризи, на својата петнаесетта седница, одржана на 10 март 2020 година¹, донесе одлука² за преземање дополнителни мерки и активности за превенција од ширење на коронавирусот, меѓу кои и одлуки што директно ја регулираа организацијата на образовниот процес:

- ➔ прекинување на воспитно-образовниот процес и наставата во сите детски градинки, центри за ран детски развој, дневни центри, основни и средни училишта и високообразовни и научни установи во период од 14 дена, со што децата/учениците/студентите се ослободија од посетување на образовните установи, а вработените од работа;
- ➔ оправдано ослободување од работа на еден вработен родител со малолетно дете до 10-годишна возраст во сите економски субјекти во сопственост или основани од државата, со препорака истото да важи и за приватните субјекти и за оние кои се во сопственост или се основани од локалната самоуправа;
- ➔ прекинување на сите вонучилишни и други образовни и рекреативни активности за деца во период од 14 дена;
- ➔ задолжување на Министерството за образование и наука (МОН) и на Бирото за развој на образованието (БРО) да ја организираат наставата во согласност со одредбите од Законот за основното образование и Законот за средното образование.

Во периодот пред да истечат утврдените 14 дена, Владата на РСМ, на седница одржана на 23 март 2020 година, донесе уредби за регулирање на одржувањето на наставата во сите образовни потсистеми, меѓу кои и „Уредба со законска сила за примена на Законот за основното образование за време на вонредна состојба“³, со која промените во организацијата на образовниот процес до

1 Записник од Петнаесеттата седница на Владата на Република Северна Македонија, одржана на 10 март 2020 година, достапен на: [file:///C:/Users/User/Downloads/15-ta_sednica%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/15-ta_sednica%20(1).pdf)

2 Одлука бр. 44-2147/1, Скопје, од 10 март 2020 година

3 Објавена во „Службен весник на РСМ“ број 76 од 24 март 2020 г., достапна на: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/11cc00ce3bdb4da7992d397bf25af3aa.pdf>

крајот на учебната 2019/2020 година, како во другите потсистеми, така и во потсистемот за основно образование, се издигнаа на ниво на законски одредби. Оваа уредба ги задолжи училиштата да ја организираат наставата во основните училишта без физичко присуство, „преку далечинско учење, односно учење од дома, со примена на средства за електронска комуникација“, при што како средства за електронска комуникација се одобрија „видеоконференциски платформи, електронска пошта или други системи за електронска размена на податоци“. Одлуката за тоа какви средства ќе се користат им беше оставена на самите основни училишта.⁴

Со Уредбата се регулираше и процесот на оценување: „Со примена на средствата за електронска комуникација можат да се спроведат испрашувања, тестирања на учениците или да се користат други форми на утврдување и оценување на знаењето на ученикот.“⁵

По завршувањето на учебната 2019/2020 година, Министерството за образование и наука подготви Концепт за развивање систем за образование на далечина во основните и во средните училишта (јули 2020 година). Концептот беше ставен на јавна расправа, но - за жал - времето за разгледување и коментирање беше мошне кусо (4 дена), а со оглед на политичката клима во државата, условена со парламентарните избори, се наметнува прашањето дали на оваа исклучително важна тема ѝ се посвети потребното внимание.

Од своја страна, Бирото за развој на образованието на својата интернет-страница ја воспостави платформата ЕДУИНО. Според дизајнот, оваа платформа требаше да понуди видеолекции, ресурси, игри и разни активности за поддршка на воспитно-образовниот процес, со цел да прерасне во колективна платформа каде што наставниците, учениците и родителите би креирале и објавувале нови ресурси и материјали, односно „национална библиотека на дигитални едукативни материјали“.⁶

Предвидено е на платформата да можат да се најдат:

- е-училница: видеолекции по различни предмети во основното и средното образование;
- е-занимална: видеолекции за предучилишното образование и воспитување;
- активности и игри во домашни услови за деца од 3 до 10-годишна возраст;
- е-распоред, и
- е-тестови.

За жал, на платформата може да се забележи следново:⁷

- бројот на снимени лекции ни оддалеку не соодветствува на потребите, односно на планот и програмата за соодветните одделенија;
- за учениците кои следат основно образование на босански наставен јазик се достапни само 3 снимени лекции (по една за I, II и IV одделение);

4 Ibid, член 2

5 Ibid, член 3

6 Достапна на: <http://www.eduino.gov.mk/index.html>

7 Оваа состојба е регистрирана на 23 август, само неколку дена пред почетокот на учебната 2020/2021 година, во која согласно одлуките на Владата за учениците од четврто одделение нагоре и за оние од средното образование наставата ќе се одвива по далечински пат. Се чини дека ваквата платформа ќе им биде од мала помош на голем број наставници и дека е изгубено драгоцено време во соодветно подготвување на системот за поддршка.

- за учениците кои следат основно образование на српски наставен јазик се достапни само 2 снимени лекции (по една за II и VI одделение);
- за некои предмети во основното образование (на пример, за Германски јазик и Етика) нема поставено ниту една лекција, а за други (на пример, Ликовно образование и Музичко образование) само по една-две лекции;
- не е понудена ниту една лекција за учениците од средното образование;
- не е поставена ниту една активност или игра намената за работа со децата во домашни услови за деца на кои мајчин јазик им е турскиот, српскиот или босанскиот јазик;
- опцијата е-распоред не е функционална;
- опцијата е-тестови не е функционална.

Македонската радиотелевизија, во текот на март 2020 година, се вклучи во поддршката на наставниот процес, преку редовно емитување на снимени предавања. Според планот, во е-училницата подготвена во соработка меѓу МОН, БРО, УНИЦЕФ и ОХХО, се емитуваа предавања/часови во траење од по 15 минути, со цел да се опфати наставната материја по сите предмети од прво до деветто одделение, како и содржини за деца на претшколска возраст. Емисиите се емитуваа на МТВ1 од 9:15 до 12:10 часот, а на албански јазик на МТВ2 од 12:30 до 14:30 часот.

Во јули 2020 година Министерството за образование и наука подготви *Концепт за развивање на систем за образование на далечина во основните и во средните училишта*⁸. Овој концепт претставува повеќегодишен план за воспоставување систем на учење со користење на дигиталната технологија и содржи активности кои треба да се спроведат до 2020 година, но нема за цел да го подготви образовниот систем за претстојната учебна 2020/2021 година. Поразувачко е сознанието до кое дојде МОН, според податоците кои ги обезбедило во текот на кризата, дека околу 30.000 ученици од ранливите категории немале ИТ-уред во домашни услови, односно дека не биле во можност да ја следат онлајн наставата. Една од поголемите слабости на овој концепт е фактот дека при изготвувањето на решенијата тој не се базира на систематски истражувања, туку ги извлекува своите констатации врз основа на реакциите во социјалните медиуми. Концептот беше ставен на јавна расправа која траеше само 4 дена, и тоа непосредно пред одржувањето на парламентарните избори, со што се наметна прашањето дали на оваа исклучително важна тема ѝ се посвети потребното внимание.

Во меѓувреме беа спроведени повеќе истражувања од домашни и меѓународни организации кои, исто како и овој извештај, имаат за цел да понудат ставови, докази и предлози што ќе помогнат во донесувањето на одлуките за обликот на наставата во наредната учебна година (2020/2021), но и за можната улога и за придобивките од ИКТ во системот за образование во иднина.

Една од поголемите слабости на Концептот за образование на далечина е фактот што при изготвувањето на решенијата тој не се базира на систематски истражувања, туку ги извлекува своите констатации врз основа на реакциите во социјалните медиуми.

8 МОН, Концепт за развивање систем за образование на далечина во основните и средните училишта во Република Северна Македонија, јули 2020 година

Студија за проценка на
состојбите, потребите
и предизвиците во
спроведувањето на
онлајн настава во
основните училишта во
рурални средини, со
настава на јазиците на
помалубројните заедници
и со деца во социо-
економски ризик

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУ- ВАЊЕТО

Основната премиса на истражувањето се базира на теоретските сознанија и светските искуства од развојот и примената на учењето на далечина, осознаени долго време пред да се појави КОВИД-19 пандемијата

Цел на ова истражување е проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во руралните средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социјално-економски ризик. Крајна цел е да се придонесе за подобра подготовка на образовниот систем во учебната 2020/2021 година.

Наодите, заклучоците и препораките се базираат на анализа на ставовите, перцепциите, искуствата и предлозите на наставниците, директорите и стручните служби од 30 основни училишта од целата држава, кои - делумно или доминантно - работат со деца од горенаведените групи: деца од рурални средини, деца кои посетуваат настава на јазиците на помалубројните заедници, деца во социјално-економски ризик и деца Роми, како најранливи групи од аспект на социјално-економската состојба и ризикот за исклученост. Токму ваквата перспектива го издвојува ова истражување од другите истражувања кои ја разгледуваат генералната состојба или сликата на национално ниво или во определен потсистем, и го прави особено драгоценено во напорите за подобрување на достапноста и квалитетот на образованието за децата од овие ранливи групи, особено во моменти на криза каква што ја предизвика вирусот САРС-КоВ-2.

Основната премиса на истражувањето се базира на теоретските сознанија и на светските искуства од развојот и примената на учењето на далечина, осознаени долго време пред да се појави пандемијата со КОВИД-19, која беше причина за драстичната промена во начинот на работа на македонскиот образовен систем. Имено, при развивањето на методологијата, меѓу другото, се зедеа предвид и веќе утврдените недостатоци и тешкотии во организирањето и одвивањето на наставата на далечина:⁹

- ▶ отсуството на личен контакт меѓу наставникот и учениците и меѓу самите ученици;
- ▶ неопходноста од висок степен на активност и дисциплина кај учениците;
- ▶ опасноста од висок степен на нередовност или откажување;
- ▶ потребата за континуирана турска / менторска поддршка;
- ▶ неопходноста од соодветна ИКТ;
- ▶ недоволните технолошки познавања кај наставниците и учениците, и
- ▶ неверодостојноста и нефункционалноста на технологијата што може да води кон застој или попречување на работата.

Со цел да се реализира целта на истражувањето, применета е методолошка апаратура која овозможи објективна опсервација и третман на ставовите на

⁹ Според проф. д-р Зоран Велковски (2017), интерна обука организирана за вработените на Фондацијата „Чекор по чекор“.

испитаниците, со почитување на методот на методолошка триангулација и компарација на резултатите од истражувањето. Техниките кои се применија во истражувањето беа од квантитативна и квалитативна природа, а собирањето на примарните податоци и информации се овозможи со помош на следниве инструменти:

- ▶ прашалник за наставниците;
- ▶ прашалник за директорите и стручните служби, и
- ▶ фокус-групи со наставници, стручни служби и директори.

Фокусот на методолошкиот инструментариум беше насочен кон неколку теми кои кореспондираат со задачите на истражувањето:

- ➔ условите во кои наставниците ја планираа и организираа работата;
- ➔ условите во кои учениците примаа инструкции и извршуваа задачи;
- ➔ тешкотиите во изведбата на наставата до завршувањето на учебната година;
- ➔ поддршката која наставниците ја добија од училиштето и од надлежните тела;
- ➔ поддршката која сите учесници во образовниот процес ја добија од училиштето и од надлежните тела, и
- ➔ предлозите за подобрување на редовноста и вклученоста, како и на квалитетот на изведбата на наставата во следната учебна година, во услови на можно (делумно или целосно) продолжување на учењето по електронски пат.

Истражувањето се спроведе во периодот мај-јуни 2020 година.

Во анкетите учествуваа 61 испитаник (директори и членови на стручните служби) и 576 наставници од 30 училишта, а во седумте фокус-групи учествуваа 72 претставника од 7 училишта.

Примерокот ги имаше следниве карактеристики:

На прашалникот за наставници одговорија вкупно **576 наставници** со следниве карактеристики:

- ▶ 47,2% се наставници во градски, 37,3% во селски, а 5,4% во приградски училишта;
- ▶ од испитаниците кои работат во училишта кои функционираат во повеќе објекти (руралните училишта), 25,2% работат во централни, а 15,6% во подрачни училишта;
- ▶ над 90% од испитаниците предаваат на македонски јазик, 4,3% на српски, 4,2% на турски и 1,9% на албански јазик;¹⁰
- ▶ 52,3% се одделенски, а 44,8% се предметни наставници, додека 12,3% од наставниците работат со комбинирани паралелки; меѓу предметните на-

¹⁰ Дел од наставниците кои предаваат на македонски јазик работат со Роми. Уделот на наставниците кои предаваат на српски јазик (4,3%), односно на турски јазик (4,2%) е споредбено поголем од уделот на наставници кои предаваат на српски јазик (0,18%), односно на турски јазик (3,6%) во вкупниот број наставници во државава во последната година, за која се достапни официјални податоци (Државен завод за статистика на Република Македонија, Статистички преглед/Население и социјални статистики, Основни и средни училишта на крајот на учебната 2016/2017 година, достапно на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.18.05.pdf>)

ставници кои учествуваа во истражувањето, најголем број (над 3% од вкупниот број испитаници) предаваат: Англиски јазик, Математика, Македонски јазик, Биологија, Географија, Природни науки, Хемија и Германски јазик;

- ▶ мнозинството наставници меѓу испитаниците (60,3%) имаат работно искуство меѓу 5 и 25 години, 20,3% работат помалку од 5 години, а 18,9% се наставници со повеќе од 25 години стаж.

На прашалникот за директорите и за стручните служби одговорија вкупно **61** испитаник (директори и членови на стручните служби), од кои:

- ▶ 36% директори (вклучувајќи и заменици-директори), 23% педагози, 23% психолози, 9,8% дефектолози и 8,2% други членови на стручната служба;
- ▶ по 49,2% работат во градски и во селски училишта, а 1,6% во приградски училишта;
- ▶ над 95% од испитаниците работат во училишта каде што наставата се реализира на македонски јазик, 12% во училишта каде што наставата се одвива на турски, по 11,5% во училишта со албански и српски наставен јазик, а 3,3% во училишта каде што има настава на босански јазик;
- ▶ најголем дел од директорите и членовите на стручните служби (57,4%) имаат работно искуство меѓу 5 и 25 години, 24,6% работат помалку од 5 години, а 18 имаат работно искуство од над 25 години.

Во седум фокус-групи учествуваа вкупно 72 испитаника, од кои 65 наставници, 3 директори и 4 претставници на стручните служби.

Студија за проценка на
состојбите, потребите
и предизвиците во
спроведувањето на
онлајн настава во
основните училишта во
рурални средини, со
настава на јазиците на
помалубројните заедници
и со деца во социо-
економски ризик

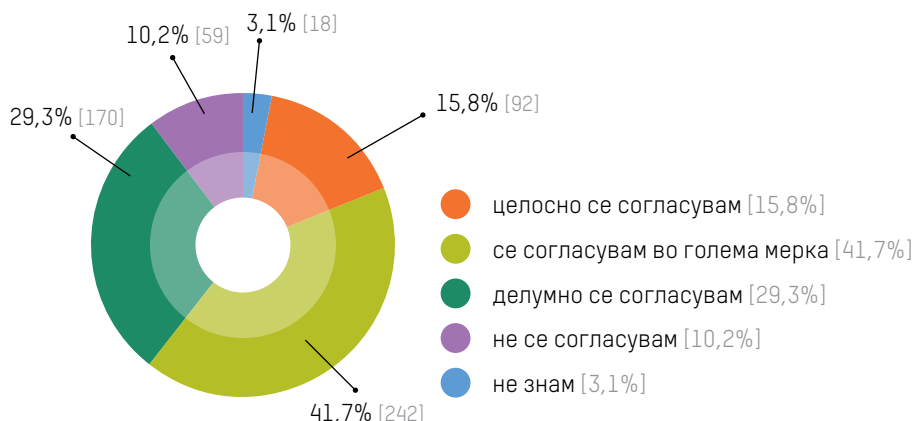
ИСТРАЖУВАЧКИ НАОДИ И СОЗНАНИЈА

1. ОПШТИ СОЗНАНИЈА ЗА ИЗВЕДБАТА НА НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС

Првиот дел од истражувањето се фокусира на искуствата и перцепциите на наставниците, стручните служби и на директорите и ги анализира нивните изјави и одговори за различните аспекти на изведбата на наставниот процес во периодот од 10 март 2020 до крајот на учебната 2019/20 година.

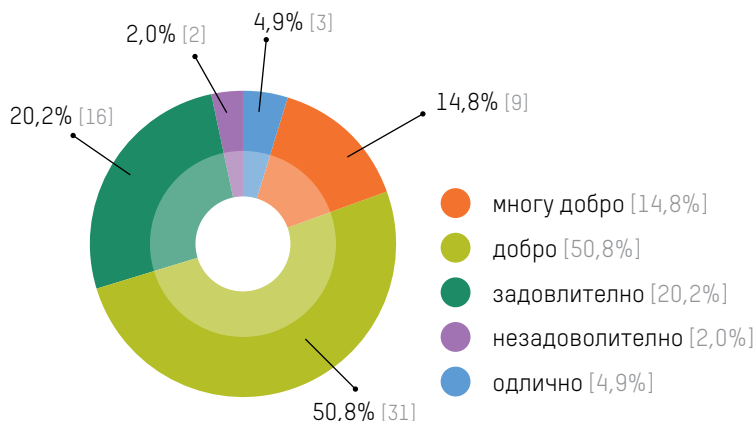
Главно прашање околу кое се изгради скелетот на прашалникот беа перцепциите на наставниот и на раководниот кадар за успешноста на онлајн наставата. Загрижува тоа што само 3,18% од анкетираниите наставници ја оценија онлајн наставата со „одлично“, што укажува на фактот дека речиси сите наставници во државата се соочија со помали или поголеми проблеми во нејзината изведба. Дури 10,2% од анкетираниите наставници ја оценија онлајн наставата, онака како што беше спроведена, со оценката „незадоволително“, 15,8% ја оценија како „задоволителна“, а дури 41,7% само како „добра“.

Графикон 1
Оценка за онлајн наставата од страна на наставниците

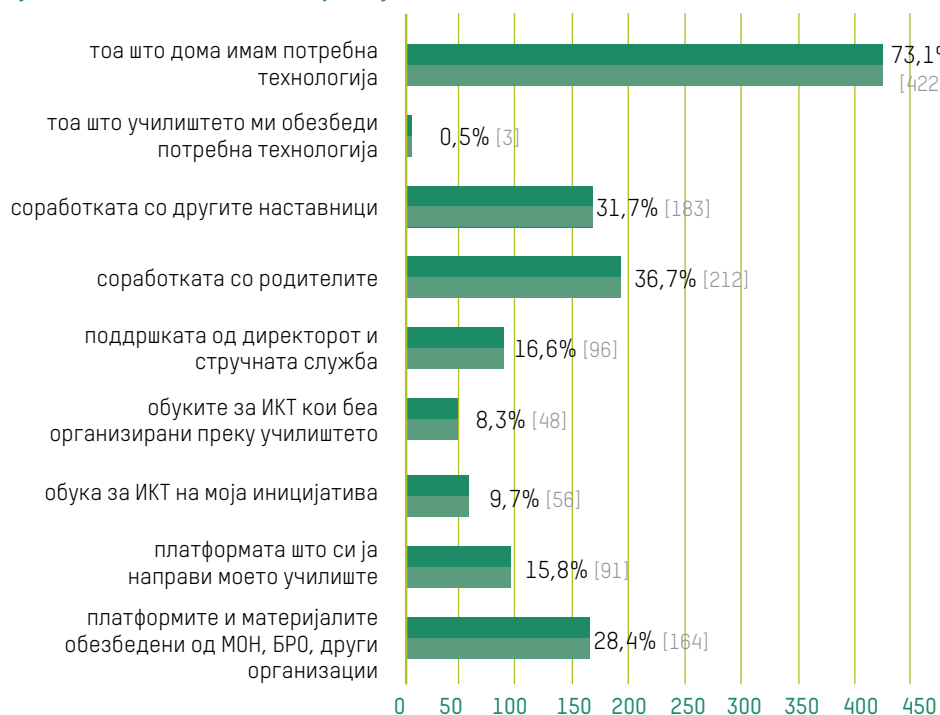
Оценката на директорите и на стручните служби се разликува само незначително: само 4,9% од нив онлајн наставата ја оценија со „одлично“. Најголемата разлика е во оценката незадоволително, која ја доделија 3,3% од оваа група испитаници, додека над половината од директорите и членовите на стручните служби изведбата на онлајн наставата во последните три месеци од учебната година ја оценија само со „добро“.

Графикон 2
Оценка за онлајн наставата од страна на директорите и стручните служби

Во својата оценка на наставата како помалку или повеќе успешна, наставниците ги издвоија елементите и предусловите кои им беа од најголема помош во изведбата, при што на прво место го посочија фактот дека дома ја имале потребната технологија (73,1% од наставниците), по што со голема разлика следуваат соработката со родителите (36,7%) и со другите наставници (31,7%). Од друга страна, најмал придонес за успешноста на наставата наставниците им припишуваат на обуките за ИКТ кои ги организирало училиштето (8,3%) и на технологијата што ја добиле од училиштето (само 0,5%). Овие два одговора се мошне загрижувачки и укажуваат на тоа дека од инвестициите во опрема и обуки направени во образовниот систем во последниве десетина години не останала некоја позначајна долготрајна корист.

За успешноста на наставата најмногу ми помогна/а:

Графикон 3 / 11
Најголема корист во организацијата на онлајн наставата за наставниците, според изјави на наставниците

Не постојат поголеми разлики меѓу достапноста на технологијата за наставниците од руралните и од урбаните училишта, освен тоа што првите повеќе се потpirале на соработката со другите наставници, додека вторите на платформите и на материјалите обезбедени од МОН, БРО и од други организации (види графикон 4/12).

При оценката за тоа што им било од најголема корист на наставниците (види графикон 5/13), директорите и стручните служби се согласуваат со ставот дека тоа биле нивната сопствена опрема и технологија (54,1%) и соработката со родителите (42,6%). Ставовите на директорите и стручните служби се разликуваат од ставовите на наставниците во следново:

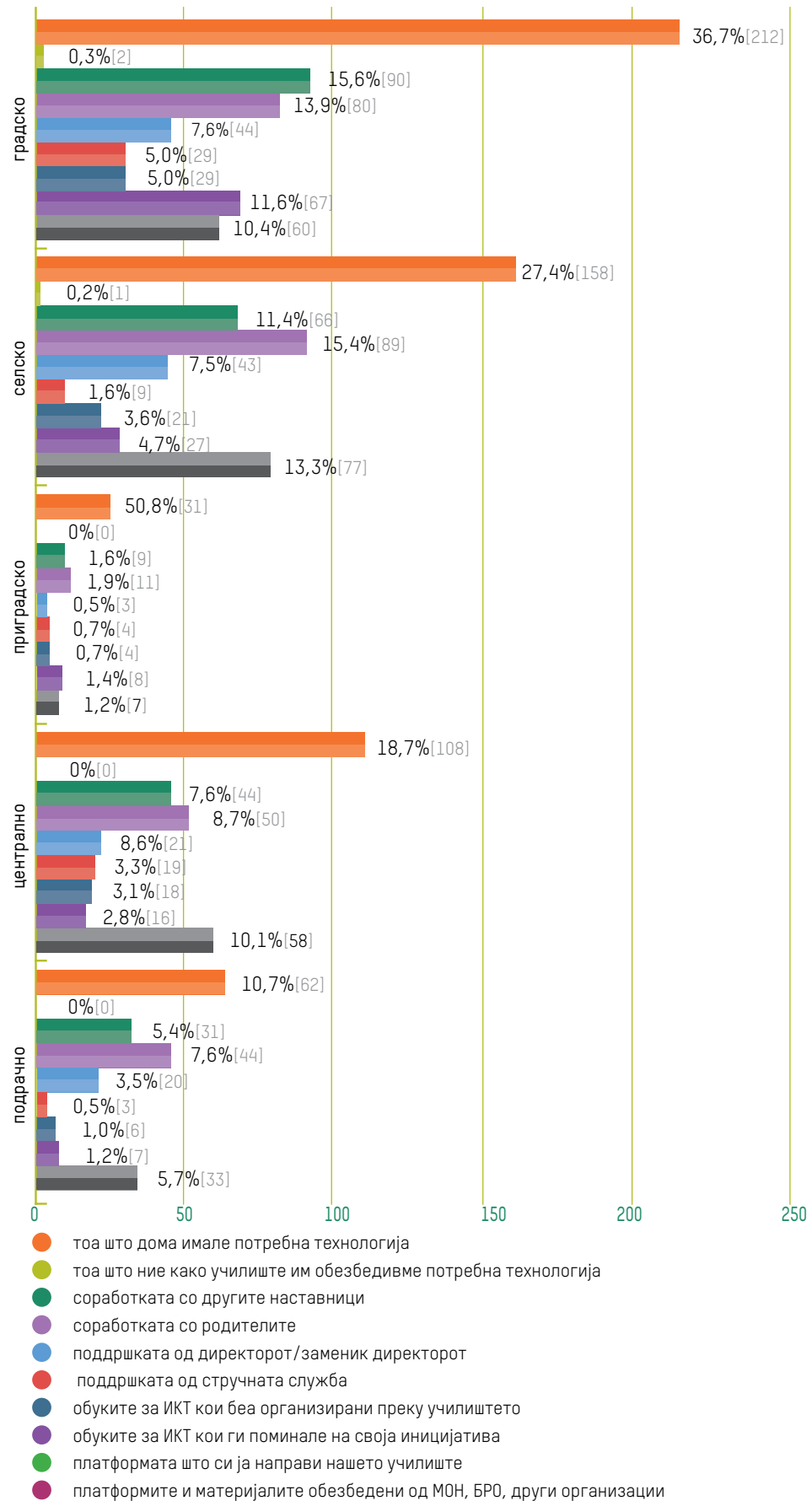
- ▶ 47,5% сметаат дека од голема полза биле платформите и материјалите обезбедени од МОН, БРО и од други организации, наспроти само 28,4% од наставниците кои се согласуваат со овој став;
- ▶ вкупно 55,8% (по 27,9%) сметаат дека на наставниците најмногу им помогнала поддршката од директорот, односно поддршката од стручната служба, додека само 16,6% од наставниците сметаат дека директорите и стручните служби биле од голема помош;
- ▶ во однос на обуките за ИКТ, наставниците повеќе ја ценат обуката што ја поминале по сопствена иницијатива (9,7%) отколку онаа организирана од

училиштето (8,3%), додека кај директорите и стручните служби состојбата е обратна (1,6% наспроти 14,8%).

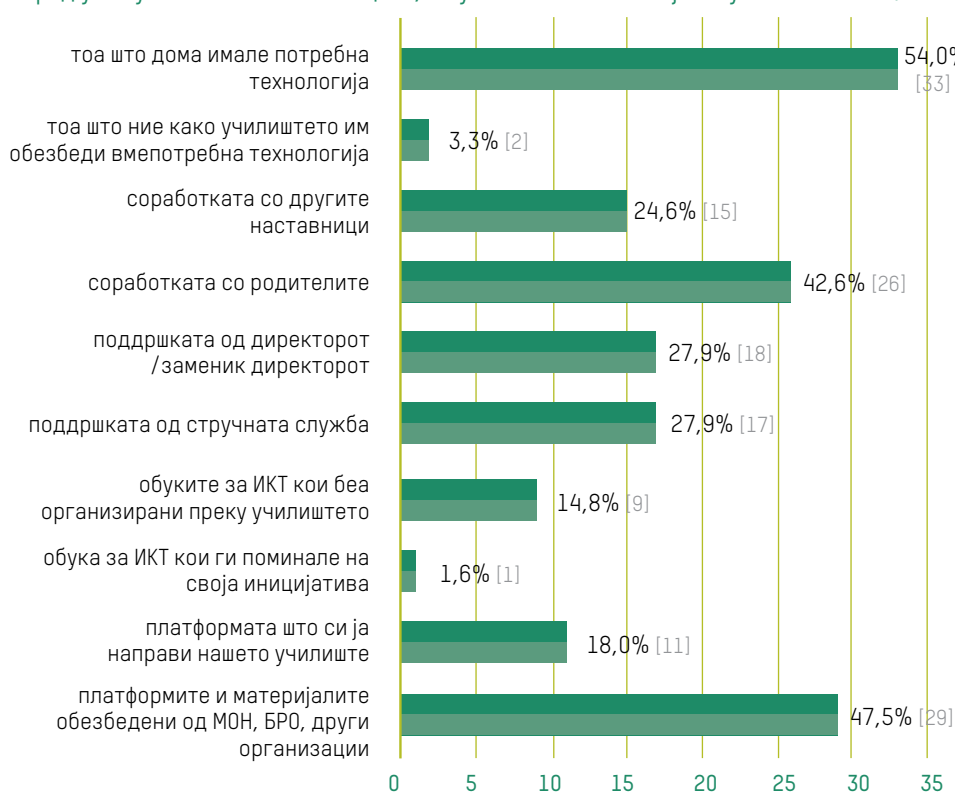
Графикон 3 / 12
Најголема корист во организацијата на онлајн наставата за наставниците, според изјавите на наставниците, во корелација со типот на училиштето во кое работат

Поделба на наставниците со тоа „што најмногу им помогнало за успешноста на наставата“ во корелација со типот на училиште во кое работат

Според укажувањата на наставниците, за успешна настава најмногу им помогнало/е:

Графикон 4 /13

Најголема корист во организацијата на онлајн наставата за наставниците, според изјави на директорите и на стручните служби

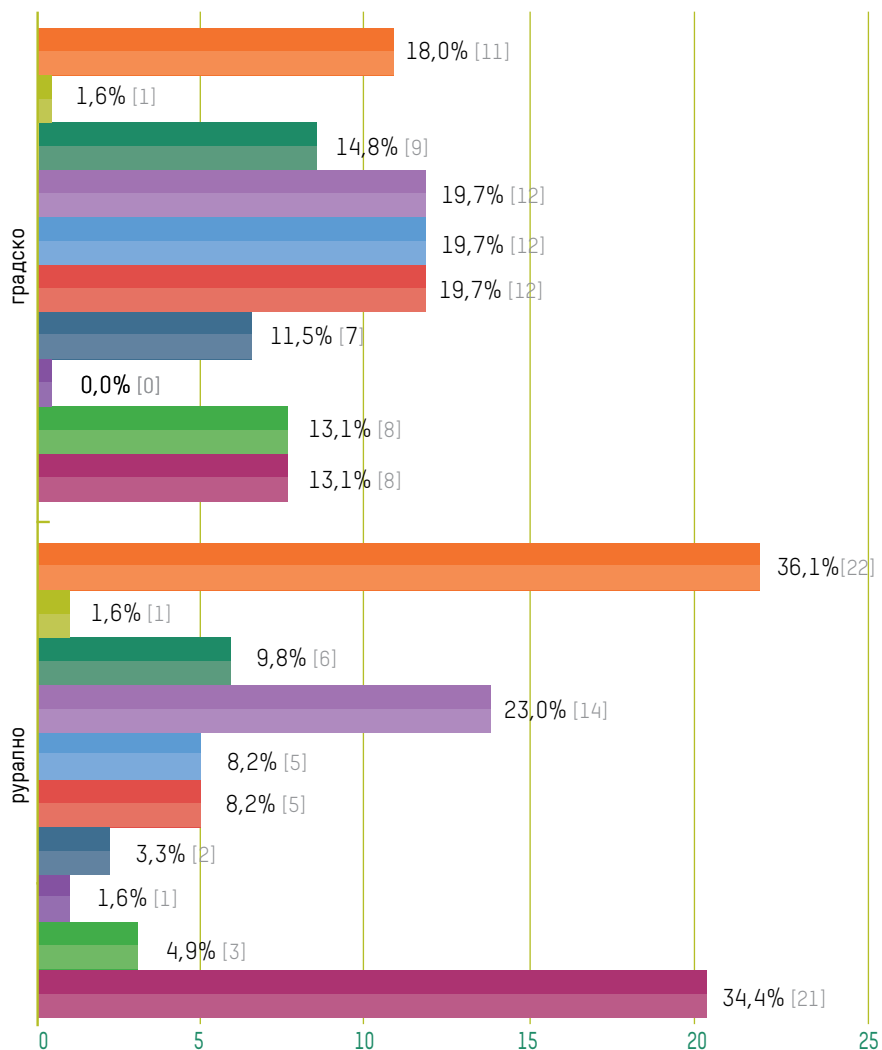
Во однос на факторите кои најмногу им помогнале на наставниците (види графикон 3/14), одговорите на директорите и стручните служби од градските училишта се воедначени, додека кај директорите и стручните служби од руралните училишта како најголем придонес за успешноста се издвојуваат достапноста на потребната технологија за наставниците во домот, платформите од МОН, БРО и од други организации и соработката со родителите.

Можат да се увидат разлики во ставовите на директорите и стручните служби од училиштата, во зависност од тоа на кој наставен јазик се реализира наставата во нивните училишта. Така, во училиштата со македонски, српски и турски наставен јазик најмногу помогнале платформите од МОН, БРО и од другите организации, во споредба со другите училишта, додека пак директорите од албанските, српските и турските училишта повисоко ја оценуваат соработката со родителите. (види графикон 3/15)

За ефикасноста и успешноста на онлајн наставата не можеме да извлекуваме заклучоци без притоа да имаме увид во тоа што подразбираат наставниците под овој поим и како ја реализирале ваквата настава во практиката. Од одговорите можеме да видиме дека некои наставници применувале повеќе пристапи, а некои само еден. Можеме да заклучиме дека огромно мнозинство наставници ја реализирале наставата преку задавање домашни задачи (78%), со користење на постоечките платформи и дигитални алатки (59,3%) и со испраќање презентации до учениците (58,1%). Најмал дел од наставниците (само 22,7%) организирале онлајн дискусии со учениците на однапред зададени теми и прашања, додека помалку од половина (41,2%) одржувале структурирани онлајн предавања, односно часови. Оваа информација е мошне важна бидејќи укажува на можноста учениците од опфатените училишта да не ја добиле потребната инструкција и помош од страна на наставниците

Графикон 3 / 14
 Најголема корист во организацијата на онлајн наставата за наставниците, според изјавите на директорите и стручните служби, во корелација со типот на училиштето во кое работат

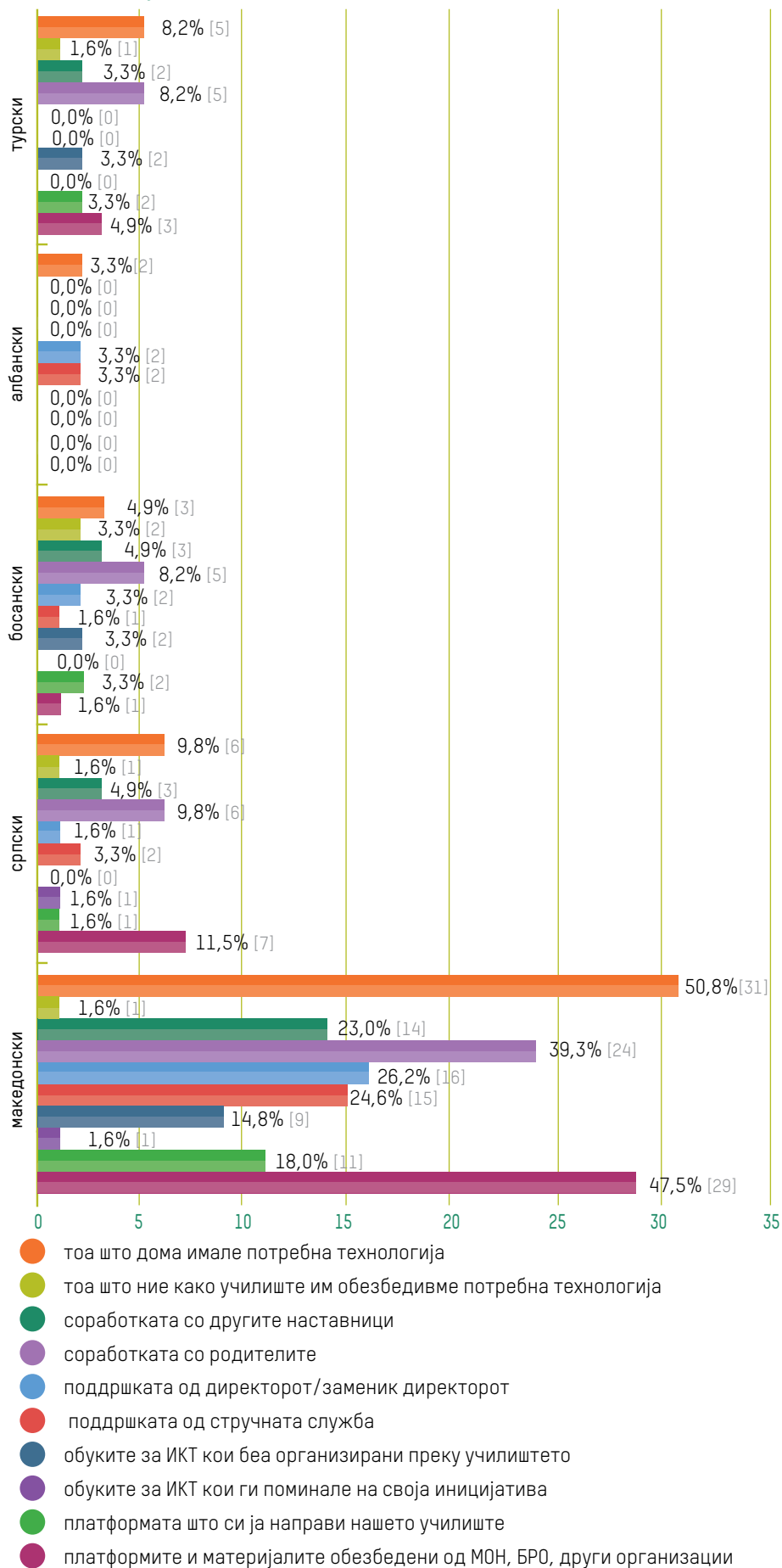
Поделба според типот на училиштето во кое работат испитаниците, во корелација со укажувањата на наставниците за тоа „што најмногу им помогнало за успешноста на наставата

- тоа што дома имам потребна технологија
- тоа што ние како училиште им обезбедивме потребна технологија
- соработката со другите наставници
- соработката со родителите
- поддршката од директорот/заменик директорот
- поддршката од стручната служба
- обуките за ИКТ кои беа организирани преку училиштето
- обуките за ИКТ кои ги поминале на своја иницијатива
- платформата што си ја направи нашето училиште
- платформите и материјалите обезбедени од МОН, БРО, други организации

во разбирањето и објаснувањето на новиот материјал, што е особено загрижувачко за учениците со послаби постигања и за оние кои, од различни причини, дома не можат да ја добијат потребната помош и образовна поддршка (децата од социјално, економски и образовно загрозувани семејства). Сам по себе се наметнува заклучокот дека учебниците претставувале главен, а во голем број случаи и единствен извор на информации и сознанија, но и дека подобри изгледи да го совладаат зададениот материјал имале учениците кои се способни за самостојно учење.

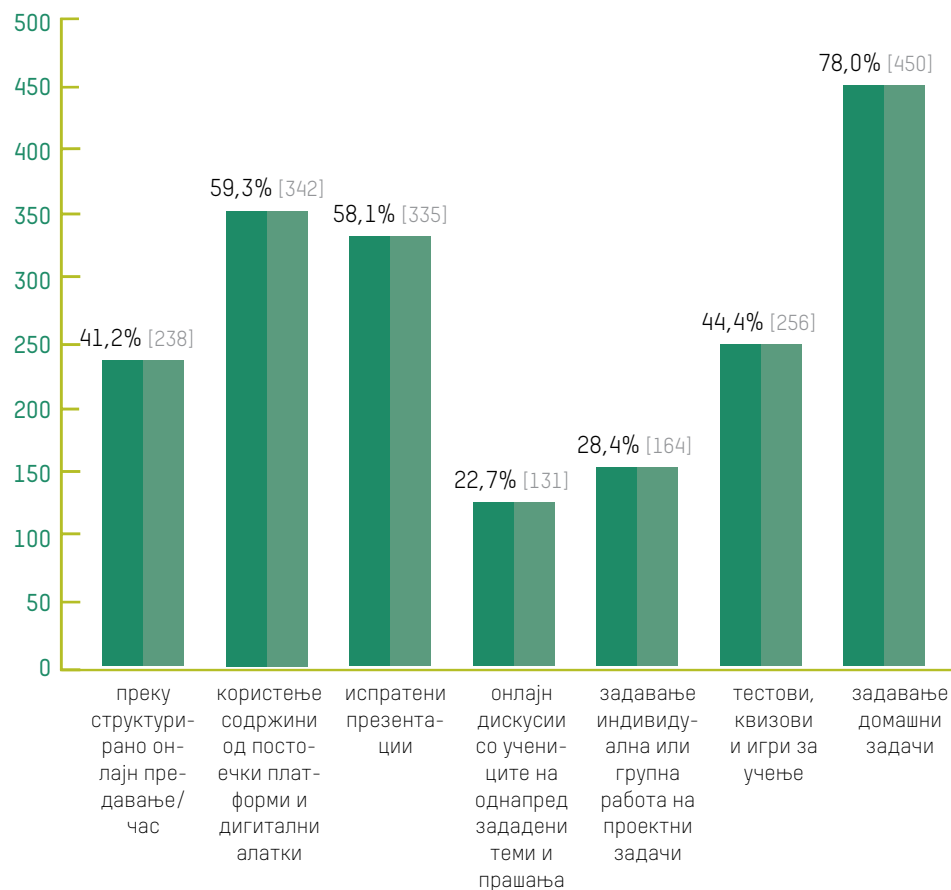
Поделба на испитаниците според наставниот јазик на кој реализираат настава, во корелација со укажувањата на наставниците за тоа „што најмногу им помогнало за успешноста на наставата“:

Графикон 3 / 15

Најголема корист во организацијата на онлајн наставата за наставниците, според изјавите на директорите и на стручните служби, според наставниот јазик што се предава во училиштето

Графикон 16 Наставата ја реализирав претежно:
Начин на изведба на онлајн наставата

Дискусиите во фокус-групите потврдија дека наставата најчесто се реализира преку задавање домашни задачи и споделување материјали (наставни ливчиња, работни листови) меѓу наставниците, но и меѓу училиштата, за сметка на редовната онлајн настава (презентации, споделување видеа од наставникот или други едукативни видеа, одржување онлајн час). Реализирањето на онлајн наставата било полесно со учениците од одделенската настава, главно поради поголемиот број ученици со кои треба да комуницира наставникот. Редовноста и присутноста во голема мерка биле обременети од фактот дека извесен број ученици немале пристап до интернет или до компјутер (овој процент варира од училиште до училиште, достигнувајќи и до 15%). Затоа, наставниците биле принудени да комуницираат по телефон (често телефон на родителите, и тоа само кога тие биле дома) или да доставуваат наставни ливчиња до домовите на некои ученици, особено во селските средини. Заради оптовареноста на семејствата, комуникацијата често се одвивала во доцните попладневни часови, кога учениците се изморени и без концентрација, а работниот ден на наставниците траел и до 18 часа дневно. Во подрачните училишта и во селските средини недостигала опрема и покриеност со интернет мрежа, за да се овозможи редовна настава. Општ заклучок во фокус-групите беше дека ваквиот вид организација на онлајн наставата ја продлабочува нееднаквоста во образованието.

Некои училишта имаа развиено своја училишна платформа на која беа поставувани задачи, презентации, наставни ливчиња, видеа и сл., а потоа и белешки/задачи/решенија со повратна информација/прикачување (од страна на учениците) на изработките и домашните задачи. Ова го истакнуваат како предност во онлајн комуникацијата наспроти комуницирањето преку *Viber*, *Messenger* или *WhatsApp*. Воедно, на овој начин им се овозможува на учениците да работат според сопствена динамика, што е особено важно доколку во семејството има повеќе ученици, а опремата е ограничена, што е чест случај во руралните заедници или во средините со поголем степен на социјално-економска ранливост.

„Изградивме училишна онлајн платформа со цел да допреме до сите ученици. Разговаравме и со волонтерите во СОС детското село и со нив се договоривме да им дадат поддршка на учениците кои се згрижени таму и да им помогнат во совладувањето на содржините на училишната платформа. Целта ни беше сите ученици да решаваат иста задача и да добијат иста поддршка.“

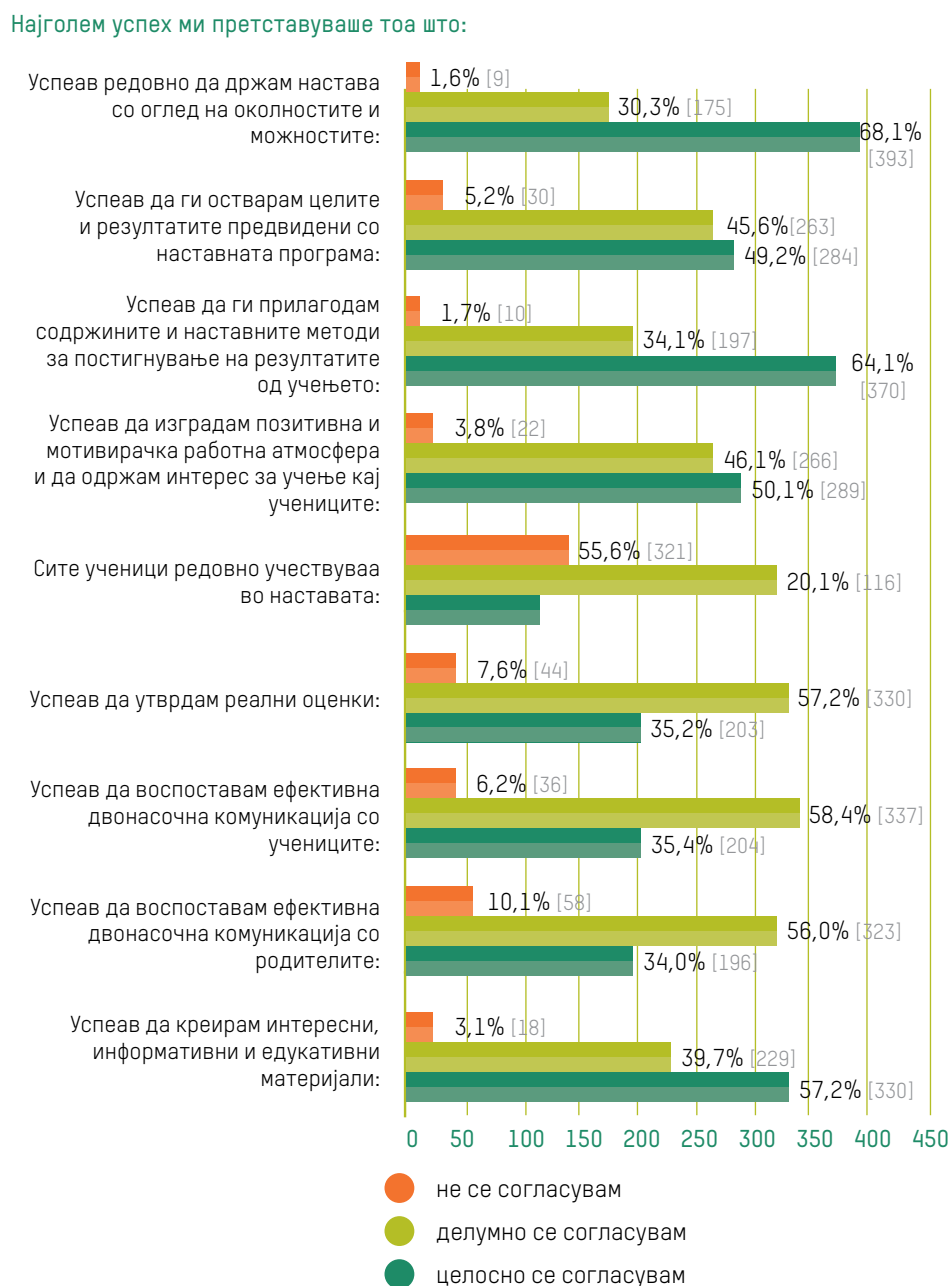
„Правевме отстапки во однос на тоа во кој дел од денот ќе ги примиме изработките од учениците. Немавме строги рокови, бидејќи знаеме дека во едно семејство има по 3 деца со еден уред.“

1.1 Најголеми успеси и предизвици за наставниците

Во сосема нови и невообичаени услови, наставниците вложија големи напори да ги поддржат своите ученици во реализацијата на поставените образовни цели. Како свој најголем успех, тие ги издвоија следниве постигања (види графикон бр.17):

- ▶ 68,1% од наставниците сметаат дека целосно успеале редовно да држат настава, а 30,3% дека успеале само делумно;
- ▶ 64,1% од наставниците сметаат дека целосно, а 34,1% дека делумно ги приспособиле содржините и наставните методи за постигнување на резултатите од учењето;
- ▶ 57,2% целосно, а 35,2% делумно се согласуваат со тоа дека успеале реално да ги оценат учениците, што остава сомнеж дека речиси половина од наставниците не се сигурни во веродостојноста на оценките што им ги доделиле на учениците;
- ▶ 50,1% од наставниците сметаат дека целосно, а 46,1% дека делумно успеале да изградат позитивна и мотивирачка работна атмосфера и да одржат интерес за учење кај учениците;
- ▶ 49,2% од наставниците целосно ги оствариле целите и резултатите предвидени со наставната програма, додека 45,6% сметаат дека само делумно успеале да го постигнат тоа;
- ▶ 20% од наставниците се целосно сигурни дека сите ученици редовно учествувале во наставата, а 55,6% се делумно сигурни во тоа. Загрижува тоа што една четвртина од наставниците со сигурност изјавуваат дека сите ученици не учествувале во наставата;
- ▶ Само една третина од наставниците целосно се согласуваат дека успеале да воспостават ефективна двонасочна комуникација со учениците, односно

Графикон 17 Најголем успех со онлајн наставата, според изјавите на наставниците

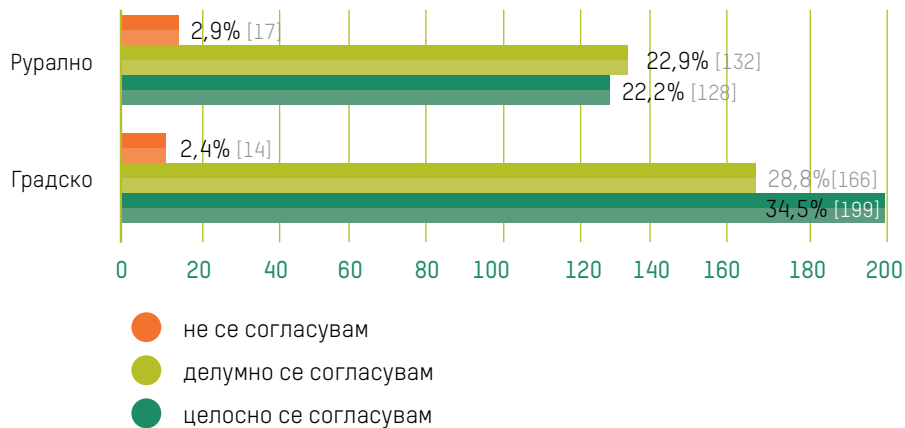

со родителите; 58,34%, односно 56%, само делумно се согласуваат, додека 6,2%, односно 10,1%, воопшто не успеале да воспостават ефективна двонасочна комуникација, која е клучна за успешноста на наставниот процес.

Постојат извесни разлики во одговорите на наставниците во зависност од типот на училиштето каде што предаваат, и тоа:

- ➔ наставниците од градските училишта со поголема сигурност изјавуваат дека целосно ги оствариле целите предвидени со програмата, додека наставниците од селските училишта во најголем број само делумно се согласуваат со ова тврдење (види графикон бр.18);
- ➔ во градските училишта е поголем уделот на наставници кои осознале и признаваат дека сите ученици не учествувале редовно во наставата (види графикон бр. 19);

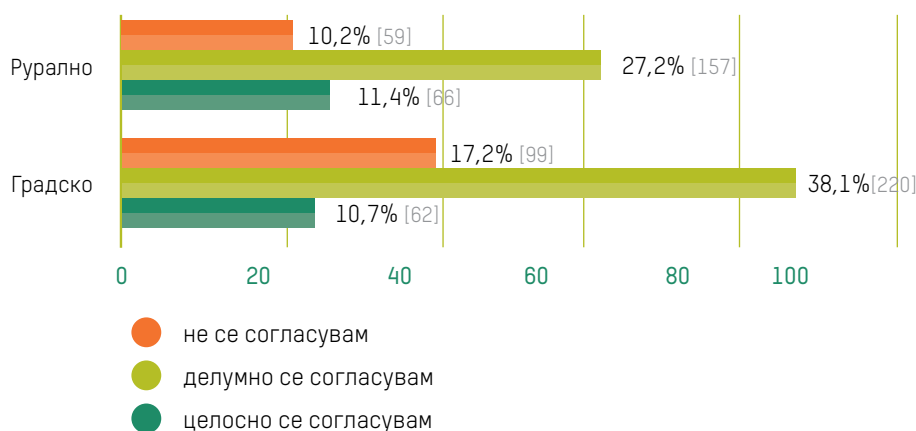
Успеав да ги остварам целите и резултатите предвидени со наставната програма

Графикон 18

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - Остварување на целите и резултатите предвидени со наставната програма, според тоа во каков тип училиште предаваат

Сите ученици редовно учествуваа во наставата

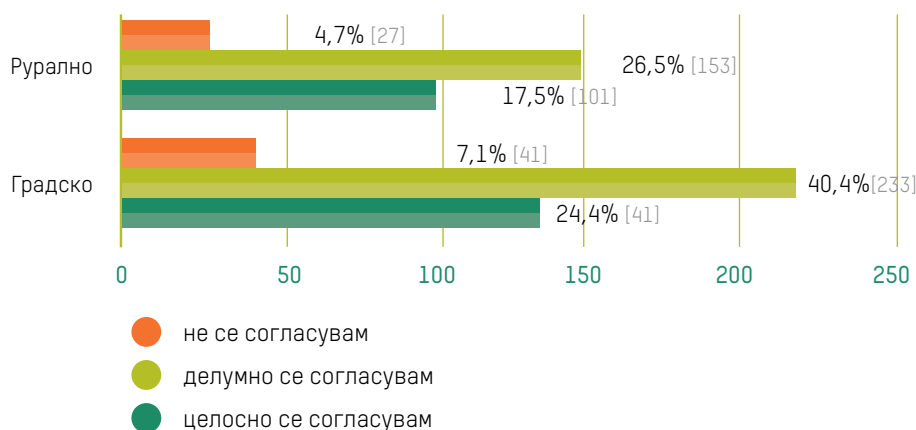

Графикон 19

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - Сите ученици редовно учествуваа во наставата, според тоа во каков тип училиште предаваат

→ наставниците од градските училишта подобро успеале да воспостават ефективна двонасочна комуникација со родителите (види графикон бр. 20).

Успеав да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со родителите

Графикон 20

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - Успеав да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со родителите, според тоа во каков тип училиште предаваат

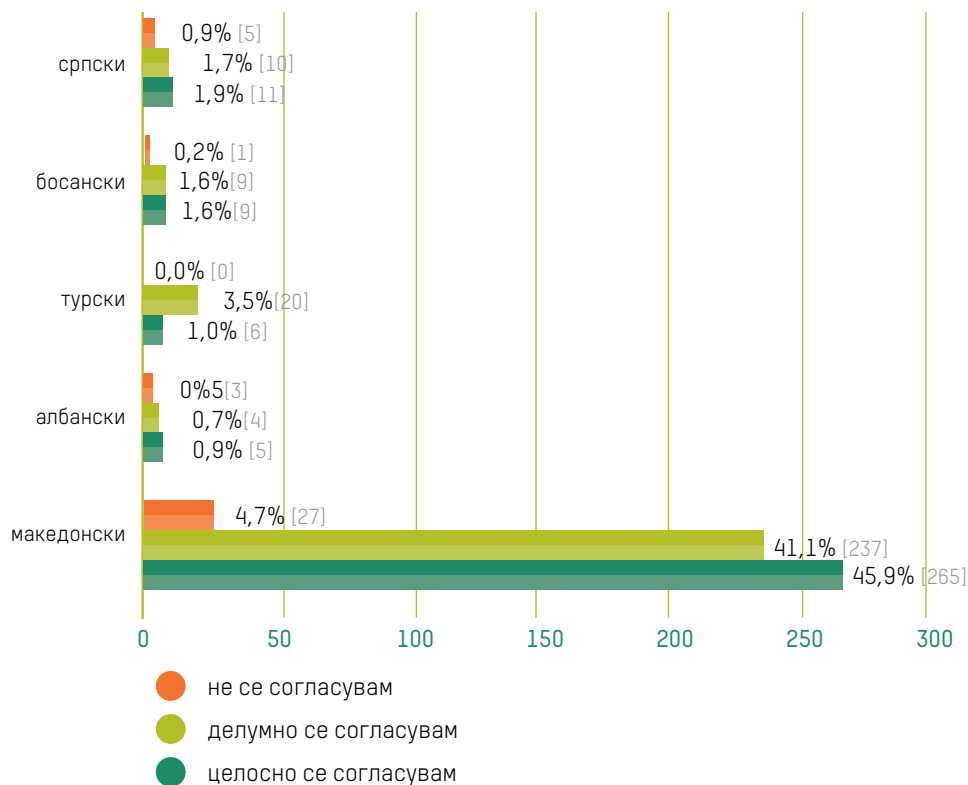
Исто така, можат да се забележат отстапувања во ставовите на наставниците во зависност од јазик на кој ја реализираат наставата:

→ мнозинството наставници кои предаваат на турски јазик сметаат дека само делумно ги оствариле целите и резултатите предвидени со наставната програма (види графикон бр. 21);

Графикон 21 Успеав да ги остварам целите и резултатите предвидени со наставната програма

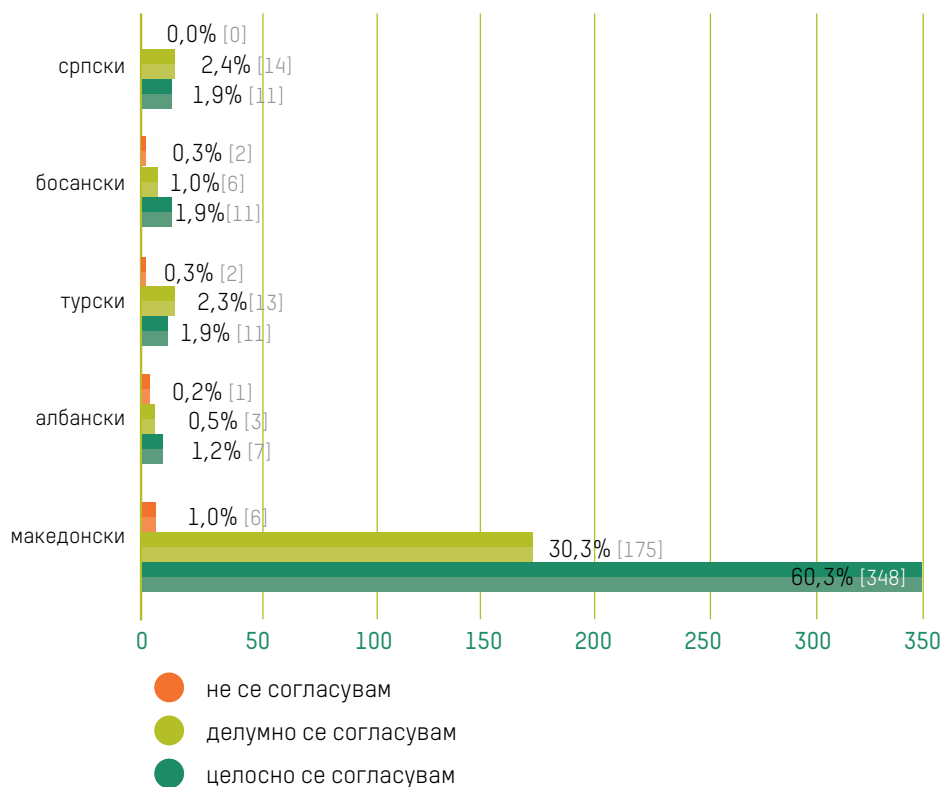
Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - *Успеав да ги остварам целите и резултатите предвидени со наставната програма*, според јазикот на кој се изведува наставата

➔ мнозинството наставници кои предаваат на турски јазик сметаат дека само делумно успеале да ги приспособат содржините и наставните методи за постигнување на резултатите од учењето (види графикон бр. 22);

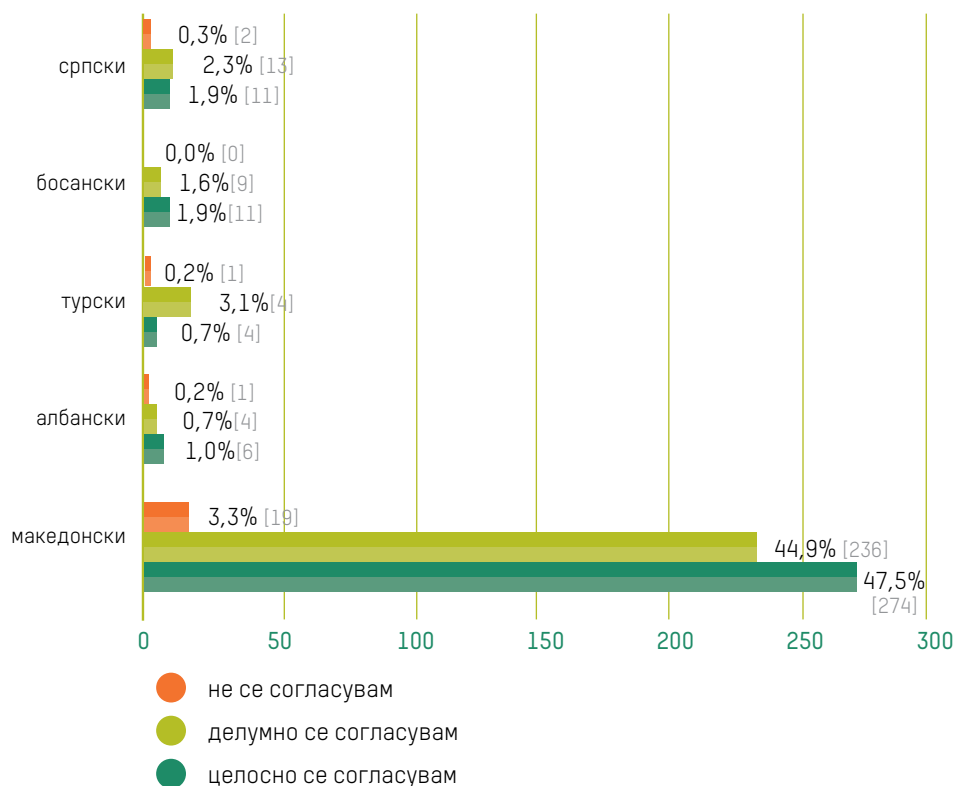
Графикон 22 Успеав да ги приспособам содржините и наставните методи за постигнување на резултатите од учењето

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - *Успев да ги приспособам содржините и наставните методи за постигнување на резултатите од учењето*, според јазикот на кој се изведува наставата според јазикот на кој се изведува наставата

- наставниците кои предаваат на турски и на српски јазик само делумно успеале да изградат позитивна и мотивирачка работна атмосфера и да одржат интерес за учење кај учениците (види графикон бр. 23);

Успеав да изградим позитивна и мотивирачка работна атмосфера и да го одржам интересот за учење кај учениците

Графикон 23

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех, според јазикот на кој се изведува наставата

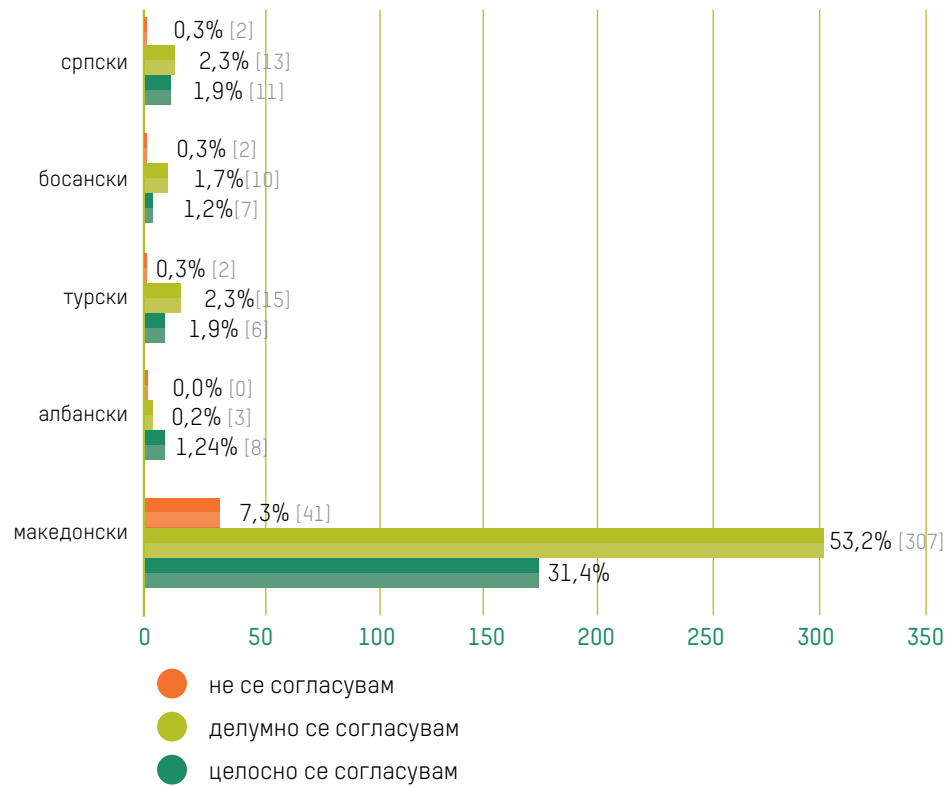
- за разлика од сите наставници кои сметаат дека делумно успеале да утврдат реални оценки, кај наставниците кои наставата ја изведуваат на албански јазик преовладува ставот дека целосно успеале во оваа своја обврска (види графикон бр. 24);
- наставниците кои предаваат на албански и на босански јазик доминантно сметаат дека успеале да остварат двонасочна комуникација со учениците, додека другите наставници само делумно се согласуваат со ова тврдење (види графикон бр. 25);
- кај наставниците кои предаваат на македонски и на српски јазик доминира ставот дека комуникацијата со родителите била делумно ефективна, додека другите наставници сметаат дека таа комуникација била целосно ефективна (види графикон бр. 26).

Наставниците кои учествуваа во фокус-групите го споделија своето мислење дека голема корист од далечинското учење претставуваше подобрувањето на вештините за користење на информатичките технологии (и кај наставниците и кај учениците). Тие беа мошне задоволни од фактот дека поради својата засилена вклученост, родителите сега подобро ја разбираат тежината на работата на наставниците и повеќе ја почитуваат нивната работа, со што е подобрена и транспарентноста на работата на училиштата. Како најголем успех и придобивка за себе, наставниците сметаат дека ова искуство им отворило нови можно-

сти за во иднина, по потреба, успешно да ја комбинираат редовната настава со онлајн настава, но и да ја адаптираат наставата на новите услови и на потребите на учениците.

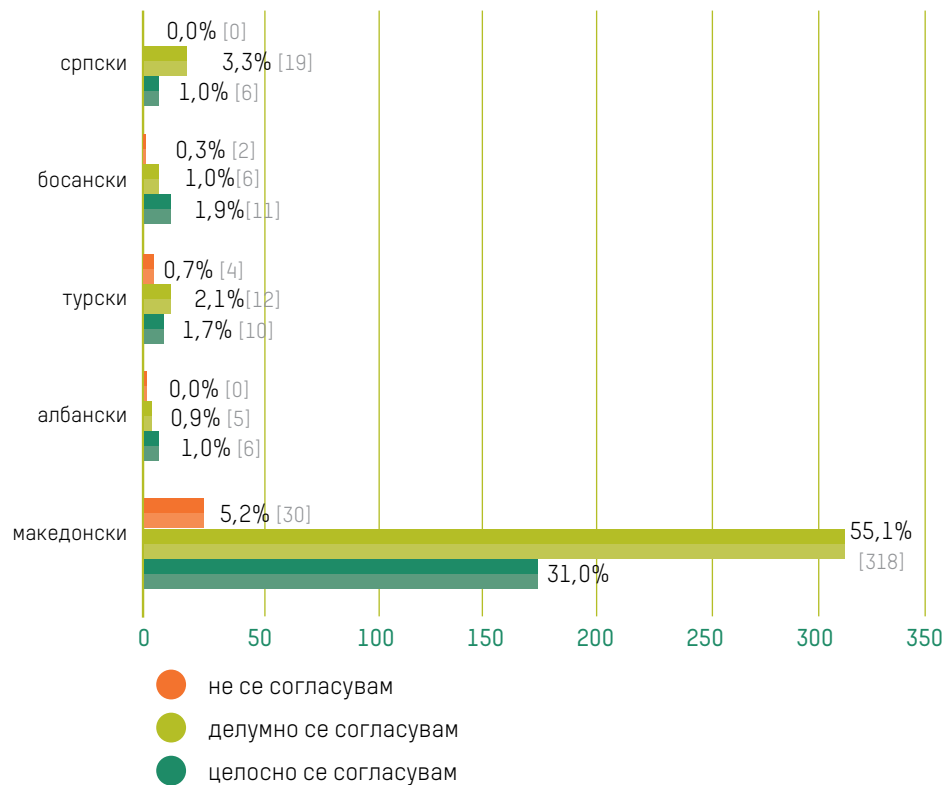
Графикон 24 Успев да утврдам реални оценки

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - Успев да утврдам реални оценки, според јазикот на кој ја реализираат настава

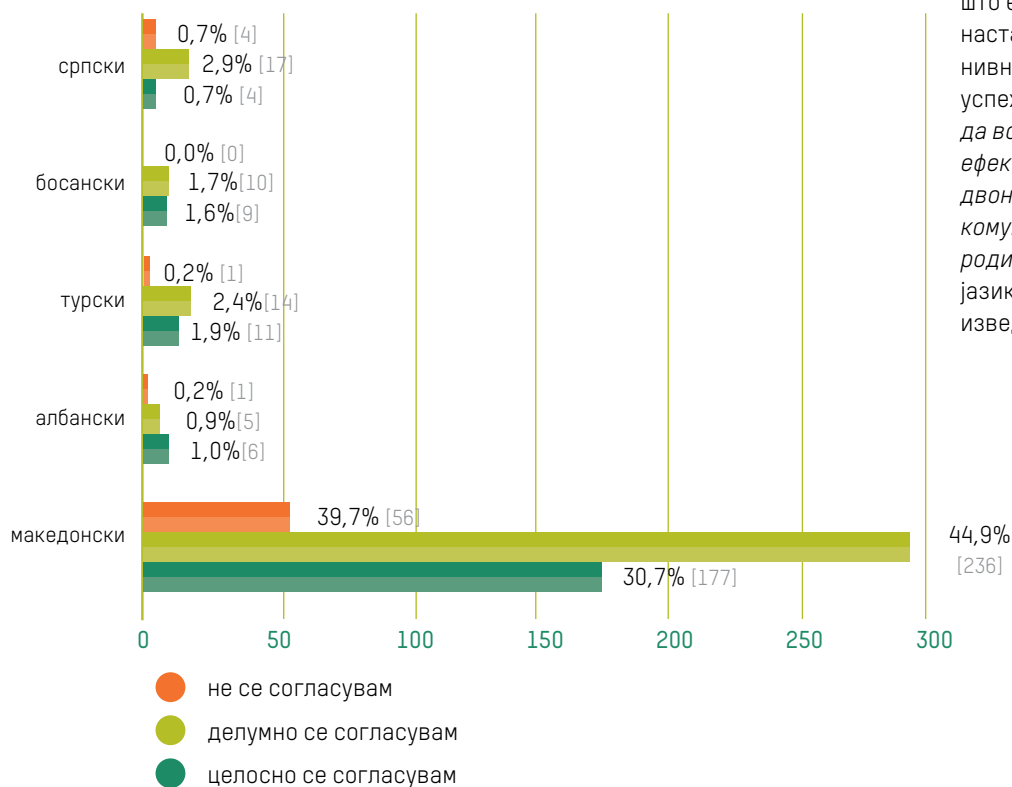

Графикон 25 Успев да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со учениците

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - Успев да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со учениците, според јазикот на кој се изведува наставата

Успев да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со учениците

Графикон 26

Што е, според наставниците, нивниот најголем успех - *Успев да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со родителите*, според јазикот на кој се изведува наставата

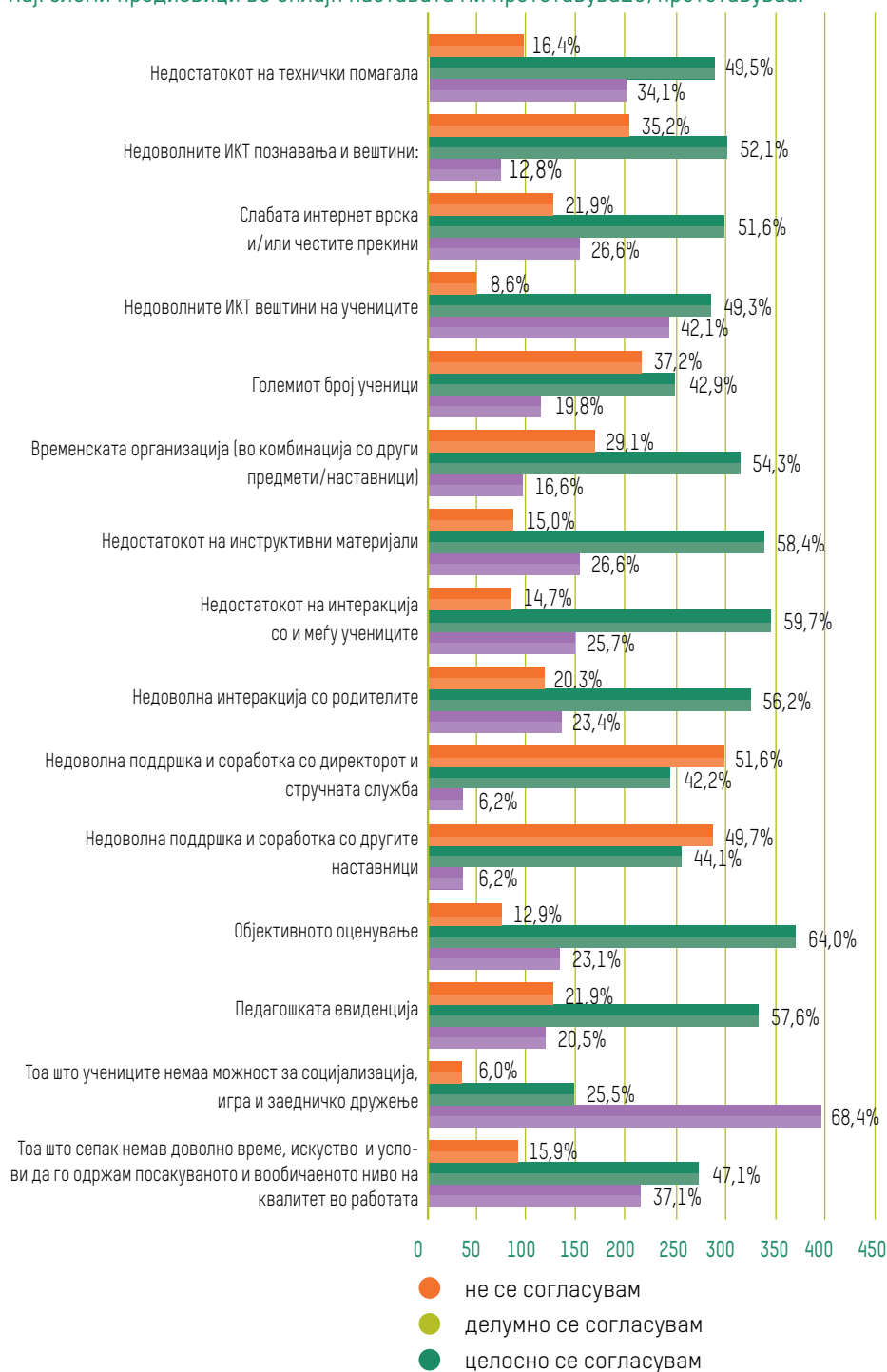
„За да имам поголем увид во работата на учениците, не работев со целото одделение наеднаш, туку учениците ги поделив во 3 групи по 7 ученици. Ова се покажа како позитивен пример, иако беше помакотрпно за мене како наставник.“

Еден олеснувачки фактор за кој наставниците кои учествуваа во фокус-групите се изјаснија дека помогнал во некои училишта, била воспоставената практика на подготовка на главните содржини на ниво на активи или од група наставници кои работеле на истиот предмет (во предметна настава) и на ниво на актив според одделение (за одделенска настава), а потоа секој наставник ги дополнувал содржините индивидуално, во зависност од потребите на неговите/нејзините ученици. Исто така, во дел од училиштата каде што има формирани „заедници за учење“, тие биле клучни во давањето поддршка на наставниците во подготовката и реализирањето на онлајн наставата, особено поради веќе воспоставената практика на рефлексија, соработка и колегијално учење и поддршка. Наставниците сметаат дека вештините што ги стекнале во заедниците за учење ги направиле поподготвени брзо да одговорат на предизвикот, полесно да ги детектираат проблемите и да изнајдат решенија. Дополнително, заедниците за учење биле референтни точки и за наставниците кои не се нивни активни членови.

„Се обидовме колку што можеме да се поддржиме меѓу себе. Беше тешко, бидејќи сите имавме различни познавања на онлајн алатките, а никогаш не сме добиле обука. Среќа што сме научени од минимум да извлечеме максимум.“

„Ни недостига практично искуство. Дури и ако некој од нас бил на некоја обука за онлајн настава, немаме доволно практично искуство. На почетокот ни беше многу тешко, па со поддршка и соработка, преку Заедницата за учење, некако стигнавме до подобар квалитет.“

Графикон 27 Најголеми предизвици во онлајн наставата ми претставуваше/претставуваа:
 Најголеми предизвици со кои се соочија наставниците во онлајн наставата

Во својата работа наставниците се соочија со поголем број помали или поголеми предизвици, кои за нив, но и за учениците, претставуваа оптоварување на наставниот процес. За најголеми предизвици наставниците ги сметаат:

- ▶ отсуството на можност за социјализација, игра и заедничко дружење меѓу учениците (68,4% наставници целосно, а 25,2% делумно се согласуваат со тоа тврдење);
- ▶ недоволните ИКТ-вештини на учениците (42,1% наставници целосно се согласуваат со тоа, а 49,3% само делумно се согласуваат со тоа тврдење);
- ▶ недоволната интеракција со и меѓу учениците (25,7% наставници се согласуваат целосно, а 59,7% делумно); и

- ▶ објективното оценување (23,1% наставници се согласуваат целосно, а 64% делумно).

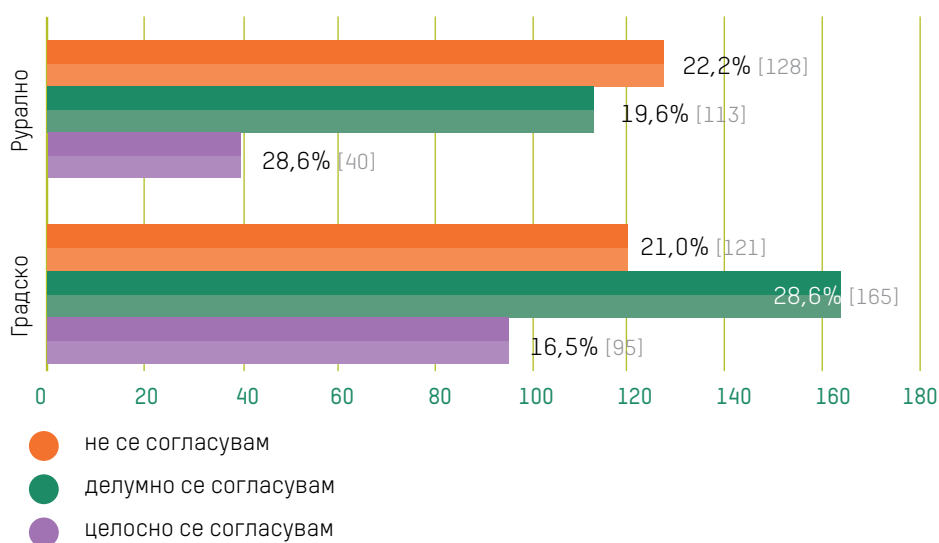
Од друга страна, најголем број наставници изразија несогласување со следниве ставови како предизвици во онлајн наставата:

- ▶ недоволната поддршка од и соработка со директорот и со стручната служба (51,6% воопшто не се согласуваат);
- ▶ недоволната поддршка од и соработка со другите наставници (49,7% воопшто не се согласуваат);
- ▶ големиот број ученици (37,2% воопшто не се согласуваат), и
- ▶ недоволните ИКТ-познавања и вештини на наставниците (35,2% воопшто не се согласуваат).

Интересно е тоа што, иако во дискурсот на социјалните мрежи недостигот на инструктивни материјали често се посочува како голема пречка за квалитетна онлајн настава, само 26,6% од наставниците целосно се согласија дека се соочиле со овој предизвик. Воедно, само 12,8% од наставниците целосно се согласуваат со тоа дека немаат доволни ИКТ-познавања и вештини за држење онлајн настава.

Не треба да изненадува тоа што големиот број ученици претставувал поголем предизвик за наставниците од градските училишта отколку за нивните колеги од руралните училишта (види графикон бр. 28).

Големиот број ученици:

Графикон 28

Најголеми предизвици со кои се соочија наставниците во онлајн наставата - *Голям број ученици*, според тоа во каков тип училиште предаваат

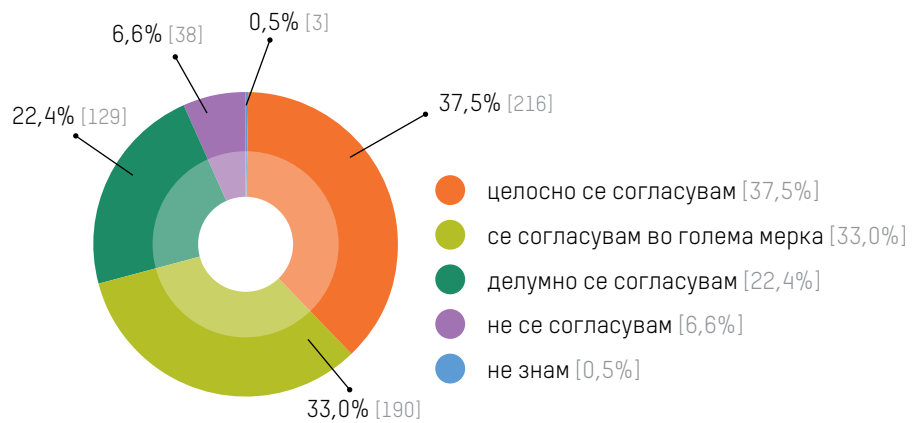
Искуствата за кои продлабочено се разговараше за време на фокус-групите покажуваат дека наставниците се соочувале со проблеми и во реализацијата на програмата. Мнозинството соговорници споделија дека ја следеле наставната програма, но со модификации, за да можат да стават акцент на клучните знаења и вештини. Одделенските наставници, на пример, правеле поголеми адаптации, со цел учењето да биде поинтересно за најмалите, но и поради препораките за времето што децата на помала возраст смеат да го поминат пред екран. Дел од наставниците од предметна настава посочија дека имале проблем со пренесувањето на содржините кои подразбираат изведбени активности и експерименти.

Друга тешкотија на која наишле соговорниците од групните дискусии се однесува на препораките за планирање и реализирање на наставата кои со задоцнување ги добивале од институциите, односно тие често биле ставени во ситуација сами да изготват стратегија за тоа како да постапат и да дејствуваат во согласност со своите одлуки, а инструкциите од институциите доаѓале подоцна. Овие критики особено се однесуваат на отсуството на насоки и поддршка од Бирото за развој на образованието, особено во врска со наставната програма и оценувањето.

Уште еден предизвик што често го наведуваат наставниците е процесот на планирање, кој не само што ги зголемил обврските на наставниците (бидејќи барањата во онлајн наставата се поинакви), туку е и зависен од голем број фактори поврзани со дигиталната техника и вештини, со јазичните способности и со креативноста на наставниците. Имено, речиси 93% од анкетираниите наставници изјавија дека планирањето на онлајн наставата им одзело повеќе време отколку претходно, мислење со кое целосно се согласија 37,5%, во голема мерка се согласија 33%, а делумно се согласија 22,4% од наставниците (види графикон бр. 29)

Графикон 29
Времето потребно за планирање на онлајн наставата во споредба со наставата лице во лице

Планирањето на онлајн наставата ми одземе повеќе време одошто претходно:

Покрај планирањето, како еден од поважните елементи на наставниот процес, кој според најголемиот дел од наставниците барал дополнителни напори и време, како најголеми тешкотии со кои се соочиле во текот на реализацијата на онлајн наставата наставниците ги посочија следниве аспекти: интеракцијата со учениците (56,6%), индивидуалната работа/поддршка на учениците со ниски постигања и со посебни образовни потреби (47,2%) и оценувањето (41% од анкетираниите наставници).

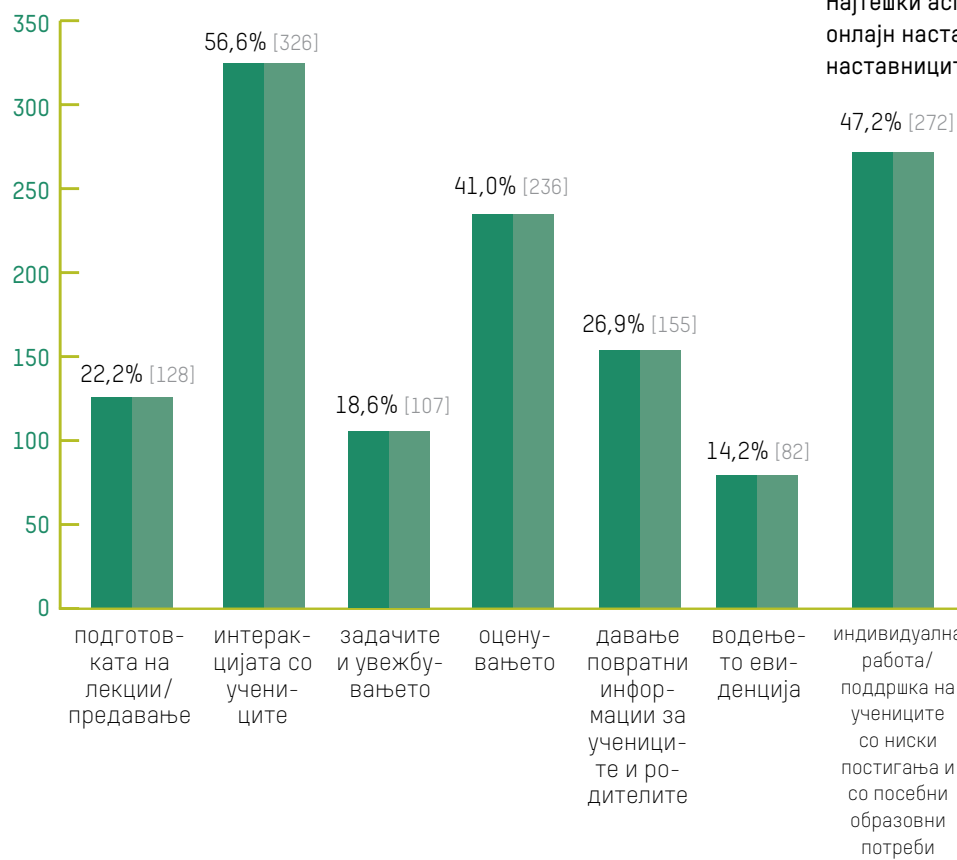
Учесниците во фокус-групите го потенцираа оценувањето како најгорливо прашање, дополнително отежнато од нередовноста на дел од учениците, особено на оние кои од технички причини не учествувале во процесот на образование, и отсуството на насоки од МОН и од БРО за тоа како да го направат овој процес поправичен. Во одделенска настава овој процес бил многу полесен, бидејќи оценувањето било описно, но и поради фактот што наставниците секојдневно работат со помал број ученици кои многу подобро ги познаваат. Наставниците од предметна настава во голем број случаи имале проблем со веродостојноста на процесот на оценување, бидејќи оценувањето главно се одвивало преку домашни работи и тестови и затоа што сите ученици не ги одговарале самостојно тестовите, па поради тоа оценките не го отсликуваат се-

когаш соодветно знаењето. На крај, и во предметна и во одделенска настава оценките главно се базираат на работата и на постигнувањето на учениците во периодот пред да се затворат училиштата, надополнето со оценка за ученичката вклученост и изработки по затворањето на училиштата.

„Не знаевме како да го спроведеме оценувањето. Очекувавме насоки од МОН и од БРО. На крајот меѓу нас се договоривме да бидеме флексибилни и попопустливи. Немавме друг избор. Можеби ги оштетивме учениците кои работеа посветено.“

„Дел од децата покажаа високо ниво на одговорност и ми беше многу полесно да ги оценам. Но другите имаа тешкотии во совладувањето на наставните содржини, поради отсуството на директна работа со мене, и јас не знаев како да ги оценам овие ученици.“

Најтешко ми беше:

Графикон 30

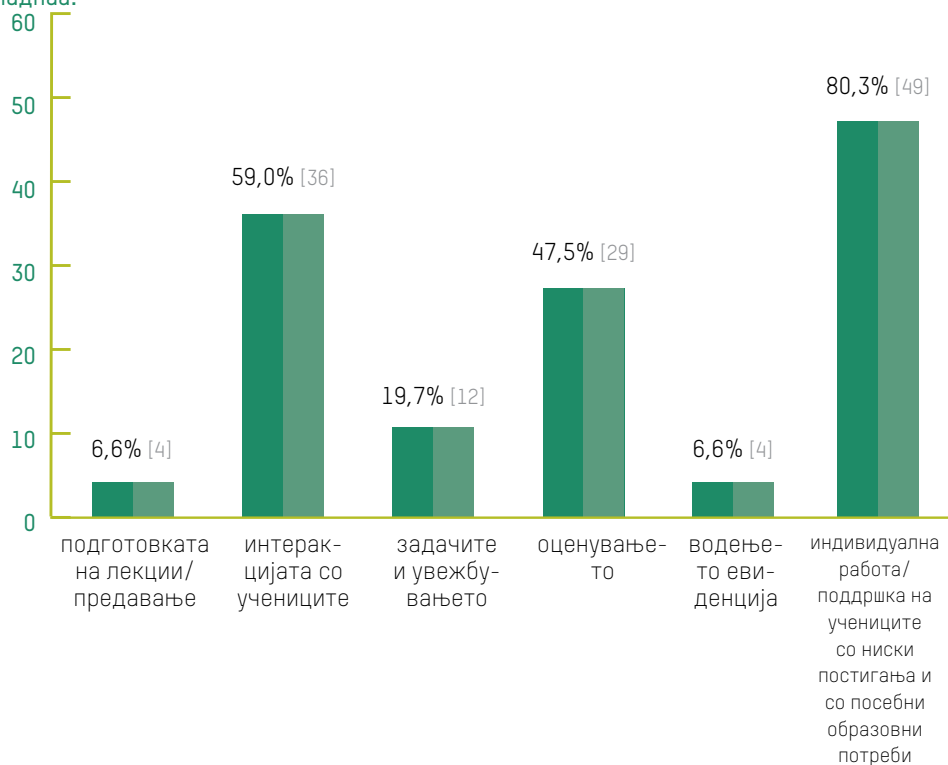
Најтешки аспекти на онлајн наставата за наставниците

Во врска со проблемите со кои се соочија училиштата, идентични согледувања понудија и директорите и стручните служби. Имено, како најтешки аспекти во работата на наставниците беа посочени истите три аспекти, иако со различен редослед на важност: индивидуалната работа/поддршката на учениците со ниски постигања и со посебни образовни потреби (80,3%), интеракцијата со учениците (59%) и оценувањето (47,5% од анкетираниите директори и стручни соработници).

Графикон 31
Најтешки аспекти на онлајн наставата за наставниците, според мислењата на директорите и стручните служби

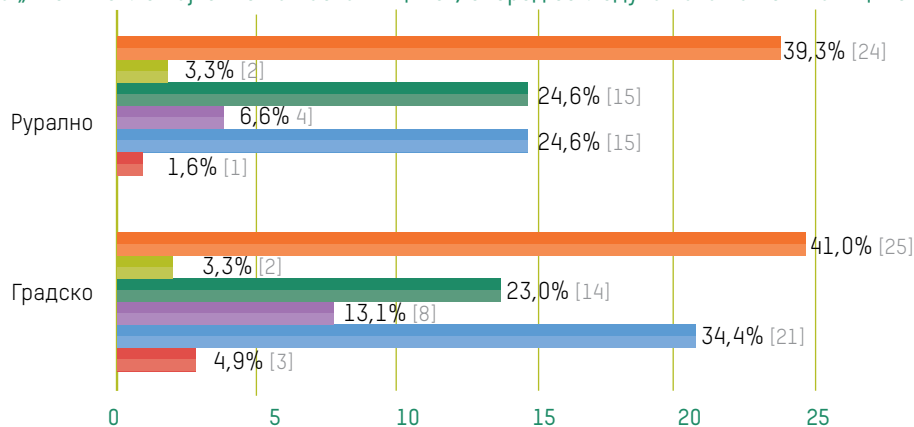
Според моите согледувања, на наставниците во нашето училиште најтешко им падна/ паднаа:

Директорите и членовите на стручните служби од руралните училишта, интеракцијата со учениците ја сметаат за поголема тешкотија во споредба со другите испитаници (види графикон бр. 32), додека за претставниците од училиштата каде што се предава на албански јазик поголем проблем претставувало оценувањето (види графикон бр. 33).

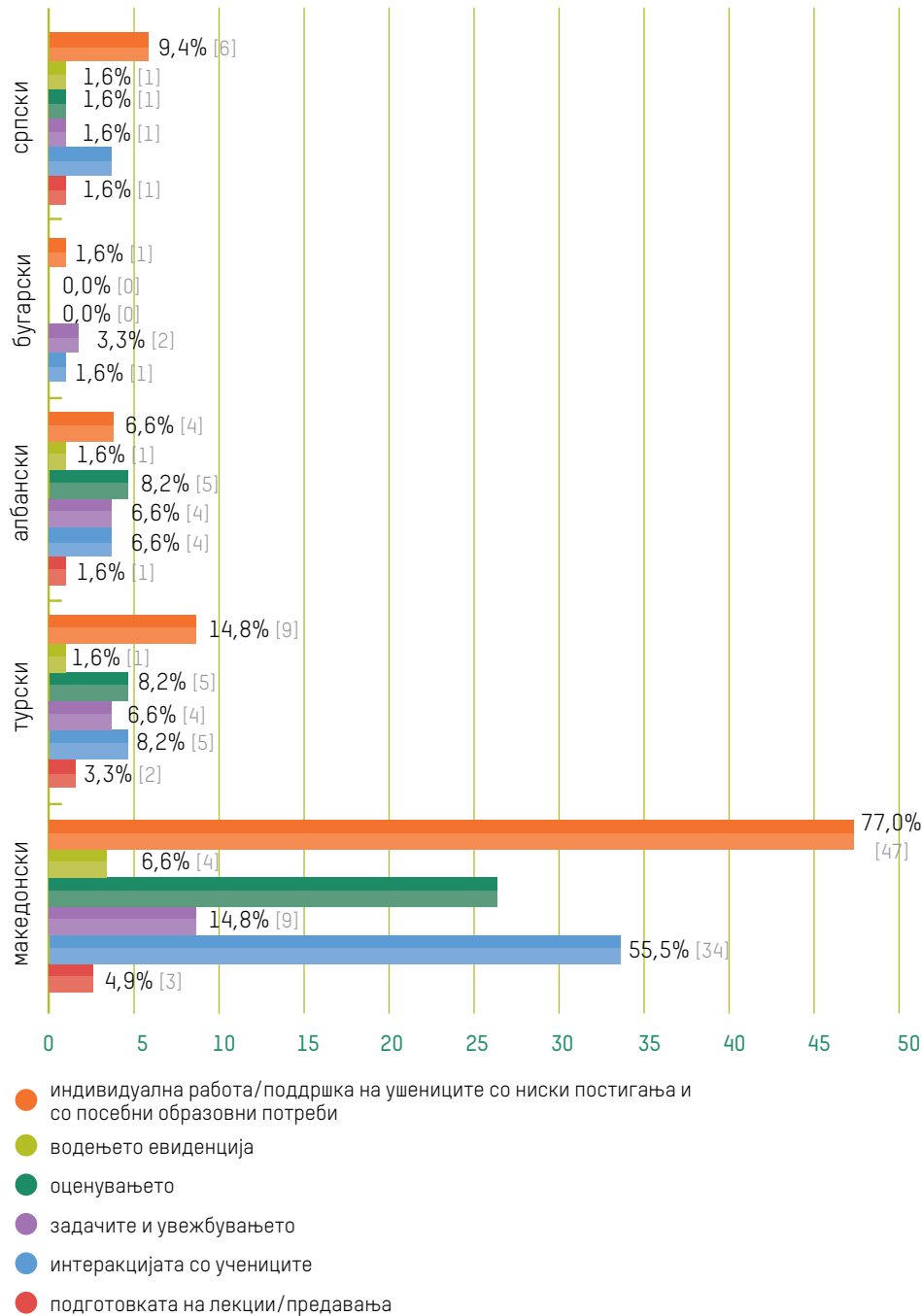
Графикон 32
Најтешки аспекти на онлајн наставата за наставниците, според мислењата на директорите и стручните служби, според типот на училиштето

Поделба според типот на училиштето во кое работат испитаниците во корелација со она „што им било најтешко на наставниците“, според согледувањата на испитаниците

- индивидуална работа/поддршка на учениците со ниски постигања и со посебни образовни потреби
- водењето евиденција
- оценувањето
- задачите и увежбувањето
- интеракцијата со учениците
- подготовката на лекции/предавања

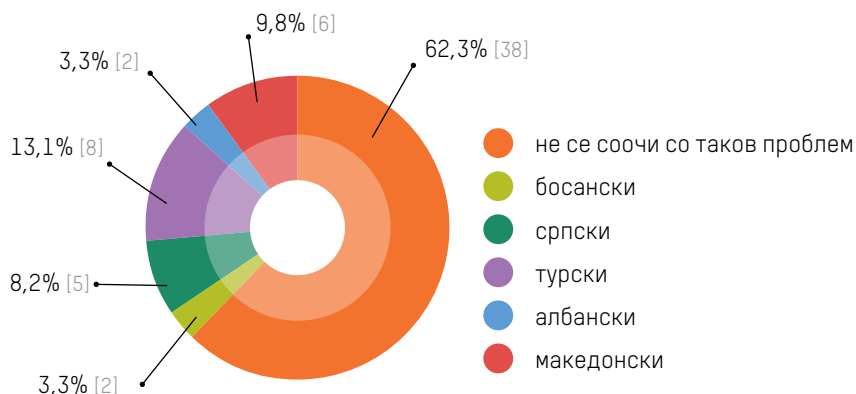
Поделба на испитаниците според наставниот јазик во корелација со „што им било најтешко на наставниците“, според согледувањата на испитаниците

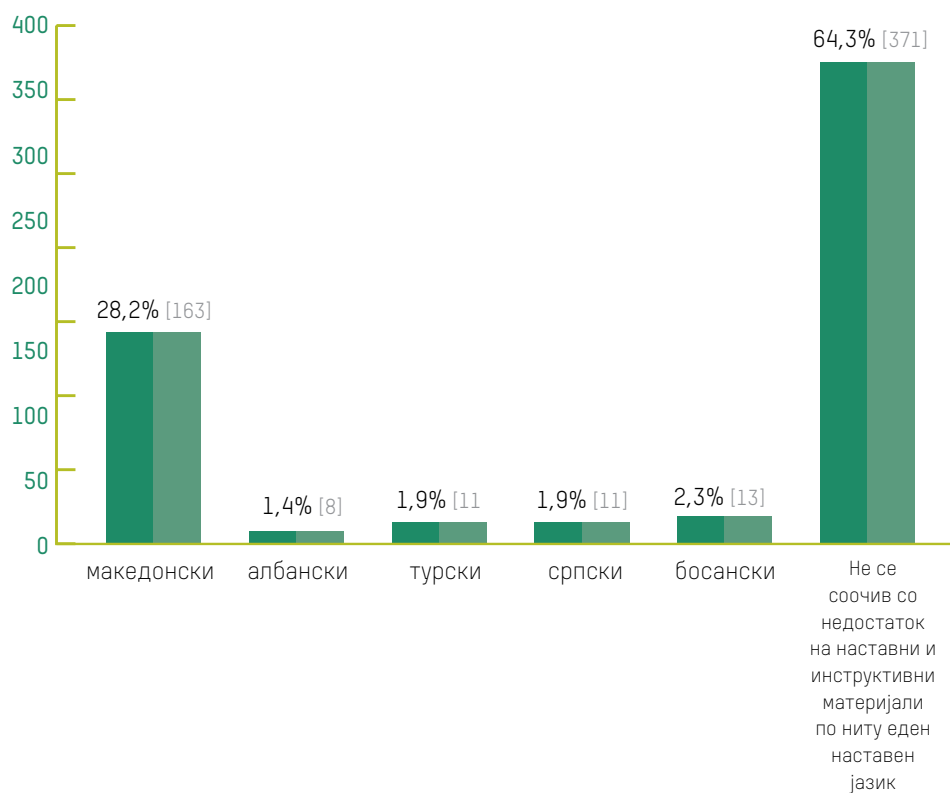
Графикон 33
Најтешки аспекти на онлајн наставата за наставниците, според мислењата на директорите и стручните служби, според јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

Со оглед на целта на оваа студија, едно од главните прашања се однесува на тешкотиите на кои најдоа училиштата во спроведувањето на наставата на јазиците на помалубројните заедници. Така, еден од аспектите на кои се осврна истражувањето се однесува на недостигот на наставни/инструктивни материјали на различните наставни јазици. Значително мнозинство од анкетираниите директори и членови на стручните служби (62%) и наставници (64,3%) изјавија дека нивните училишта не се соочиле со ваков недостиг.

Графикон 34 Нашето училиште се соочи со недостаток на наставни/инструктивни материјали на следниов наставен јазик:
 Недостиг на наставни/инструктивни материјали, според директорите и стручните соработници

Графикон 35 Најтешко ми беше?
 Недостиг на наставни/инструктивни материјали, според наставниците

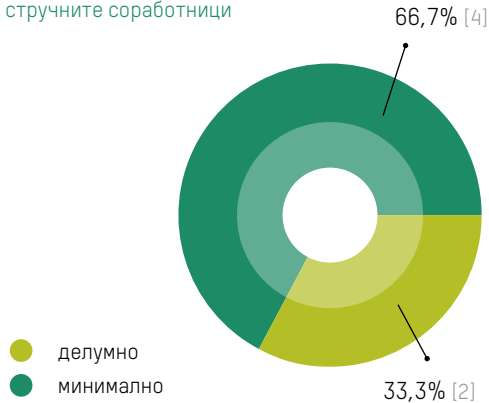

Со оглед на важноста на наставните/инструктивните материјали за квалитетна настава и учење и искуствата стекнати од проектот „Образование на помалите етнички заедници“¹¹, истражувањето подлабоко ја разгледа состојбата со достапноста на наставните материјали на сите наставни јазици. Како што може да се види од Графикон 36, кој ги анализира одговорите на делот на испитаниците кои сметаат дека нивните училишта сепак се соочиле со недостиг на наставни/инструктивни материјали, постојат разлики и меѓу испитаниците кои спроведуваат настава на различни наставни јазици, но и меѓу ставовите на директорите и стручните служби и самите наставници од училиштата каде што се изучува истиот јазик:

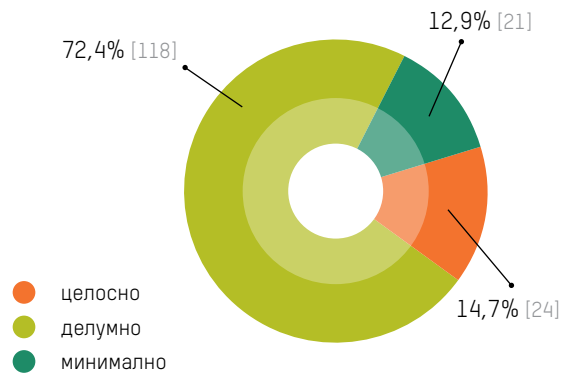
¹¹ Проект на Фондацијата Отворено Општество- Македонија кој се спроведува во партнерство со Управата за развој на образованието на јазиците на малите етнички заедници при МОН и Бирото за развој на образованието и Фондацијата за образовни и културни иницијативи „Чекор по чекор“ - Македонија како стратешки партнер.

Графикон 36
Недостиг на наставни/
инструктивни материјали

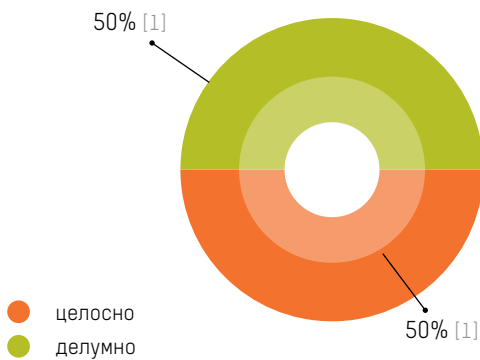
Ве замолуваме да наведете до кој степен училиштето се соочило со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на македонски јазик според директорите и стручните соработници

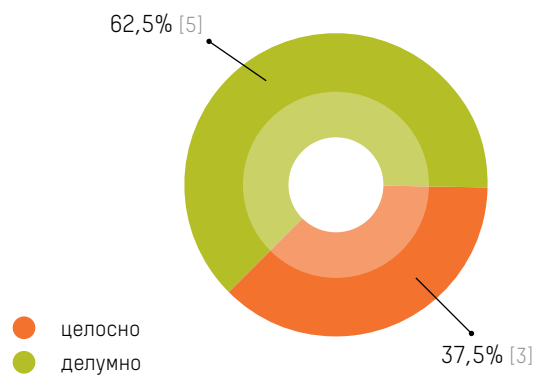
Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на македонски јазик според наставниците

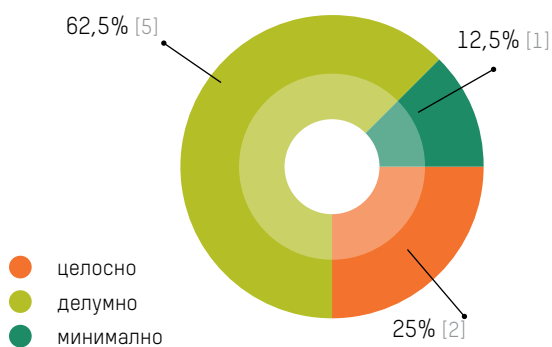
Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на албански јазик според директорите и стручните соработници

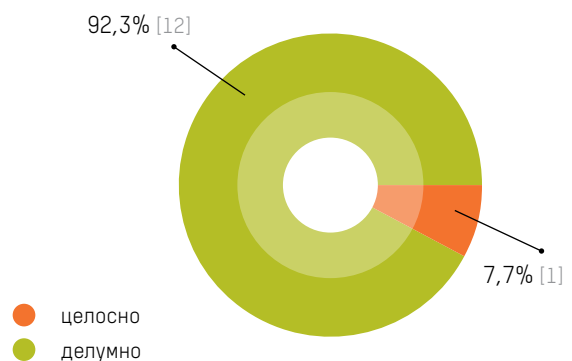
Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на албански јазик, според наставниците

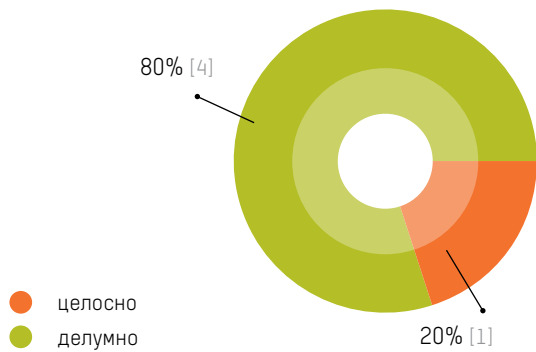
Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на турски јазик, според директорите и стручните соработници

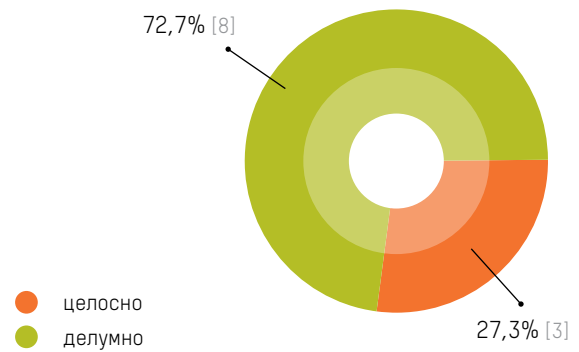
Ве замолуваме да наведете до кој степен се соочило училиштето со недостаток на наставни и инструктивни материјали при држење на настава на турски јазик, според наставниците:

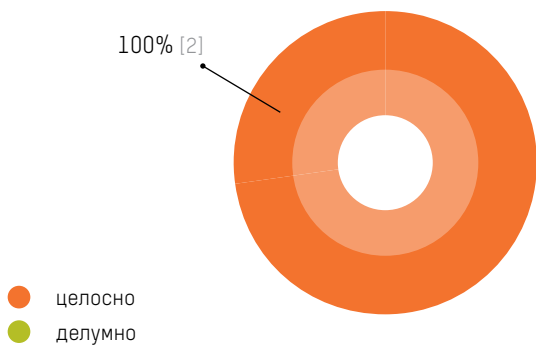
Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на српски јазик, според директорите и стручните соработници

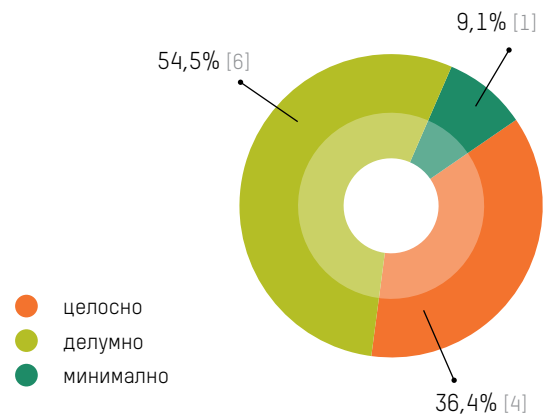
Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на српски јазик, според наставниците

Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на босански јазик, според директорите и стручните соработници

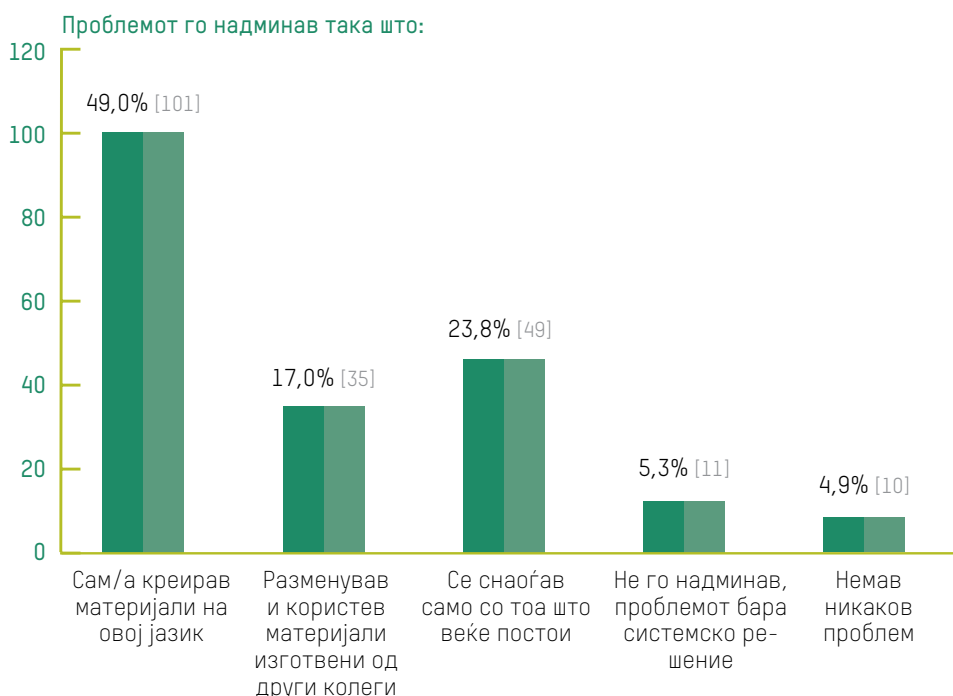
Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држење настава на босански јазик, според наставниците

- две третини од директорите и стручните служби во училиштата каде што наставата се одржува на македонски јазик сметаат дека недостигот бил минимален, а една третина дека бил делумен, додека 72,4% од наставниците сметаат дека бил делумен, а дури 12,7% дека бил целосен.
- половина од директорите и стручните служби кои работат во училиштата каде што наставата се одвива на албански јазик сметаат дека целосно недостигале наставни/инструктивни материјали, а другата половина дека недостигот бил делумен; соодносот на наставниците е поинаков - речиси две третини сметаат дека недостигот бил делумен, а нешто повеќе од една третина дека бил целосен.
- слична е состојбата и во училиштата каде што наставата се одвива на турски јазик, каде што една четвртина од директорите и стручните служби сметаат дека целосно недостигаат наставни/инструктивни материјали, а 62,5% дека делумно недостигаат наставни/инструктивни материјали, огромното мнозинство наставници сметаат дека недостигот е делумен.

- наспроти тоа, речиси еднаков процент од двете групи испитаници (80% од директорите и стручните служби, односно 71,7% од наставниците) во училиштата каде што наставен јазик е српскиот, сметаат дека недостигот е делумен, а 20%, односно 27,3% дека целосно недостигаат наставни/инструктивни материјали.
- во училиштата каде што наставен јазик е босанскиот, сите испитаници од групата директори и стручни соработници сметаат дека целосно недостигаат наставни/инструктивни материјали; за разлика од нив, една третина од наставниците сметаат дека целосно недостигаат, а над половина од наставниците дека делумно недостигаат наставни/инструктивни материјали.

За да се компензира овој недостиг, 49% од наставниците кои се соочиле со проблемот самите креирале материјали на соодветниот наставен јазик, 23,8% успеале да се снајдат со веќе постоечките материјали, а 17% разменуваат и користеле материјали изготвени од други колеги.

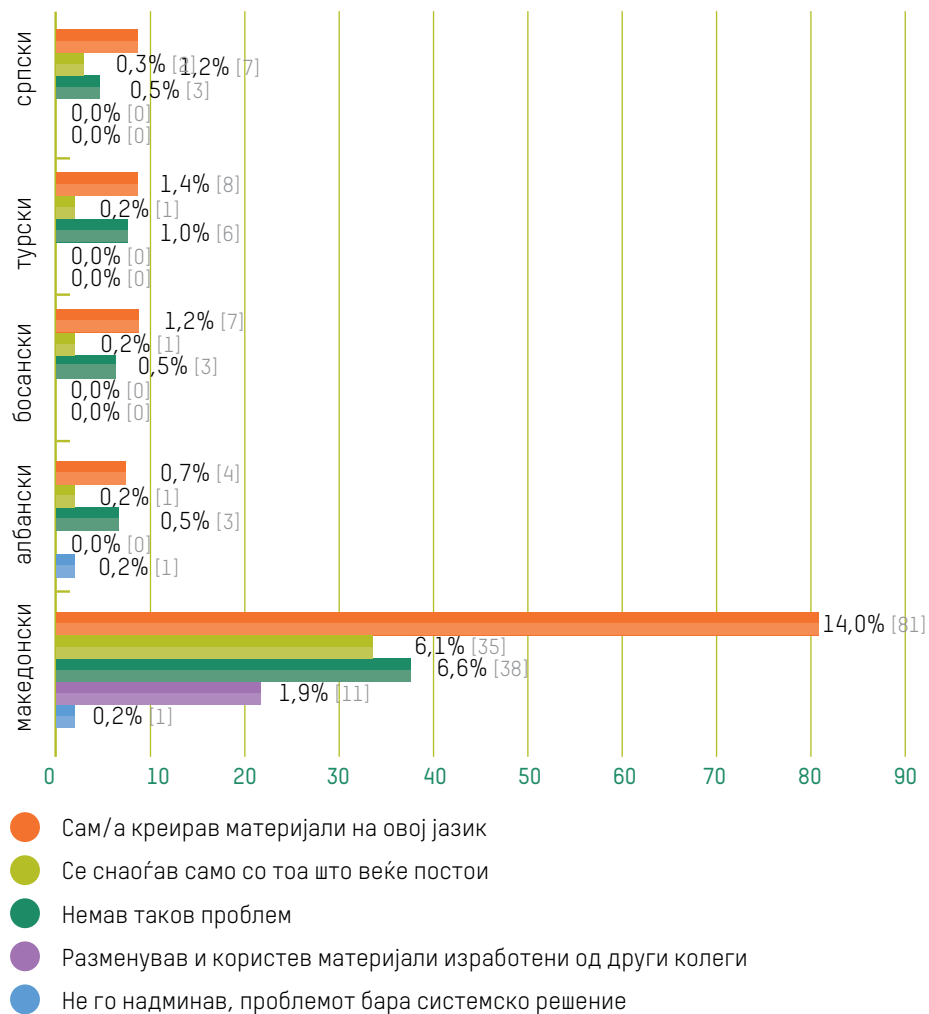
Графикон 37
Активности што ги презеле наставниците за да се справат со недостигот на наставни/инструктивни материјали на својот јазик во наставата

Во однос на јазикот на наставата, не постојат значајни разлики меѓу наставниците, освен што наставниците кои предаваат на македонски јазик повеќе разменуваат материјали со колегите отколку наставниците кои предаваат на другите јазици. (види графикон бр. 38)

Учесниците во фокус-групите надолжнија дека голем дел од нив се обиделе да го надминат овој недостиг со користење материјали од други земји каде што соодветните наставни јазици се службени јазици (Босна и Херцеговина, Србија и Турција), но сметаат дека треба да има доволно и лесно достапни материјали и во нашата држава кои соодветствуваат на наставната програма што треба да ја реализираат. Така, платформата ЕДУИНО ретко ја користеле главно поради недостиг на содржини на јазиците на помалите етнички заедници, но и поради невоједначениот квалитет на поставените видеа (и од технички и од програмски аспект). Наставниците го имаат истиот став и за програмата на МТВ (е-училница), која изведува настава на македонски и на албански јазик.

Графикон 38 Според настиот јазик, наставниците ги надминувале проблемите на следниов начин

Активности што ги презеле наставниците за да се справат со недостигот на наставни/инструктивни материјали на својот јазик на настава, според јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

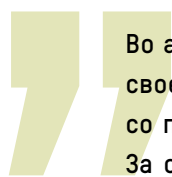
„Имавме доволно ресурси. Користевме видеочасови од Турција.“
 „Немаме доволно наставни ресурси на босански јазик, но тоа е случај и во редовната настава.“
 „Ние ни во редовната настава немаме доволно ресурси на наставниот јазик на кој предаваме. Немаме учебник за српски јазик за второ одделение.“

1.2 Најголеми успеси и предизвици за училиштата

Еден од главните аспекти на испитувањето на ставовите на директорите и на стручните служби беа предизвиците пред кои беа исправени училиштата и начините на кои одговорните структури се справија со нив (види графикон бр. 39). За најголеми предизвици со кои се соочија нивните училишта, директорите и стручните служби ги сметаат следниве:

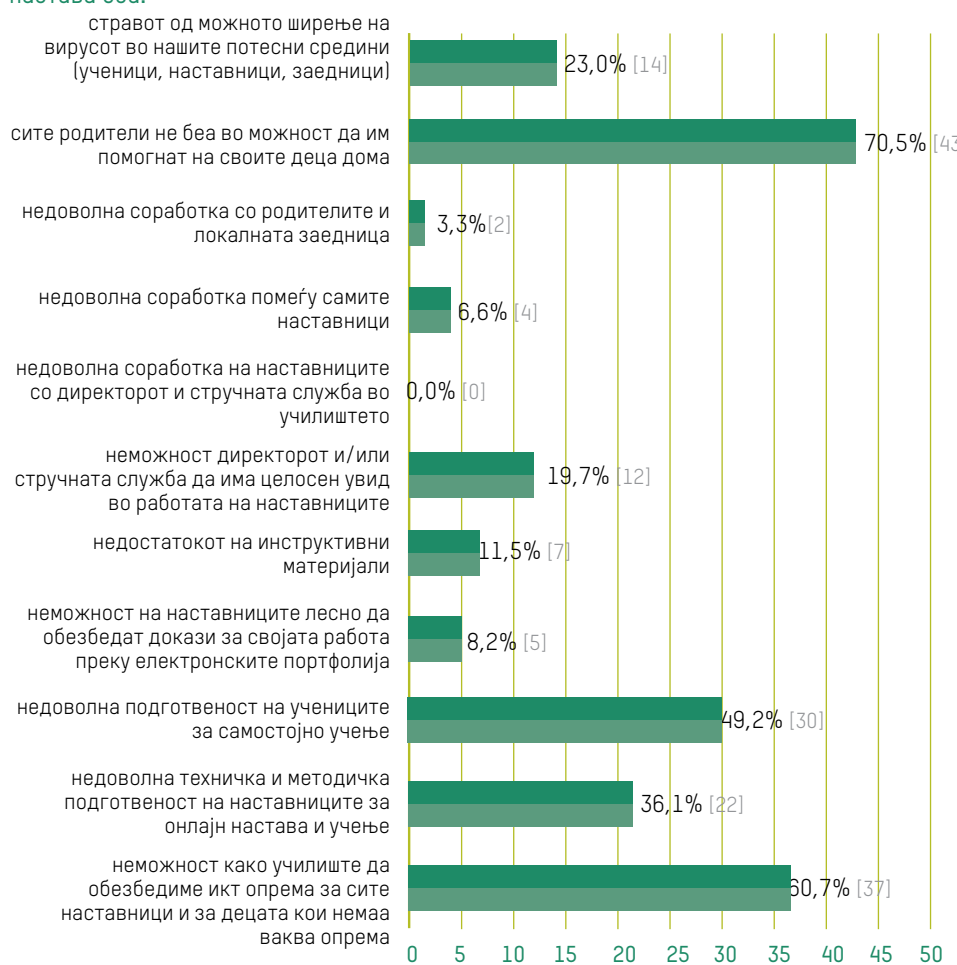
- ▶ сите родители не биле во можност дома да им помогнат на своите деца, мислење што го делат 70,5% од испитаниците;
- ▶ неможност, како училиште, да обезбедат ИКТ-опрема за сите наставници и за децата кои немале ваква опрема (60,7%), и

- ▶ недоволна подготвеност на учениците за самостојно учење (овој став го делат 49,2% од испитаниците).

Во анкетата претставниците од ООУ „Браќа Рамиз Хамид“ го споделија своето сознание дека голем дел од учениците и родителите се соочиле со проблемот на недостиг на паметен уред или пристап до интернет. За овие ученици директорот обезбедил 270 таблети и 240 ваучери за интернет. За оние ученици кои не биле во можност да следат онлајн настава, за време на летниот распуст 15 наставници ќе одржуваат дополнителна настава, со цел да се надополни испуштеното.

Најголемите 3 предизвици со кои се соочи нашето училиште во реализација на онлајн настава беа:

Графикон 39
Најголемите предизвици со кои се соочија училиштата, според директорите и стручните служби

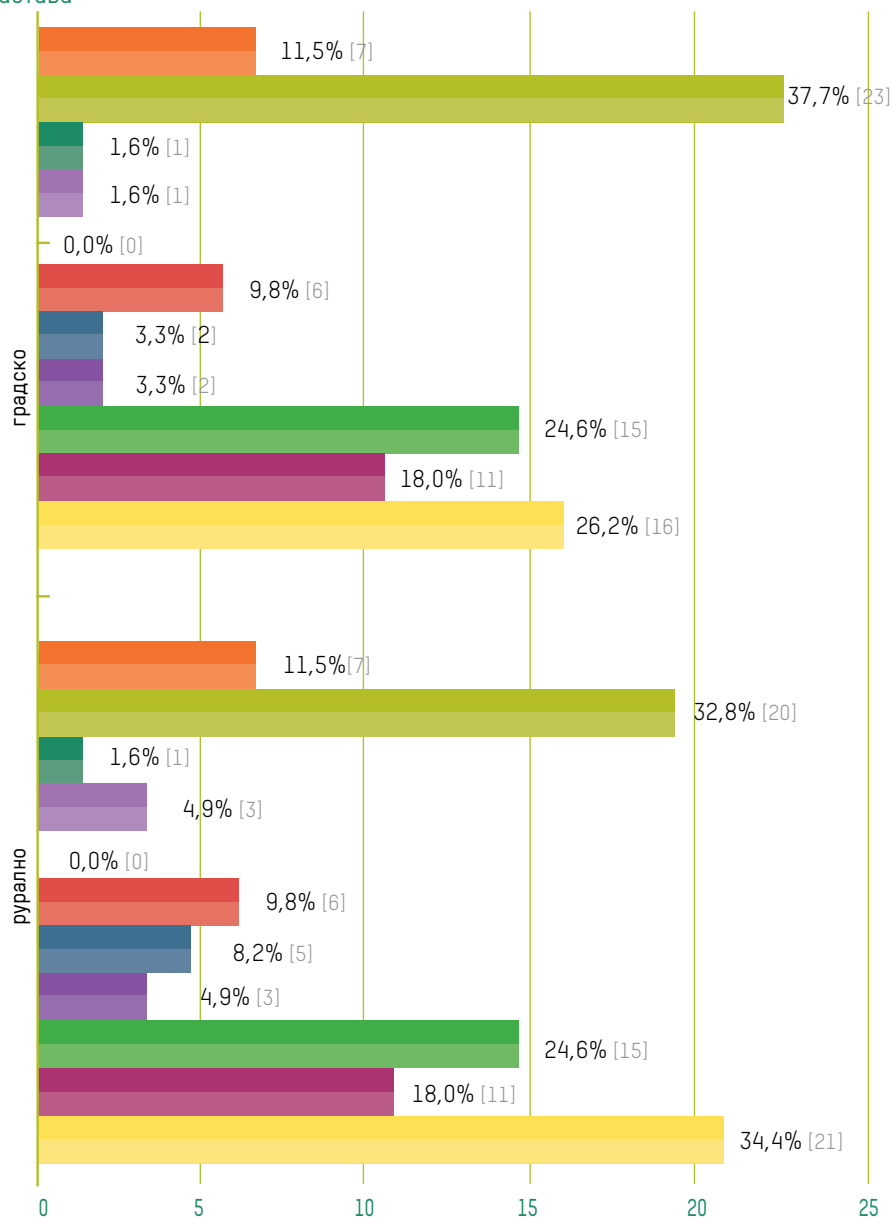
За руралните училишта најголеми предизвици биле неможноста да се обезбеди ИКТ-опрема за сите наставници и деца и фактот дека сите родители не биле во можност да им помогнат на своите деца. Овој наод може да се протолкува како веројатност дека во градските училишта од родителите во поголема мерка се очекува да бидат вклучени и да го помагаат образованието на своите деца, што не е случај во руралните средини (види графикон бр. 40).

Од друга страна, директорите и стручните служби сметаат дека нивните училишта релативно успешно ги надминале овие предизвици и на учениците им овозможиле солидна поддршка за совладување на материјалот и за постигање на целите на наставата. (види графикон бр. 41) Како свои најголеми постигнувања и успеси, испитаниците од оваа група ги наведоа следниве:

Графикон 40
Најголемите предизвици со кои се соочија училиштата, според директорите и стручните служби, во зависност од типот на училиштето

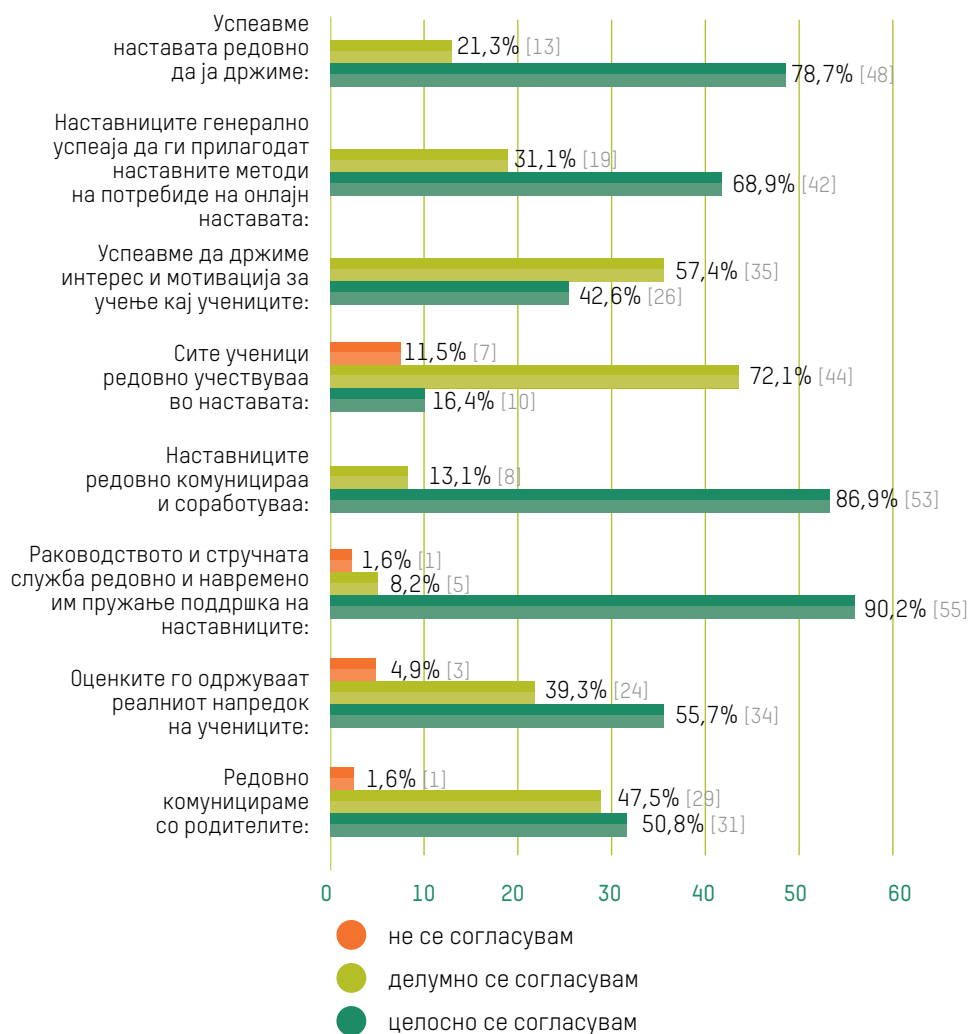
Поделба според типот на училиштето во кое работат испитаниците во корелација со „3-те најголеми предизвици со кои се соочило училиштето во реализација на онлајн настава“

- стравот од можното ширење на вирусот во нашите потесни средини (ученици, наставници, заедници)
- сите родители не беа во можност да им помогнат на своите деца дома
- недоволна соработка со родителите и локалната заедница
- недоволна соработка помеѓу самите наставници
- недоволна соработка на наставниците со директорот и стручната служба во училиштето
- неможност директорот и/или стручната служба да има целосен увид во работата на наставниците
- недостаток на инструктивни материјали
- неможност на наставниците лесно да обезбедат докази за својата работа преку електронските портфолија
- недоволна подготвеност на учениците за самостојно учење
- недоволна техничка и методичка подготвеност за наставниците за онлајн настава и учење
- неможност како училиште да обезбедиме икт опрема за сите наставници и за децата кои немаа ваква опрема

- ▶ раководството и стручната служба редовно и навремено им давале поддршка на наставниците, со што целосно се согласуваат над 90% од испитаниците;
- ▶ 86,9% сметаат дека наставниците редовно комуницирале и соработувале;
- ▶ 78,7% од испитаниците сметаат дека успеале редовно да ја одржат наставата, додека 21,3% сметаат дека делумно успеале во тоа;
- ▶ 68,9% сметаат дека наставниците успешно ги приспособиле своите наставни методи на потребите на онлајн наставата, додека 31,3% сметаат дека ова било делумно успешно.

Како училиште, за нас најголем успех представува тоа што:

Графикон 41

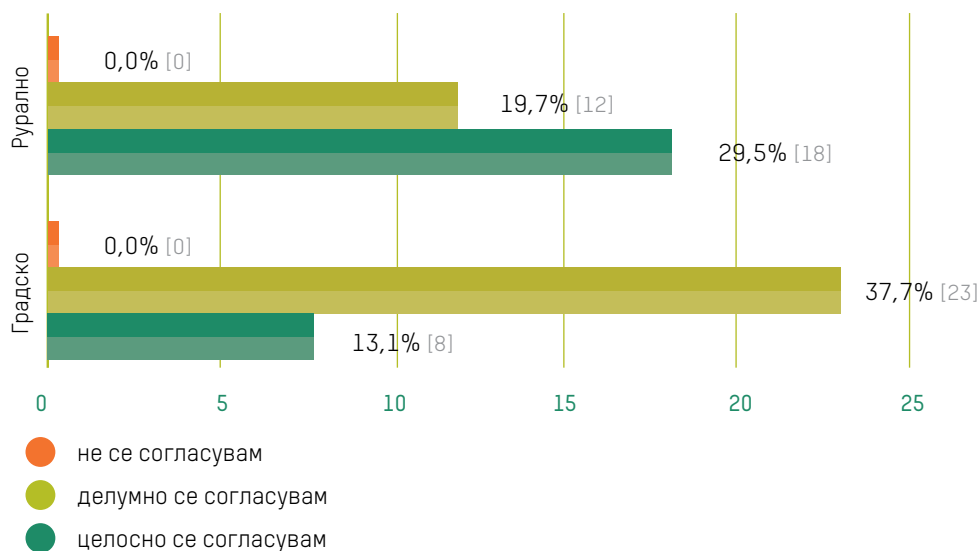
Најголем успех на училиштата, според директорите и стручните служби

Така, испитаниците ја оценуваат соработката со засегнатите страни како мошне успешна, што се гледа во нивните одговори. Имено, ниту еден испитаник не воочил недоволна соработка меѓу наставниците и директорот/стручната служба во училиштето, а само 3,3% сметаат дека соработката со родителите и со локалната заедница е меѓу главните предизвици со кои се соочиле. Сепак, мора да укажеме на извесна контрадикторност. Одговарајќи на друго прашање (Графикон 17), 10,1% од наставниците изјавија дека воопшто не успеале да воспостават ефективна двонасочна комуникација.

Испитаниците воедно се осврнаа на помалку успешните аспекти на наставата.

Графикон 42
Најголем успех на училиштата - Успеавме да одржиме интерес и мотивација кај учениците, според директорите и стручните служби, во зависност од типот на училиштето

Успеавме да одржиме интерес и мотивација за учење кај учениците

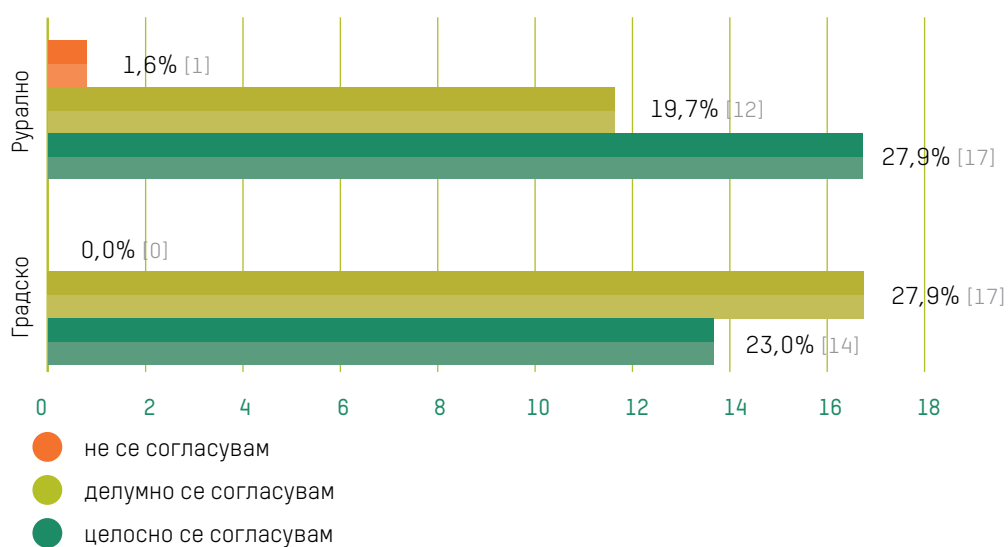
- ▶ само 16,4% од директорите и стручните служби сметаат дека сите ученици редовно учествувале во наставата, 72,1% дека делумно учествувале, додека 11,5% сметаат дека учениците не учествувале редовно во наставата;
- ▶ само 42,6% сметаат дека успеале да ги одржат интересот и мотивацијата за учење кај учениците, а другите сметаат дека успеале само делумно.

Во зависност од типот на училиштето, некои од ставовите на директорите и членовите на стручните служби, со однос на нивниот најголем успех, се разликуваат во следново:

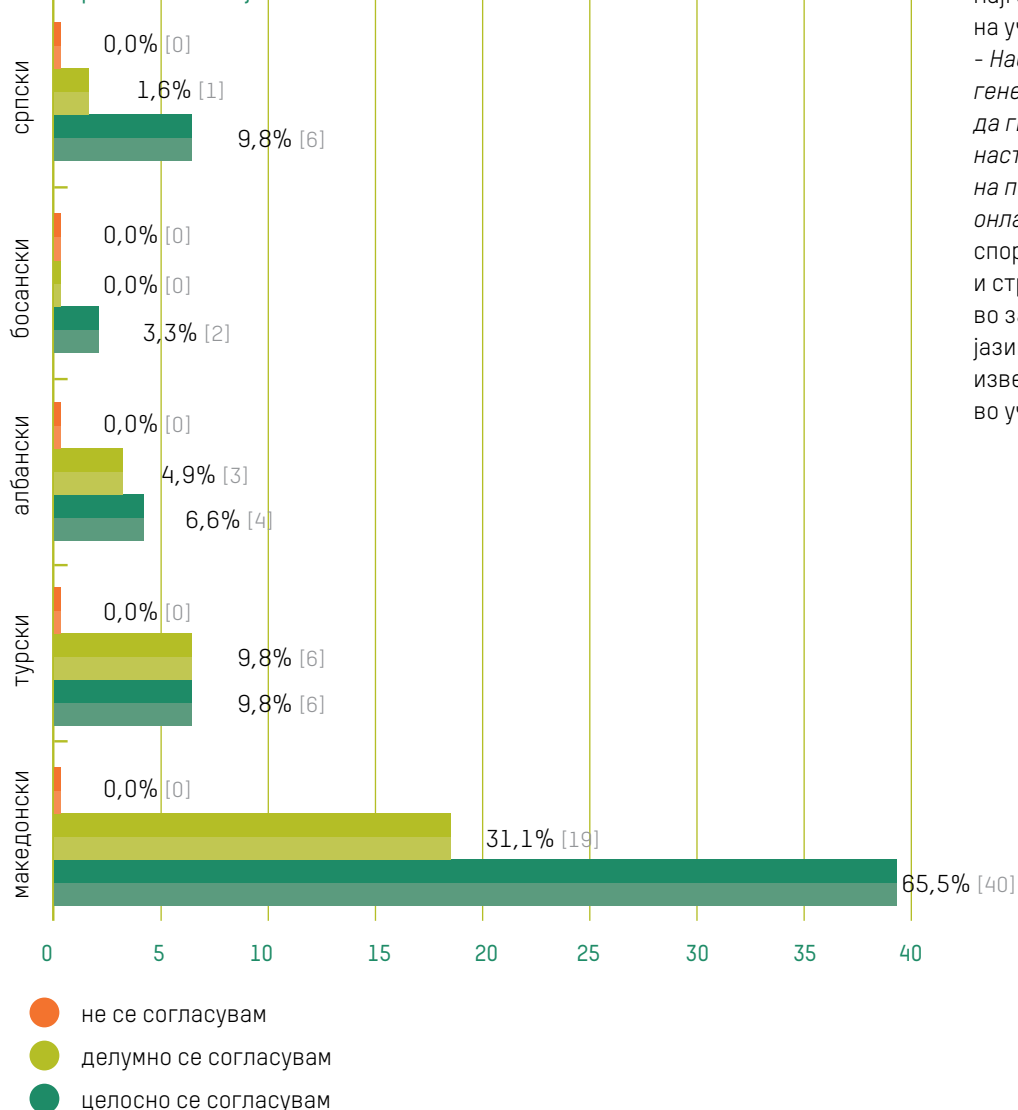
- ▶ ставот дека училиштата успеале да ги одржат интересот и мотивацијата за учење кај учениците преовладува само делумно кај директорите и стручните служби од руралните училишта, а целосно кај градските училишта (види графикон бр. 42);
- ▶ во однос на комуникацијата со родителите, најголем дел од директорите и стручните служби целосно се согласуваат со ова тврдење, додека мнозинството директори од руралните училишта сметаат дека ова тврдење е само делумно точно (види графикон бр. 43);

Графикон 43
Најголем успех на училиштата - Редовно комунициравме со родителите, според директорите и стручните служби, во зависност од типот на училиштето

Редовно комуницираме со родителите

Наставниците генерално успеаја да ги прилагодат наставните методи на потребите на онлајн наставата

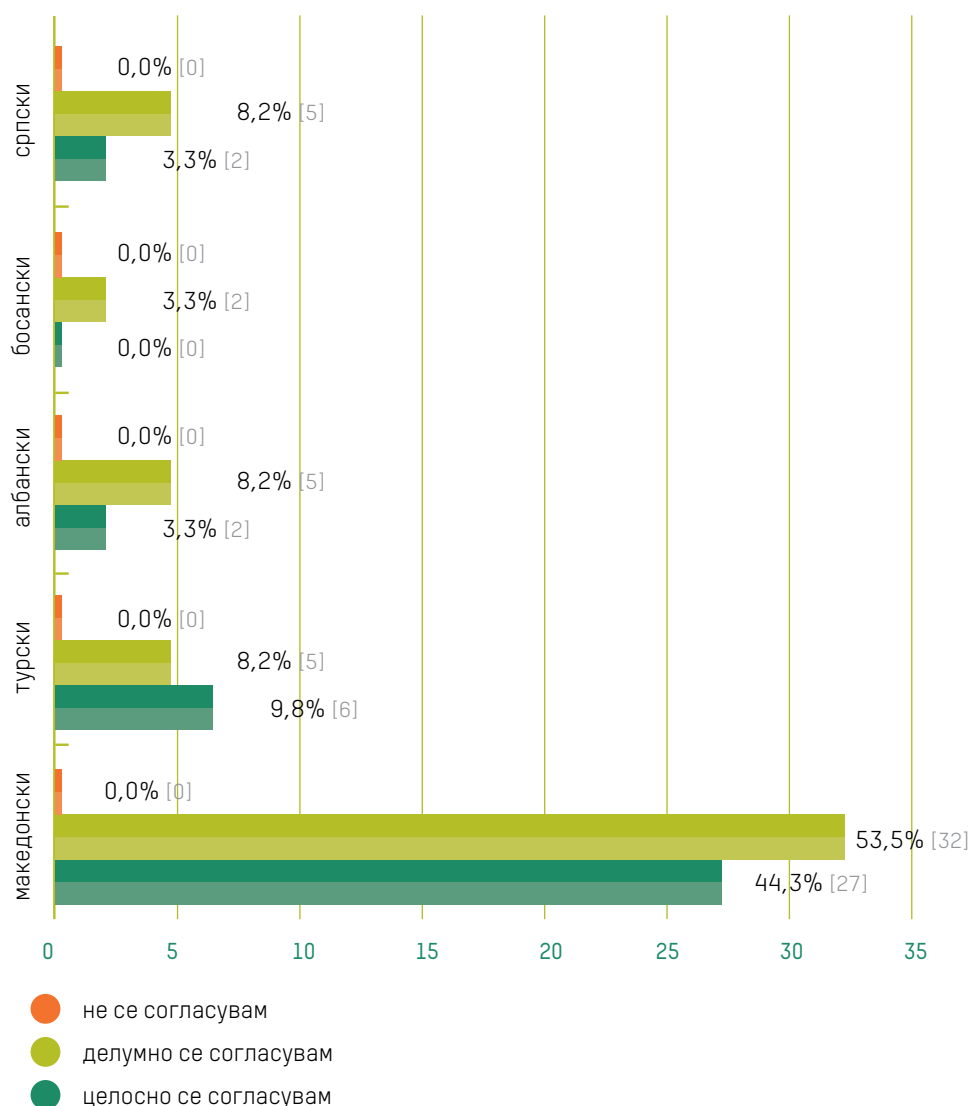
Графикон 44

Најголем успех на училиштата - Наставниците генерално успеаја да ги приспособат наставните методи на потребите на онлајн наставата, според директорите и стручните служби, во зависност од јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

- ▶ во сите училишта, независно од наставниот јазик, доминира ставот на директорите и на стручните служби дека наставниците целосно успеале да ги приспособат своите методи на потребите на онлајн наставата, освен во училиштата кои работат на турски наставен јазик - каде што половина од испитаниците сметаат дека овој успех бил само делумен (види графикон бр. 44);
- ▶ само директорите и стручните служби во училиштата на турски наставен јазик се целосно сигурни дека училиштето успеало да ги одржи интересот и мотивацијата за учење, додека кај училиштата во кои се предава на другите наставни јазици преовладува ставот дека успехот бил само делумен (види графикон бр. 45);
- ▶ само директорите на училиштата во кои наставата се реализира на македонски и на албански јазик во поголем број целосно сметаат дека оценките го одразуваат реалниот напредок на учениците, додека во другите училишта се поделени ставовите дека ова тврдење е целосно и делумно точно (види графикон бр. 46).

Графикон 45 Успеавме да одржиме интерес и мотивација за учење кај учениците

Најголем успех на училиштата - Успеавме да одржиме интерес и мотивација кај учениците, според директорите и стручните служби, во зависност од јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

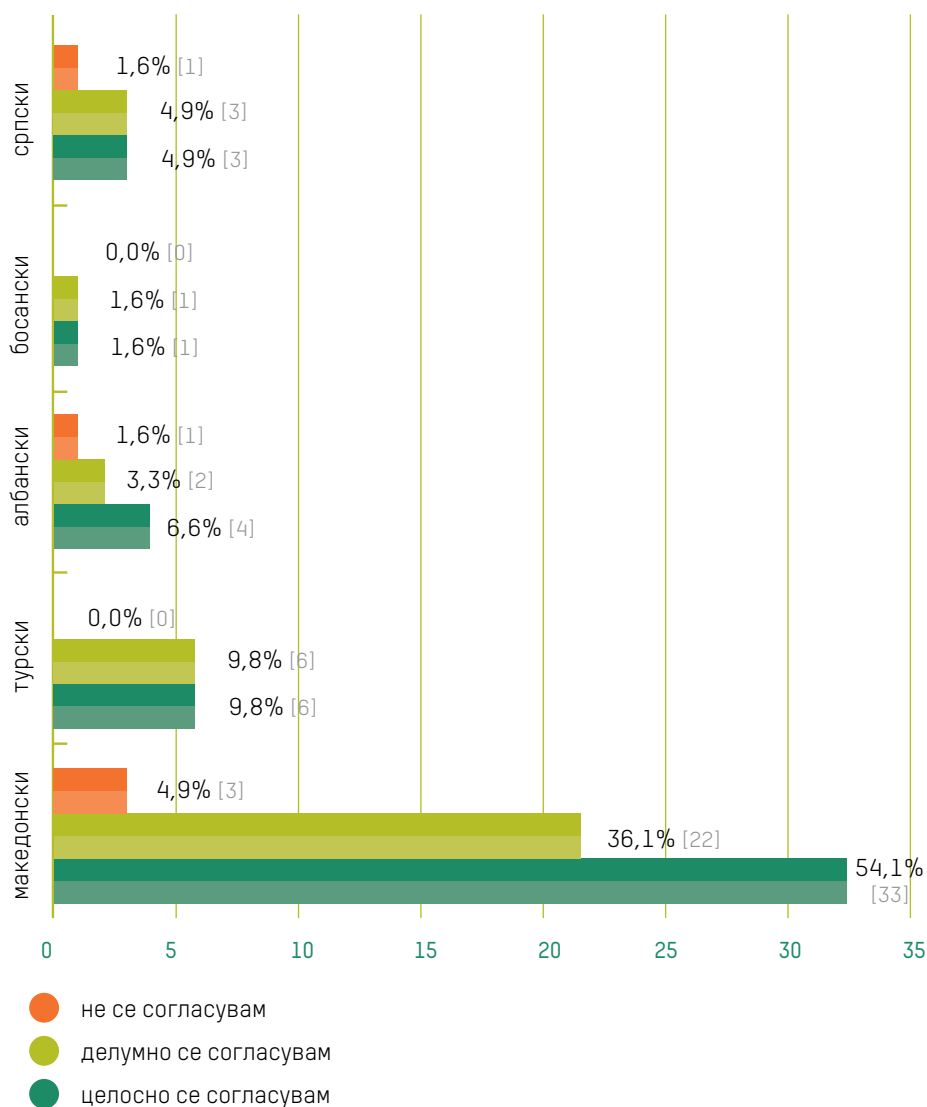

Испитаниците посочија и неколку примери на добри практики, односно нивни иницијативи за кои сметаат дека значително придонеле за успешно справување со предизвиците на онлајн наставата.

ООУ „Браќа Рамиз Хамид“ редовно организираше двонасочна комуникација преку апликацијата ZOOM (од понеделник до петок), и тоа од 16 март до 10 јуни. Беа опфатени сите предмети од прво до деветто одделение, а распоредот на часовите беше истакнат на веб-страницата на училиштето. Претходно, на еден од локалните медиуми во Шуто Оризари на родителите им беше детално објаснето како да ја инсталираат апликацијата и како да проверуваат дали детето ја следи наставата според распоредот на часови. Покрај онлајн наставата, на нашата веб-страница беше поставена и платформа на која секој наставник прикачуваше наставни материјали, домашни задачи, проекти, презентации, итн. Исто така, формиравме и платформа за складирање на повратните информации од учениците, за секој наставник и предмет посебно, онлајн библиотека на која прикачувавме лектури и презентации со аудиозаписи, како и платформа за работа со деца со посебни потреби, на која имаше пристап само училишниот дефектолог.“

Оценките го одразуваат реалниот напредок на учениците

Графикон 46

Најголем успех на училиштата - *Оценките го одразуваат реалниот напредок на учениците*, според директорите и стручните служби, во зависност од јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

Едно од училиштата кои учествуваа во фокус-групите сподели свое позитивно искуство во врска со форматот на инструкциите. Имено, инструкциите и насоките за домашна работа кои се испраќале биле во видеоформат, односно претставувале видеочасови снимени од нив, со цел учениците да можат да ги отворат и да ги проследат на секој уред во домот. Не користеле PowerPoint презентации, бидејќи учениците не можеле да ги отвораат на мобилен телефон.

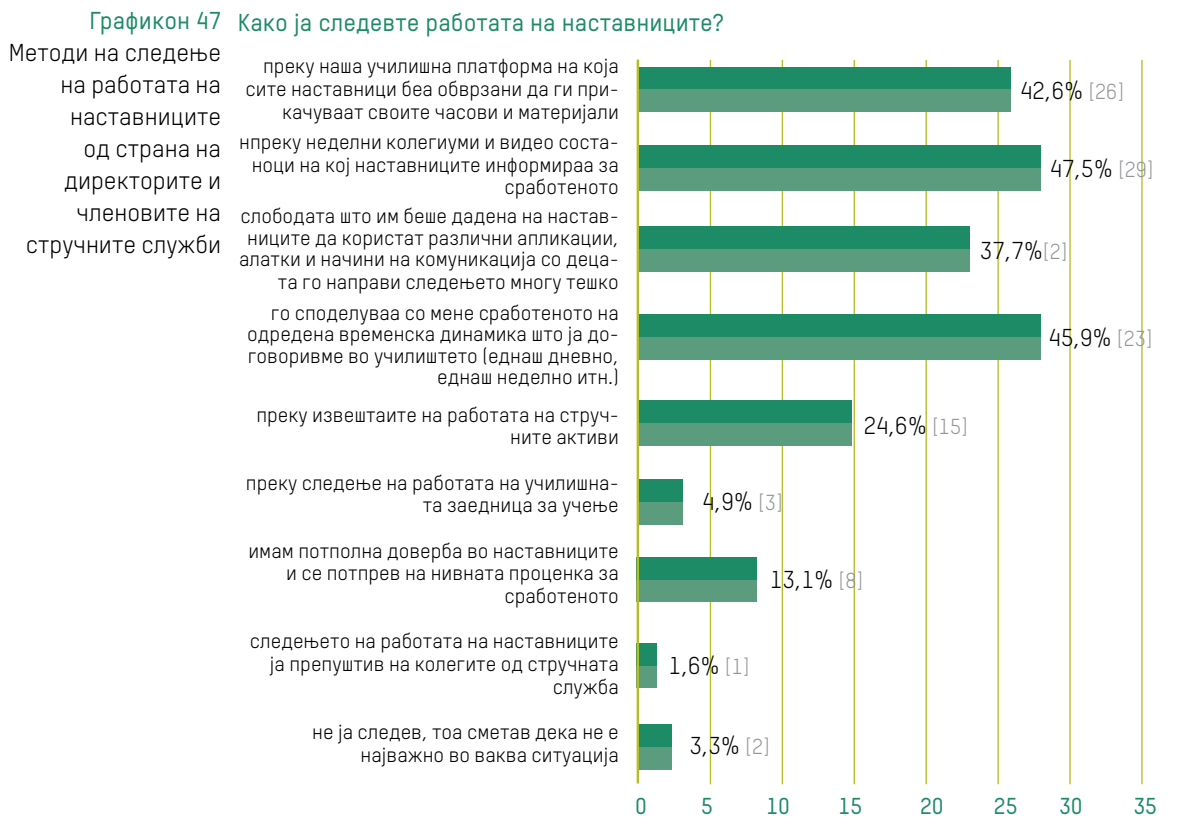
Директорите и стручните служби се осврнаа и на својата професионална и лична улога и придонес за квалитетното и навремено одржување на онлајн наставата. Во однос на видот на поддршката и помошта која наставниците најчесто ја барале од нив, тие ги наведоа следниве тешкотии на кои наидувале наставниците во секојдневната работа:

- ▶ како да контактираат со учениците кои не располагаат со потребната технологија за комуникација;
- ▶ како да ги приспособат материјалите за учениците со посебни потреби и како да спроведат медијација во одредени случаи меѓу наставникот и ученикот со ПОП, односно неговите/нејзините родители;
- ▶ како да ги искомуницираат родителите во случај на невклучување на учениците во онлајн часовите, согласно направениот распоред;

- ▶ како да помогнат при вклучување на видеоконференциски состаноци и работа на другит платформи;
- ▶ како да ги поттикнат учениците да ја следат онлајн наставата;
- ▶ како да се обезбеди таблет или лаптоп за учениците, со цел да се овозможи пристап до интернет;
- ▶ како да се планираат и приспособат наставните програми кон онлајн наставата;
- ▶ како да се избере најдобриот начин на поучување и оценување, и
- ▶ како да се мотивираат учениците и да се оствари интеракција со нив.

Воедно, директорите и членовите на стручните служби ги споделија сопствените искуства од следењето на работата на наставниците:

- ➔ 47,5% од испитаниците ја следеле работата на наставниците преку неделни колегиуми и видеосостаноци, на кои наставниците информирале за сработеното;
- ➔ 45,9% изјавија дека наставниците го споделувале со нив сработеното според одредена временска динамика договорена на ниво на училиште;
- ➔ 42,6% својата обврска за следење на наставниот процес ја извршувале преку следење на училишната платформа на која сите наставници биле обврзани да ги прикачуваат своите часови и материјали.

Како што може да се види од Графиконот 47, следењето се одвивало во помала мерка и преку неделни колегиуми и видеосостаноци, на кои наставниците информирале за сработеното, биле поднесени извештаи за работата на стручните активи или се следела работата на училишната заедница за учење. Покрај тоа што само помалку од половина од директорите ги приме-

нувале горенаведените постапки, уште повеќе загрижува фактот што 37,7% од директорите и стручните служби изјавија дека слободата што им била дадена на наставниците да користат различни апликации, алатки и начини на комуникација со децата, во голема мерка го отежнала следењето, додека 18% изјавија дека имале целосна доверба во наставниците и се потпреле на нивната проценка за сработеното, дека следењето на работата на наставниците го препуштиле на стручната служба или дека воопшто не ја следеле работата на наставниците. Овие одговори ги потврдуваат сознанијата за големата шареноликост во начинот на изведбата на онлајн наставата, во зависност од мотивацијата и компетенциите на наставниците, но и за отсуството на увид и контрола на квалитетот на работата. Тоа може да се должи и на следниве дополнителни предизвици со кои се соочиле испитаниците во следењето на работата на наставниците: недостиг на искуство во примена-та на онлајн платформите, недоволна комуникација и интеракција со родителите и со учениците и тешкотии во организирање на онлајн состаноците.

Постои значителна разлика во однос на начинот како директорите и стручните служби ја следеле работата на наставниците меѓу градските и руралните училишта. Имено, во градските училишта следењето доминантно се одвивало преку училишните платформи на кои сите наставници биле обврзани да ги прикажуваат своите часови и материјали, додека во руралните училишта овој начин се применувал многу ретко: наместо тоа, наставниците имале многу поголема слобода да користат различни апликации и алатки, поради што следењето било многу отежнато. Воедно, се чини дека во руралните училишта неделните колегиуми и видеосостаноци, како и споделувањето на сработеното според определена временска динамика, биле многу позастапени отколку во градските училишта. (види графикон бр. 48)

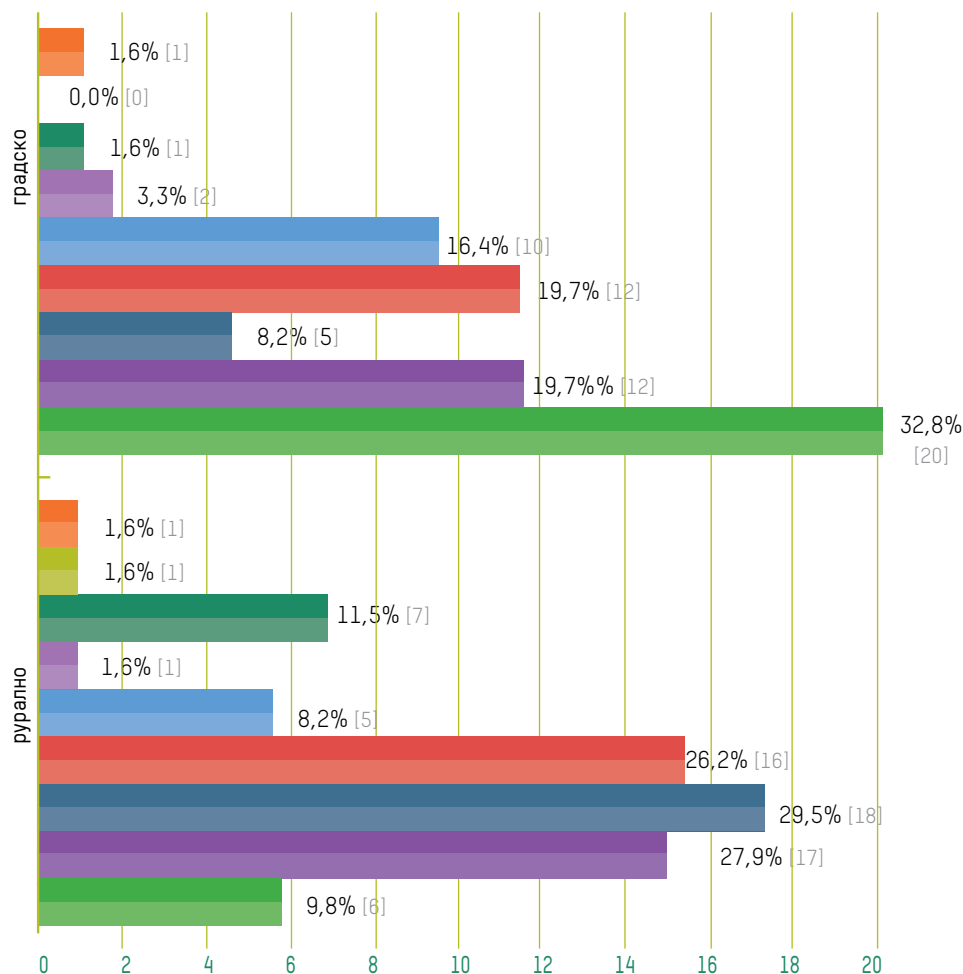
Постојат разлики и во однос на јазикот на кој се изведува наставата. Така, на отвореното прашање: „Што преставувало најголем предизвик во следењето на работата на наставниците?“, и покрај тоа што има согласување за определени предизвици посочени погоре, директорите и стручните служби од руралните училишта во многу поголем удел од нивните градски колеги ги посочиле следењето на активностите на учениците и комуникацијата со наставниците, немањето доволен увид во реализацијата на наставната програма и организирањето на онлајн состаноците. Од друга страна, додека за испитаниците од градските училишта вклученоста на учениците со потешкотии и со посебни потреби во онлајн наставата претставувала предизвик, ниту едно рурално училиште не го почувствувало ова како проблем.

Дискусијата во фокус-групите подлабоко го разгледа прашањето за следењето и контролата на динамиката и квалитетот на онлајн наставата. Овој процес, во голема мерка, се разликувал од училиште до училиште. Мнозинството учесници укажаа дека директорот и стручните служби биле задолжени и ја следеле наставата, извесен број потврдија дека наставата била одговорност само на наставникот, без мониторинг од кое било внатрешно (училишно) или надворешно тело или дека од нив се барало да испраќаат податоци и информации за реализацијата на онлајн наставата до општината, МОН и до Државниот просветен инспекторат.

Уште еден важен аспект кој беше разгледан во истражувањето се однесува на можностите на училиштата за брза реакција во услови на нарушен образовен

Графикон 48 Поделба според типот на училиште во кое работат испитаниците во корелација со „на кој начин ја следеле работата на наставниците“
 Методи за следење на работата на наставниците од страна на директорите и сручните служби, според типот на училиштето

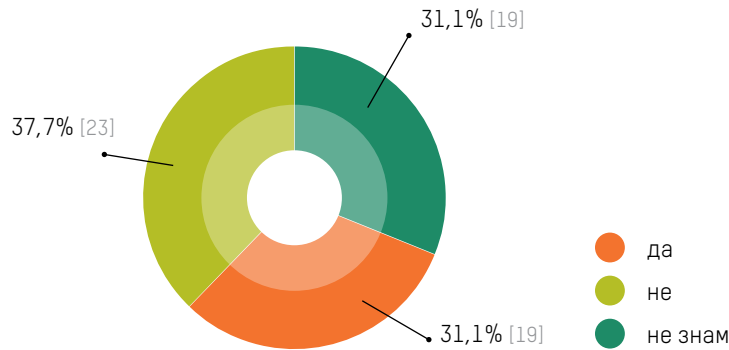

- не ја следев, тоа сметав дека не е најважно во ваква ситуација
- следењето на работата на наставниците ја препуштив на колегите од стручната служба
- имам потполна доверба во наставниците и се потпрев на нивната проценка за сработеното
- преку следење на работата на училишната заедница за учење
- преку извештаите на работата на стручните активи
- го споделуваа со мене сработеното на одредена временска динамика што ја договоривме во училиштето (еднаш дневно, еднаш неделно итн.)
- слободата што им беше дадена на наставниците да користат различни апликации, алатки и начини на комуникација со децата го направи следењето многу тешко
- преку неделни колегиуми и видео состаноци на кој наставниците информираа за сработеното
- преку наша училишна платформа на која сите наставници беа обврзани да ги прикачуваат своите часови и материјали

процес. Имено, директорите и стручните служби беа запрашани дали нивното училиште имало на располагање средства кои можеле да ги користат во изминатата учебна година или кои би можеле да ги користат во иднина и/или да бидат пренаменети за справување со проблемите што произлегоа од кризата со КОВИД-19. Помалку од една третина од испитаниците изразија став дека располагаат со вакви средства, а исто толку изјавија дека немаат, но загрижува фактот дека 37,7% од испитаниците не знаат дали училиштето за кое се одговорни има на располагање средства за справување со потреби што про-

излегле или произлегуваат од промените во образовниот процес наметнати од кризата со КОВИД-19. (види графикон бр. 49)

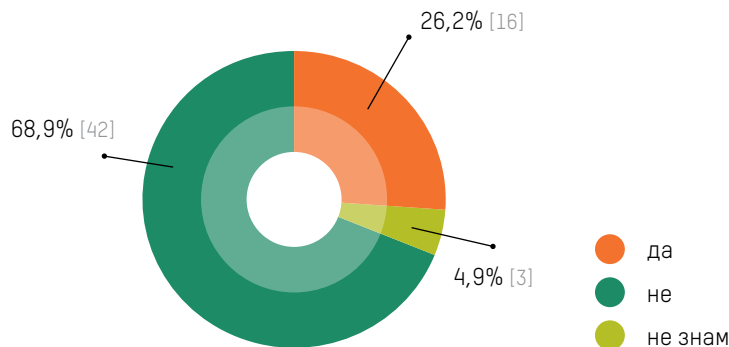
Како училиште имаме на располагање средства кои сметаме дека треба/можат да бидат искористени и/или пренаменети за потреби врзани за справување со КОВИД-19 кризата?

Графикон 49
Степен до кој училишните раководни и стручни структури знаат дали училиштето има на располагање средства за справување со кризата КОВИД-19

Уште позагрижувачки е фактот што 68,9% од испитаниците не знаат дали таквата пренамена би била возможна доколку за тоа побараат одобрение од надлежните власти. И покрај тоа што повеќе од четири месеци од почетокот на кризата училиштата функционираше во вонредни услови, само една четвртина од директорите и стручните служби знаат дали е возможна пренамена и како да постапат доколку тоа се покаже како потребно. (види графикон бр. 50)

Дали пренамена на средствата би била можна ако ја побарате?

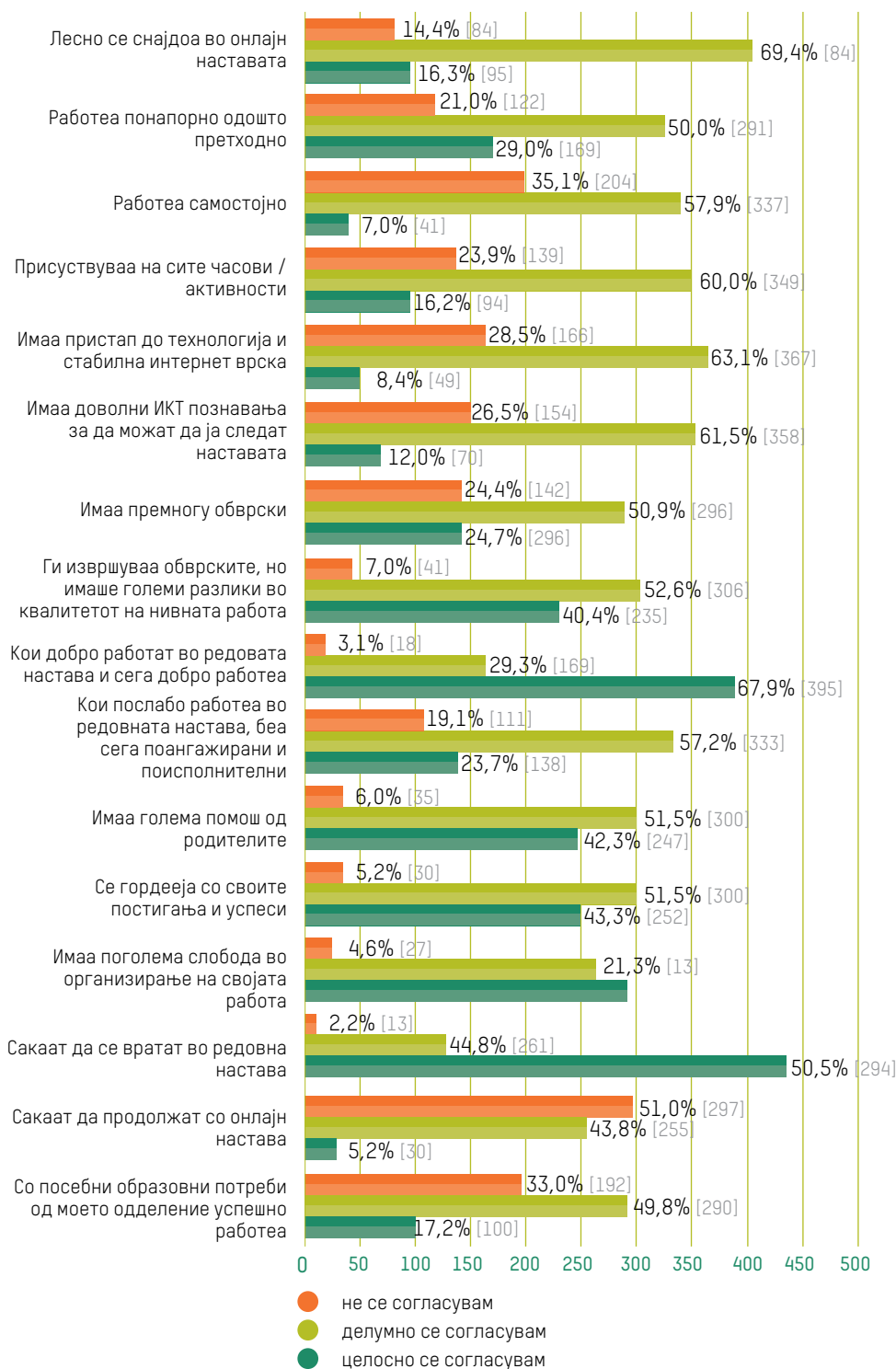
Графикон 50
Степен до кој училишните раководни и стручни структури знаат дали пренамената на училишни средства за справување со кризата КОВИД-19 е возможна

2. СОЗНАНИЈА ЗА УЧЕНИЦИТЕ

Второто големо подрачје на кое се фокусиравме во ова истражување се однесува на перцепциите и сознанијата на наставниците, директорите и стручните служби за учениците, нивните искуства, за тоа како промените во начинот на спроведување на наставата влијаеле врз нив, каква помош им била потребна и какви последици врз нив оставила оваа криза (види графикон бр. 51):

Графикон 51 Според моја проценка, учениците:

Според наставниците, учениците ...

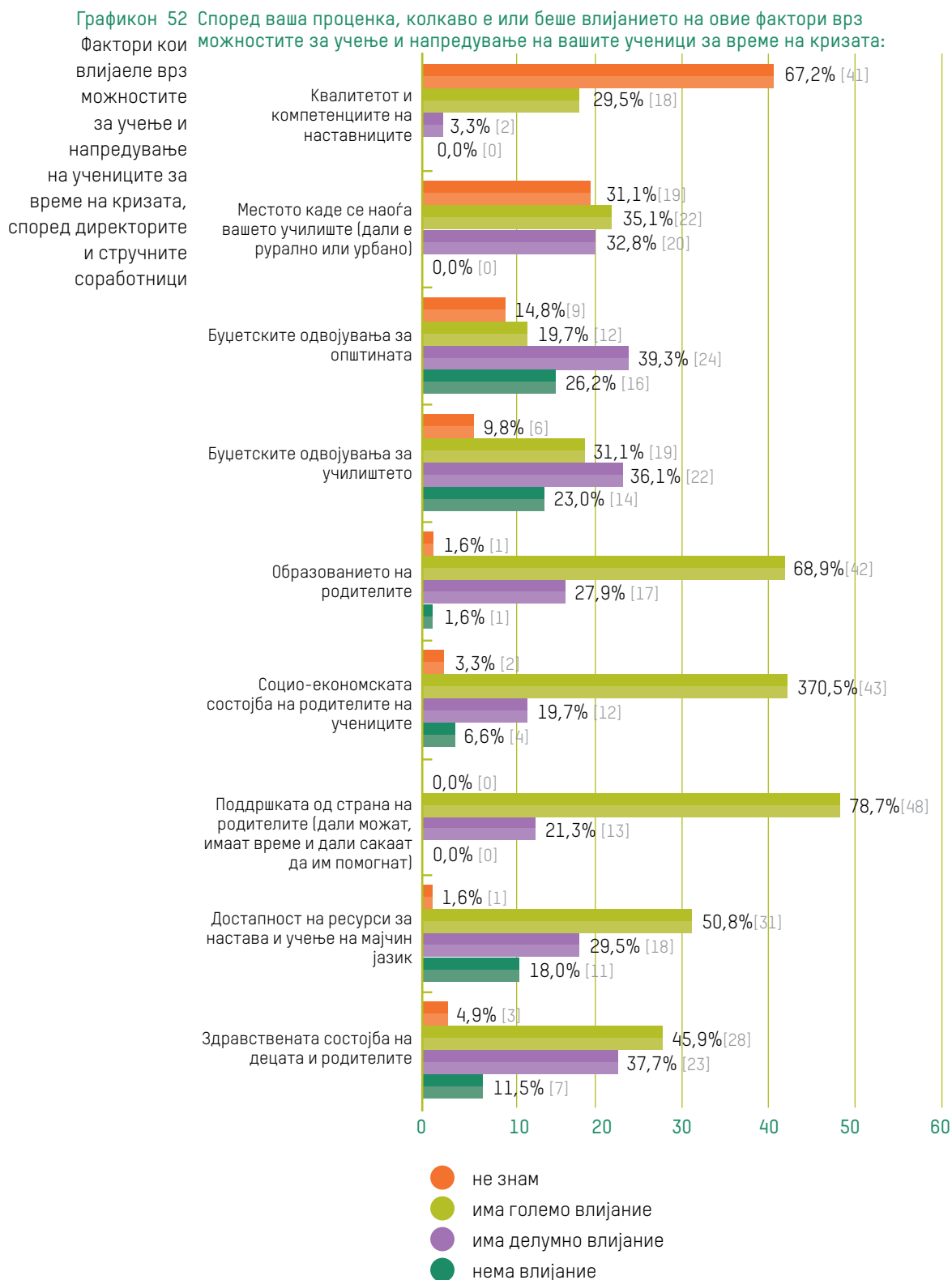

- ▶ огромно мнозинство наставници го делат ставот дека учениците сакаат да се вратат во редовна настава;
- ▶ 67,9% од испитаниците потврдуваат дека учениците кои добро работат во редовната настава успешно работеле и за време на онлајн наставата. Од друга страна, 23,7% сметаат дека учениците кои послабо работеле во редовната настава биле поангажирани во онлајн наставата, а 57,2% делумно се согласуваат со ова тврдење. Покрај ова, 79% (29% целосно, а 50% делумно) се согласуваат со ставот дека учениците работеле понапорно отколку претходно. Сепак, 40,4% целосно се согласуваат, а уште 52,6% делумно се согласуваат со ставот дека учениците ги извршувале зададените обврски, но и дека имало големи разлики во квалитетот на нивната работа;
- ▶ само 16,3% од наставниците сметаат дека учениците целосно и лесно се снашле во онлајн наставата, додека 14,4% сметаат дека учениците воопшто не успеале да се снајдат;
- ▶ половина од наставниците само делумно се согласуваат со ставот дека учениците работеле понапорно отколку претходно, а 21% воопшто не се согласуваат со ова тврдење;
- ▶ само 7% сметаат дека учениците работеле самостојно, а 57% сметаат дека учениците работеле делумно самостојно, сознание што би требало да ги алармира надлежните и да го промени пристапот кон градењето на компетенциите за самостојно учење;
- ▶ 60% од наставниците делумно се согласуваат со ставот дека учениците редовно присуствувале на сите часови и активности, а за 23,9% учениците не биле редовни;
- ▶ само 8,4% од наставниците сметаат дека учениците имале пристап до технологија и стабилна интернет врска, а 12% дека имале доволно ИКТ-познавања за да можат да ја следат наставата. Над 60% од испитаниците само делумно се согласуваат со овие тврдења;
- ▶ повеќе од една четвртина наставници сметаат дека учениците немале доволно познавања за успешно да ја следат онлајн наставата;
- ▶ над 95% од наставниците (50,5% целосно, а 44,8% делумно) сметаат дека учениците имале поголема слобода во организирањето на својата работа, а 94% се согласуваат со ставот дека учениците имале голема помош од своите родители;
- ▶ огромно мнозинство наставници (речиси 95%) сметаат дека учениците се гордеат со своите постигања.

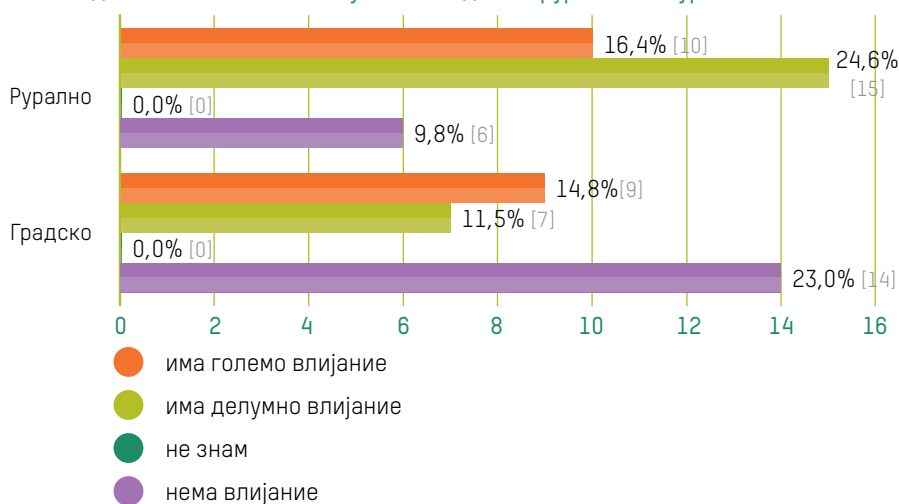
Генерално, можеме да заклучиме дека учениците лесно се снашле во онлајн наставата. Сепак, загрижува фактот дека 14,4% од наставниците воопшто не се согласуваат со овој став. Уште повеќе загрижува тоа што само 17,2% од учениците со посебни потреби успешно работеле во овој вид настава, што треба да го сфатиме како предупредување дека доколку не се изнајде некој модалитет за дополнителна поддршка на овие ученици, можат да се доведат во прашање заложбите за градење инклузивен образовен систем.

Според директорите на училиштата и стручните служби, можностите за учество во наставниот процес, за учење и напредување во најголема мерка зависеле од родителите на учениците. Тие како главни фактори ги сметаат: поддршката од страна на родителите (78,7% сметаат дека овој фактор има големо,

а 21,3% делумно влијание); социо-економската состојба на родителите (70,5% сметаат дека овој фактор има големо, а 19,7% дека има делумно влијание) и образованието на родителите (68,9% сметаат дека овој фактор има големо, а 27,9% дека има делумно влијание). Речиси иста важност им придаваат и на компетенциите на наставниците (67,2% сметаат дека овој фактор има големо, а 29,5% дека има делумно влијание). Најмала важност им придаваат на местоположбата на училиштето, на буџетските издвојувања за училиштето и на буџетските издвојувања за општината.

Местото каде што се наоѓа вашето училиште (дали е рурално или урбано)

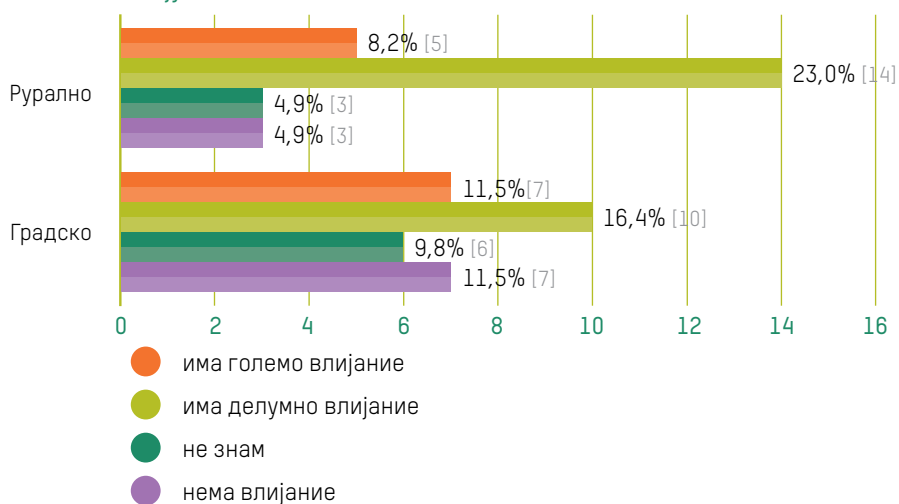

Графикон 53
Фактори кои влијаеле врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата - Местото каде што се наоѓа училиштето, според директорите и стручните соработници, во зависност од типот на училиштето

Ако одговорите ги расчлениме според типот на училиштето, ќе забележиме извесни разлики меѓу руралните и градските училишта:

- ➔ Помалку од 10% од руралните училишта својата локација ја сметаат за фактор што влијае врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата. Овој фактор за важен го сметаат 23% од директорите и стручните служби во градските училишта (види графикон бр. 53);
- ➔ 11,5% од директорите и стручните служби од градските училишта и само 4,9% од испитаниците од руралните училишта сметаат дека буџетските издвојувања за општината не влијаат врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата (види графикон бр. 54);

Буџетските издвојувања за општините

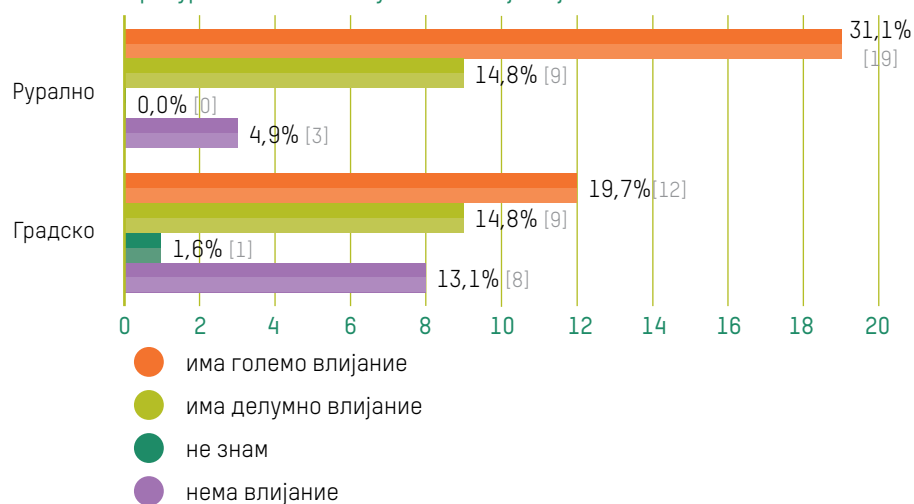

Графикон 54
Фактори кои влијаеле врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата - Буџетските издвојувања за општината, според директорите и стручните соработници, во зависност од типот на училиштето

- ➔ Значително е поголем уделот на директорите и стручните служби од руралните училишта, кои сметаат дека достапноста на ресурсите за настава и учење на мајчин јазик е значаен фактор во напредувањето на учениците во споредба со градските училишта (31% наспроти 14,8%) (види графикон бр. 55).

Графикон 55
Фактори кои
влијаеле врз
можностите
за учење и
напредување
на учениците за
време на кризата
- Достапност на
ресурси за настава
и учење на мајчин
јазик, според
директорите
и стручните
соработници, во
зависност од типот
на училиштето

Достапност на ресурси за настава и учење на мајчин јазик

Воедно, се забележуваат разлики меѓу училиштата во зависност од јазикот на кој се реализира наставата во училиштето:

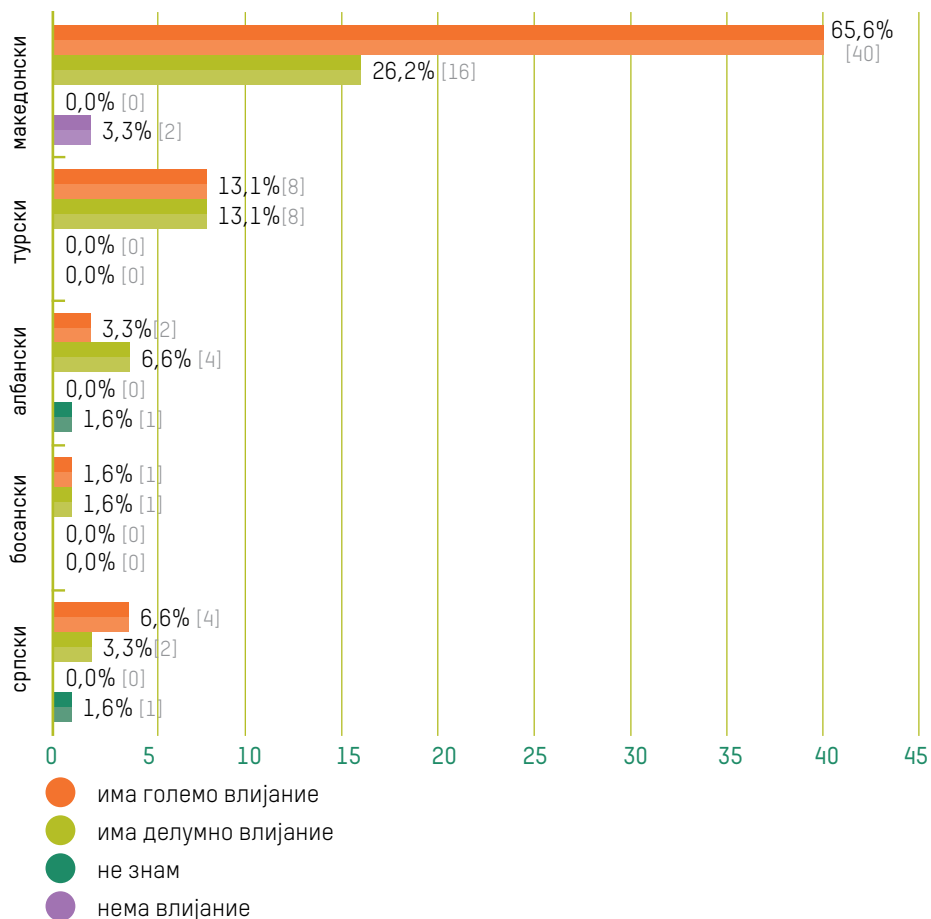
- ➔ Директорите и стручните служби во училиштата со македонски и со српски наставен јазик сметаат дека квалитетот и компетенциите на наставниците имале значително поголемо влијание врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата во споредба со испитаниците од училиштата со босански, албански и турски наставен јазик (види графикон бр. 56);
- ➔ Испитаниците од училиштата со македонски наставен јазик им припишуваат многу помала важност на локацијата училиштето (дали е рурално или градско) во споредба со другите испитаници (види графикон бр. 57);
- ➔ Директорите и стручните служби во училиштата со македонски и со српски наставен јазик ја сметаат достапноста на ресурсите за настава и учење на мајчиниот јазик за значително поважна во споредба со претставниците на другите училишта (види графикон бр. 58).

Еден од клучните фактори за успехот, неминовно и недвојбено, била и поддршката од сите возрасни лица инволвирани во образовниот процес - и наставниците и родителите. Повеќе од половина од наставниците сметаат дека на учениците им била потребна голема помош и од самите нив и од родителите, а над 40% сметаат дека им била потребна делумна помош (види графикон бр. 59). Со оглед на тоа што процентот наставници кои сметаат дека на учениците не им била потребна помош од наставниците и од родителите е исклучително мал, можеби треба да се размисли за зајакнување на компетенциите на учениците за самостојно учење, како една од клучните компетенции за доживотно учење, која очигледно е недоволно застапена во наставата во земјава.

Речиси половина од наставниците сметаат дека онлајн наставата им одзема на учениците повеќе време од редовната настава, а една четвртина дека им одзема помалку време.

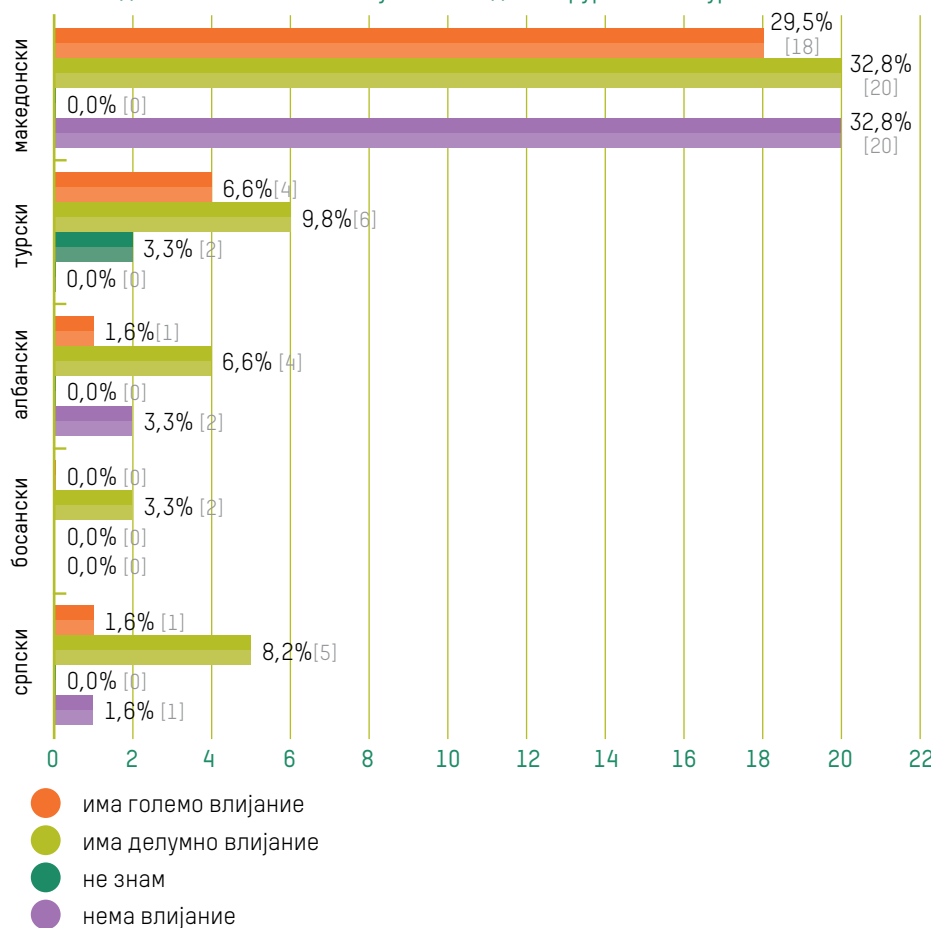
Една од недоумиците што се провлекуваа за време на, но и по завршувањето на учебната година е прашањето на редовноста на учениците во наставните

Квалитетот и компетенциите на наставниците

Графикон 56
 Фактори кои влијаеле врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата - *Квалитетот и компетенциите на наставниците*, според директорите и стручните соработници, во зависност од јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

Местото каде што се наоѓа вашето училиште (дали е рурално или урбано)

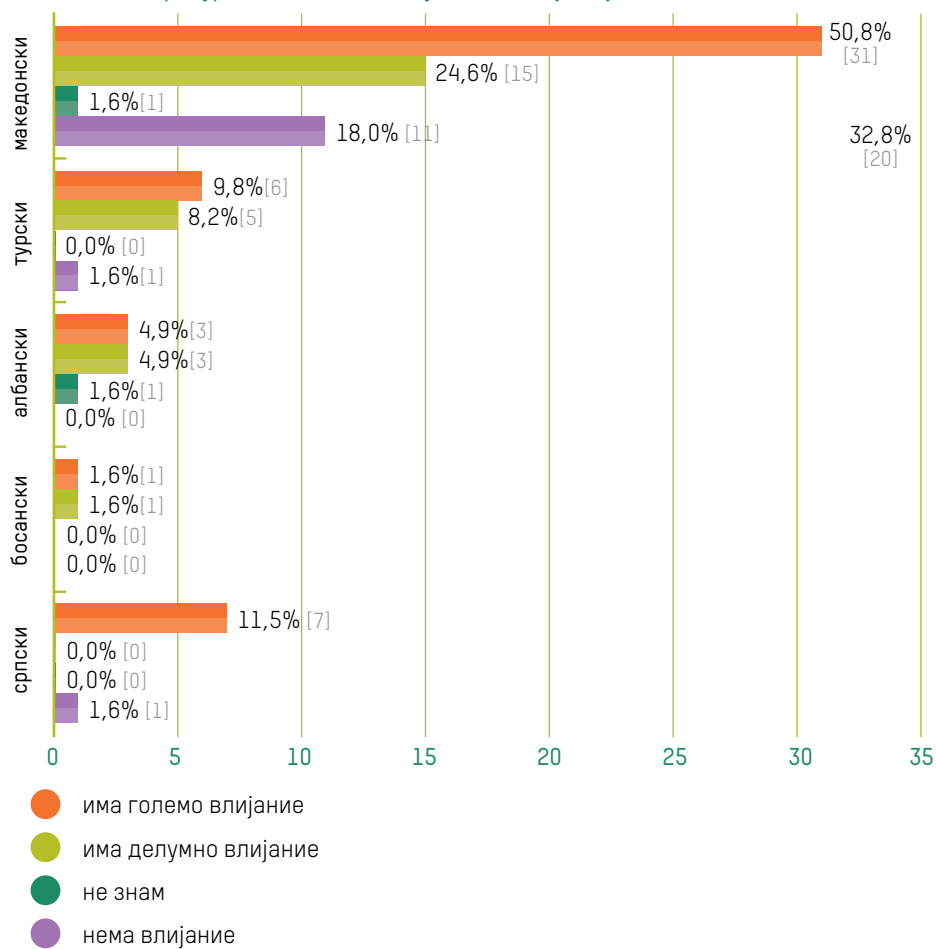

Графикон 57
 Фактори кои влијаеле врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата - *Местото каде што се наоѓа училиштето*, според директорите и стручните соработници, во зависност од јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

Графикон 58 Достапност на ресурсите за настава и учење на мајчин јазик

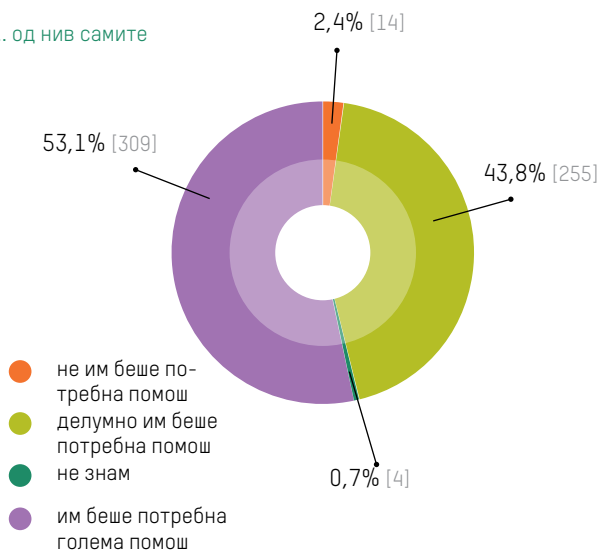
Фактори кои влијаеле врз можностите за учење и напредување на учениците за време на кризата - Достапност на ресурсите за настава и учење на мајчин јазик, според директорите и стручните соработници, во зависност од јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

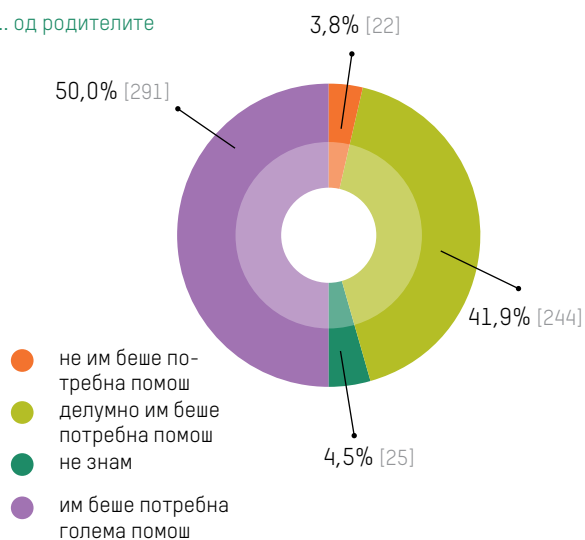
онлајн сесии. Во однос на уделот на учениците кои не биле во состојба да ја следат наставата, речиси 45% од директорите и стручните служби сметаат дека тој е под 10%, што е сепак преголема бројка, имајќи предвид дека образованието во РСМ е задолжително и дека е детско право. Впрочем, и самото Министерство за образование и наука изјавува дека 30 000 ученици немале

Графикон 59 Според наставниците, на учениците им беше потребна помош ...

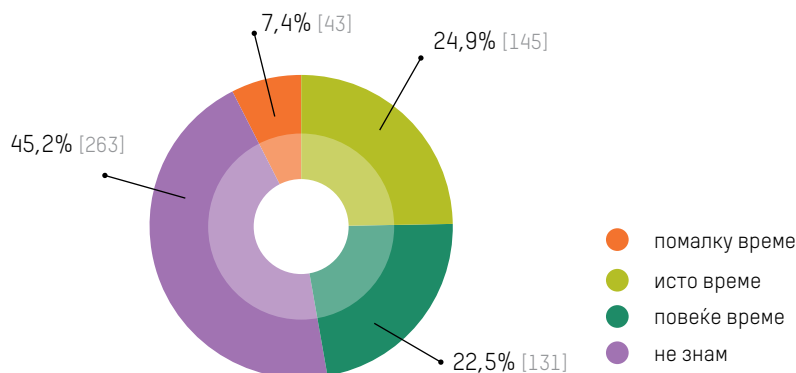
... од нив самите

... од родителите

Според моја проценка, во споредба со редовниот наставен процес, онлајн наставата им одземаше на учениците дневно во просек?

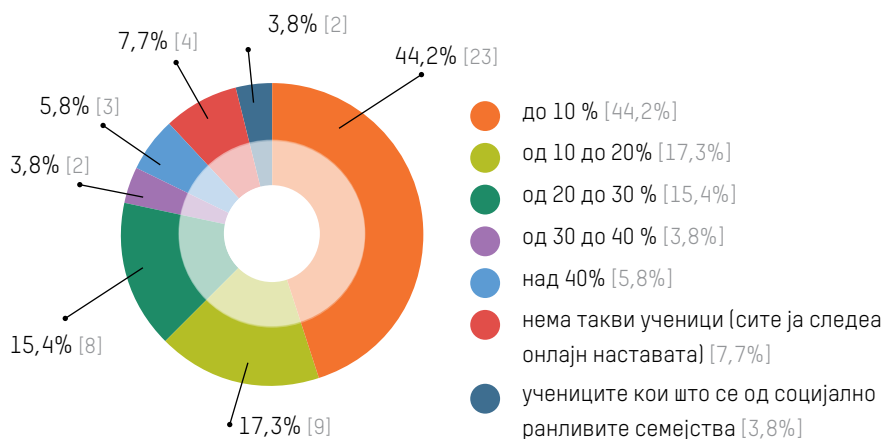

Графикон 60

Време што им е потребно на учениците за учество во онлајн наставата, во споредба со редовниот наставен процес

пристап до технологија потребна за учество во наставниот процес. Ставот дека државата потфрли во својата обврска на учениците да им обезбеди остварување на ова право, се потврдува со исклучително малиот процент (само 7,7%) од испитаниците имаат сознанија дека сите ученици во нивното училиште учествувале во наставниот процес од 10 март до крајот на годината (види графикон бр. 61).

Според Ваша проценка, колкав процент од учениците во вашето училиште не беа во можност да ја следат онлајн наставата?

Графикон 61

Процент на ученици кои не биле во можност да ја следат онлајн наставата, според директорите и стручните служби

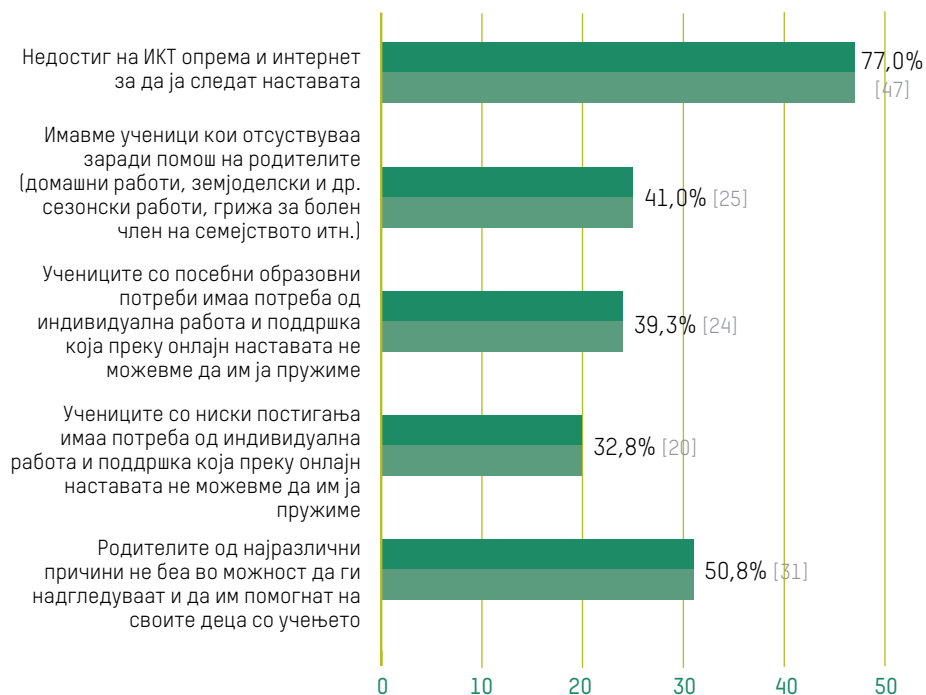
Како главни причини за нередовноста на онлајн наставата, директорите и стручните соработници ги посочуваат следниве:

- ➔ недостиг на ИКТ-опрема и интернет за да ја следат наставата (77% од испитаниците);
- ➔ неможност на родителите, од најразлични причини, да ги надгледуваат своите деца и да им помогнат во учењето (50,8% од испитаниците);
- ➔ отсуство заради помагање во домот - домашни обврски, земјоделски и др. сезонски работи, грижа за болен член на семејството итн. (41% од испитаниците).

Учесниците во фокус-групите ги потврдија сознанијата дека дел од учениците немале пристап до интернет или до компјутер и не ја следеле онлајн наставата. Училиштата истакнаа дека имале испратено известување до МОН за бројот на учениците кои немаат пристап до ИКТ, но повеќето досега немаат повратна информација дали и на кои ученици им се доставени ваучери за обезбедување интернет или уреди. Сметаат дека соработката и координацијата

Графикон 62 Според вас, кои беа причините за нередовност на онлајн наставата?

Главни причини за нередовност во онлајн наставата

меѓу МОН и МТСП за помош на ранливите категории е многу слаба, исто како и комуникацијата со и повратните информации до училиштата. Проблемот со редовното учество во наставата бил поизразен во повеќедетните семејства, каде што сите деца се воедно и ученици. За да им помогнат на овие семејства, наставниците биле достапни во поголем дел од денот, без определено и ограничено работно време. Но дискусијата откри дека имало и случаи, и покрај сите услови за работа, кога учениците не се вклучувале во онлајн наставата и дека од некои ученици не добиле ниту една домашна или ученичка изработка.

Учениците од семејствата под социјално-економски ризик биле најранливи во овој период. Сепак, се истакна дека учениците со попреченост продолжиле да работат според своите индивидуални образовни планови. Најзначаен фактор за напредокот што го постигнале учениците со ПОП била вклученоста на родителите, што бил случај и кај учениците со понизок успех.

„Сите деца не ја следат наставата. Некои немаат пристап до интернет или компјутер, па им диктираме по телефон.“

„Некои ученици воопшто не се вклучија. Дури и одлични ученици. А имаме информација дека имаат интернет. Не успеав да дознаам за што се работи.“

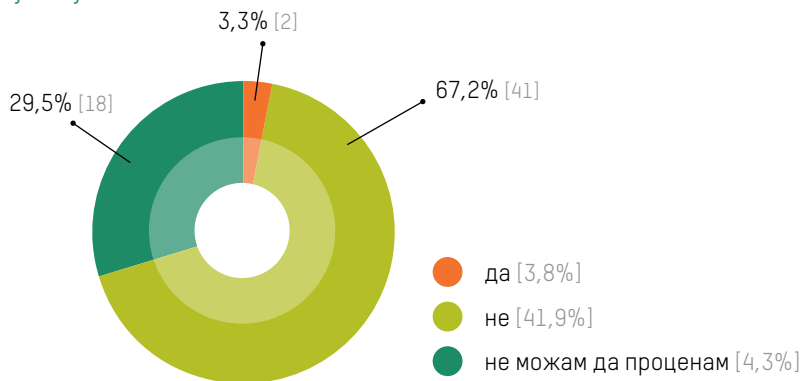
„Учениците во нашето училиште се од социјално загрозувани семејства. Голем дел од нив не можеа да ги прочитаат лектирите, бидејќи поради пандемијата не работеше училишната библиотека, па немаа од каде да земат литература за читање.“

„Имав добра комуникација со ученикот со попреченост во моето одделение. Се потпирав и на родителот, но мислам дека на ученикот му одговараше овој тип настава. Комуницираше индивидуално со мене и мојот индивидуален пристап му одговараше.“

И покрај оваа неповолна состојба, само 3,3% од анкетираниите директори и членови на стручните служби сметаат дека ова може да резултира со зголемување на бројот на ученици кои би го напуштиле училиштето (види графикон

бр. 63). Иако ова е мал процент, со оглед на фактот дека речиси 30% од училишните раководни структури кои учествуваа во истражувањето не можат да проценат дали оваа состојба би била причина за напуштање на училиштето, сепак треба внимателно да се следат состојбите и да се интервенира секаде каде што постојат изгледи дека бројот на ученици ќе се намали како последица на немањето услови за учество во онлајн наставата, особено ако и во наредната учебна година се продолжи со делумна или целосна настава на далечина.

Дали сметате дека тоа може да резултира со зголемување на бројот на ученици кои ќе го напуштат училиштето?

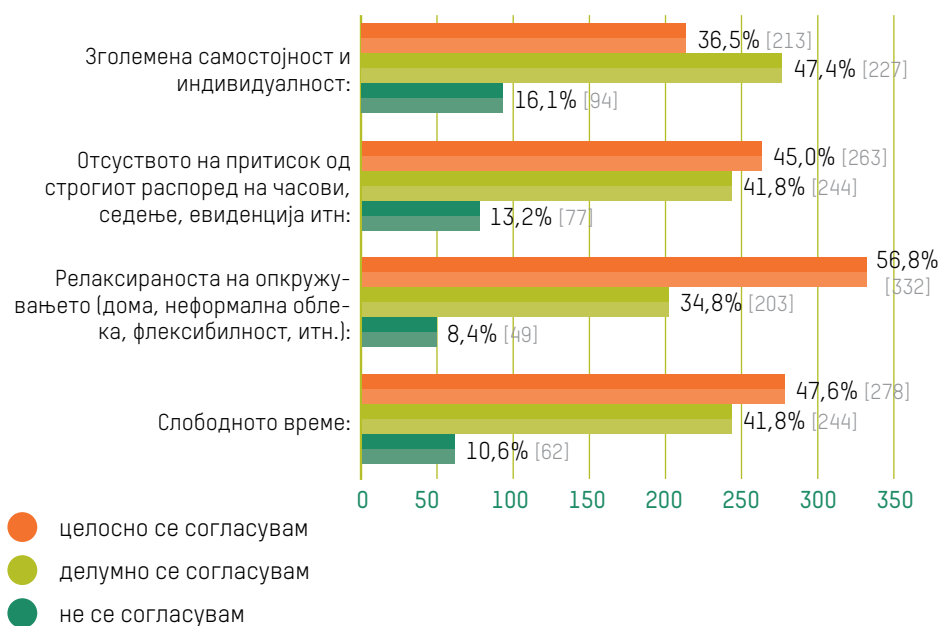
Графикон 63

Дали немањето услови за онлајн настава би можело да придонесе за напуштање на образовниот процес, според директорите и стручните служби

Од друга страна, постојат индикации дека за дел од учениците, онлајн наставата донела и определени предности и придобивки (види графикон бр. 64). Според анкетираниите наставници, таквите придобивки го вклучуваат и следново:

- ➔ над 90 проценти од испитаниците сметаат дека една предност била релаксираноста на опкружувањето во домот (56,8% целосно, а 34,8% делумно се согласуваат);
- ➔ нешто помалку од 90 проценти сметаат дека една од поголемите придобивки биле слободното време (47,6% целосно, а 41,8% делумно се согласуваат) и отсуството на притисок од строгиот распоред на часови (45% целосно, а 41,8% делумно се согласуваат).

Според моја проценка, најголема предност и/или придобивка од онлајн наставата за учениците беше:

Графикон 64

Најголеми придобивки и/или предности на онлајн наставата за учениците, според наставниците

3. ИСКАЖАНИ ПОТРЕБИ И ПРЕДЛОЗИ ЗА ИДНАТА УЧЕБНА ГОДИНА

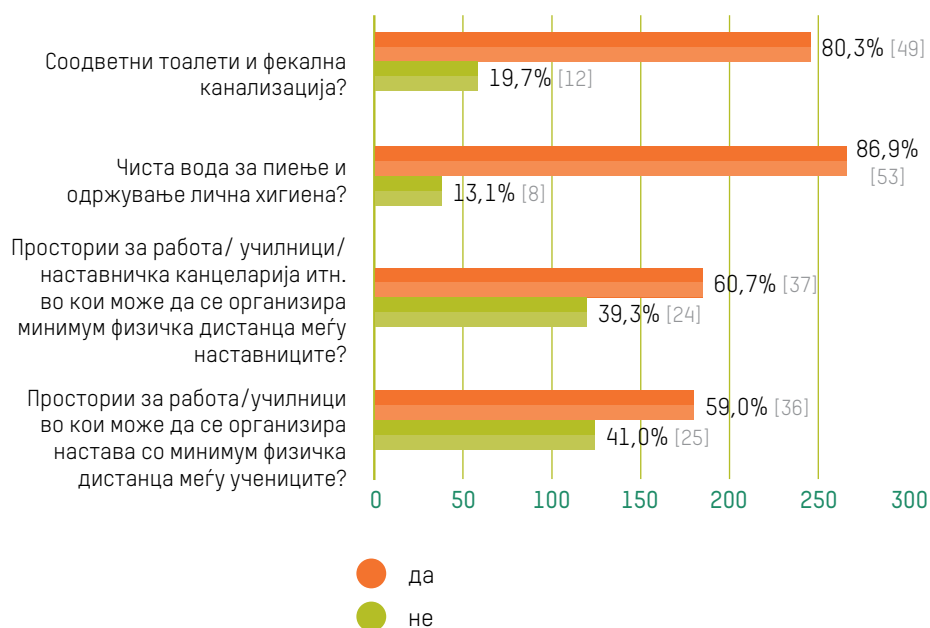
Во истражувањето особено се осврнавме на осознавањето на потребите на наставниците, директорите и стручните служби и на нивните предлози за тоа како можат училиштата, а воедно и целокупниот потсистем на основното образование, подобро да се подготват навремено и безбедно да ја почнат следната учебна година, со цел учениците да добијат квалитетна настава, во облик за кој ќе одлучат надлежните здравствени и образовни власти.

3.1 Потребите и предуслови

Првиот аспект што се разгледа беше подготвеноста на училиштата, односно исполнувањето на основите предуслови за враќање во редовна настава или комбинирана настава во услови на продолжена пандемија, и тоа според два важни критериума: условите за одржување хигиена и условите за одржување минимум физичка дистанца меѓу учениците и меѓу наставниците. Иако мнозинството испитаници потврдија дека во нивните училишта се исполнети овие услови, за да може да се организира редовна или комбинирана настава треба истите услови да се исполнети во сите училишта во државава (види графикон бр. 65). Сепак:

Графикон 65
Исполнетост на предусловите за враќање во редовна или комбинирана настава, според директорите и стручните соработници

Дали сметате дека во вашите училишта има предуслови за враќање на редовна настава или комбинирана настава во услови на продолжена пандемија?

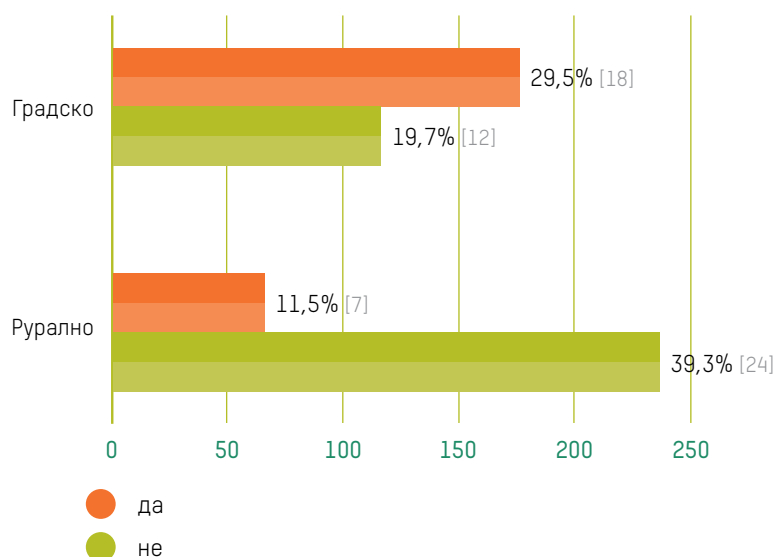
- 41% од испитаниците сметаат дека во нивните училишта нема услови за одржување минимум физичка дистанца меѓу учениците во работните простории/училниците;
- 39,3% сметаат дека во нивните училишта не постојат услови за одржување минимум физичка дистанца меѓу наставниците во училниците и наставничката канцеларија;

- 19,7% изјавија дека тоалетите и фекалната канализација во нивните училишта не се соодветни;
- 13,1% од испитаниците изјавија дека во нивните училишта нема чиста вода за пиење, ниту услови за одржување лична хигиена.

Десегрегацијата на училиштата според типот на училиштето и наставниот јазик на кој се предава ги открива следниве разлики:

- Мнозинството директори и членови на стручните служби во градските училишта сметаат дека училиштата немаат соодветни простории/училници во кои може да се организира настава со минимум физичка дистанца меѓу учениците. Од друга страна, бројот на испитаници од руралните училишта кои сметаат дека имаат услови е трипати поголем од бројот на оние кои го застапуваат обратниот став (види графикон бр. 66).

Простории за работа/училница во кои може да се организира настава минимум физичка дистанца меѓу учениците?

Графикон 66

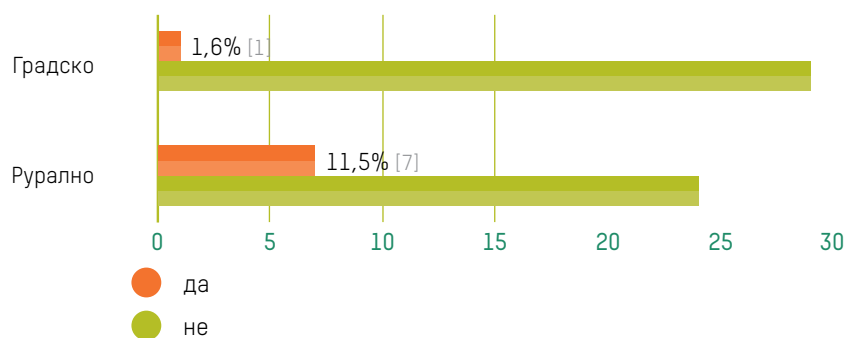
Исполнетост на предусловите за враќање во редовна или комбинирана настава - Простории/училници во кои може да се организира настава со минимум физичка дистанца меѓу учениците, според директорите и стручните соработници, во зависност од типот на училиштето

- Уделот на испитаниците од руралните училишта кои тврдат дека во нивните училишта нема чиста вода за пиење и за одржување лична хигиена е трипати поголем отколку во градските училишта, што не изненадува со оглед на општо познатите генерално несоодветни услови во училишните објекти во руралните средини (види графикон бр. 67).
- Само во училиштата со турски наставен јазик е поголем бројот на испитаници кои изјавуваат дека во просториите, училниците и во наставничката канцеларија во нивното училиште не може да се обезбеди минимум физичка дистанца меѓу наставниците. Претставниците на училиштата со турски наставен јазик сметаат во поголем број дека немаат соодветни услови за одржување минимум физичка дистанца меѓу наставниците (види графикон бр. 68).

Директорите и стручните соработници исто така ги посочија потребите на училиштата и предусловите што треба да се исполнат за да може во следната учебна година да се почне со редовна или комбинирана работа (види графикон бр. 69). Според нив, најголема потреба има за:

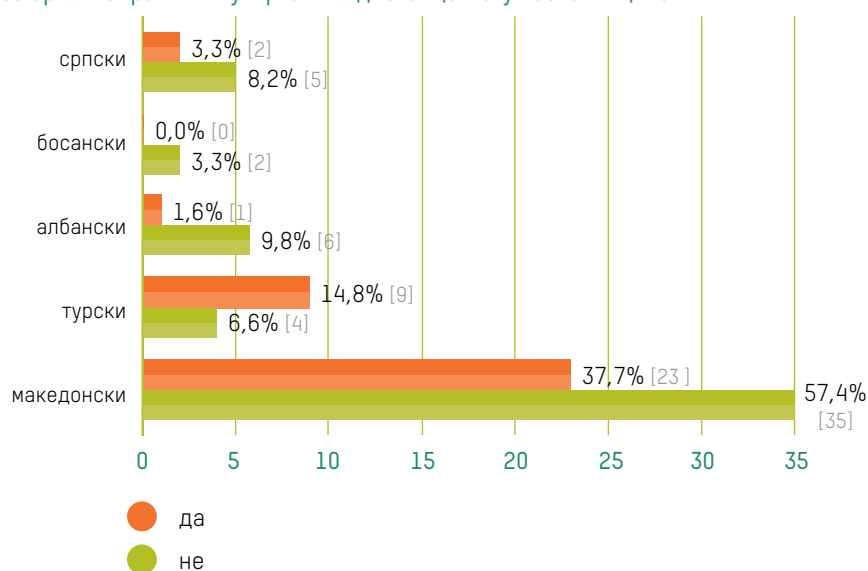
Графикон 67 Чиста вода за пиење и одржување лична хигиена

Исполнетост на предусловите за враќање во редовна или комбинирана настава - Чиста вода за пиење и одржување лична хигиена, според директорите и стручните соработници, во зависност од типот на училиштето

Графикон 68 Простории за работа/училници/наставничка канцеларија итн. во кои може да се организира минимум физичка дистанца меѓу наставниците?

Исполнетост на предусловите за враќање во редовна или комбинирана настава - Простории/училници/наставничка канцеларија во кои може да се обезбеди минимум физичка дистанца меѓу наставниците, според директорите и стручните соработници, во зависност од јазикот на кој се изведува наставата во училиштето

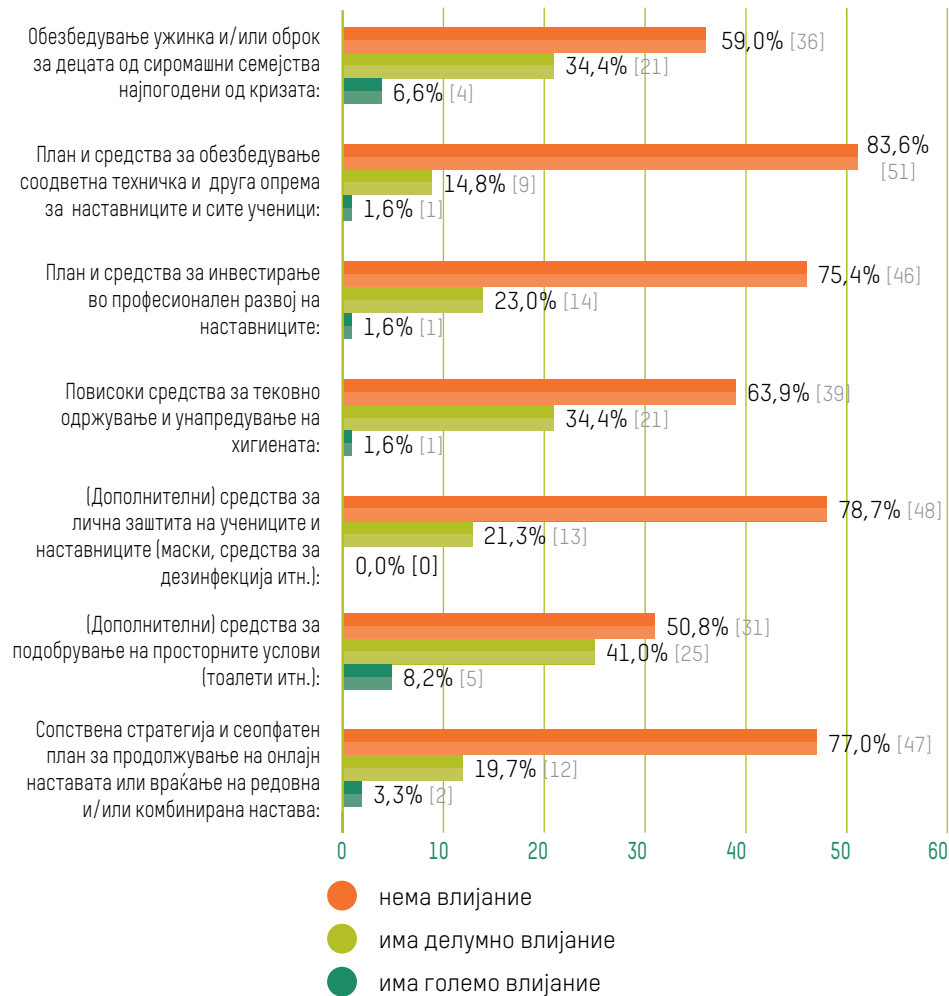

- ➔ план и средства за обезбедување соодветна техничка и друга опрема за наставниците и за сите ученици (83,6% од испитаниците);
- ➔ дополнителни средства (маски, средства за дезинфекција итн.) за лична заштита на учениците и на наставниците (78,7%);
- ➔ сопствена стратегија и сеопфатен план за продолжување на онлајн наставата или завраќање во редовна и/или комбинирана настава (77%);
- ➔ план и средства за инвестирање во професионалниот развој на наставниците (75,4% од испитаниците).

Од друга страна, доколку се продолжи со организирање на онлајн настава, наставниците сметаат дека таа ќе биде успешна само ако се обезбедат следниве неопходни предуслови:

- ➔ 83,4% од наставниците сметаат дека е неопходно да се обезбеди компјутерска опрема за децата кои ја немаат истата, за да може онлајн наставата да функционира непречено за сите;
- ➔ 67% сметаат дека е потребно да се обезбеди компјутерска опрема (лаптоп) за наставниците;

За да се подготви моето училиште за евентуално отворање во септември, ќе има потреба од:

Графикон 69
Што треба да се обезбеди за училиштата да можат да се подготват за отворање во септември, според директорите и стручните служби

➔ на 54% им се потребни обуки за унапредување на вештините за спроведување онлајн настава;

➔ на 42,7% од наставниците им е потребна техничка поддршка.

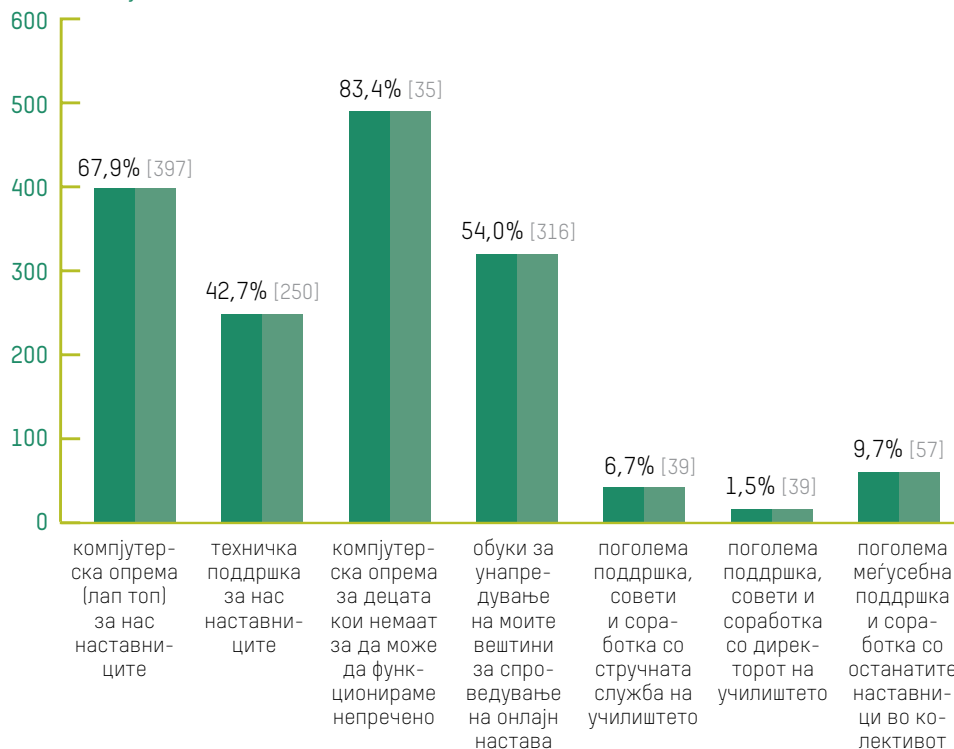
Учесниците во фокус-групите зборуваа за своите потреби доколку наставата продолжи доминантно или комбинирано да се организира на далечина. Како прва и најважна ја истакнаа потребата секој ученик да има уред и интернет во домот, за да можат сите рамноправно и подеднакво да бидат вклучени во наставата. Учесниците неколкупати посочија дека многу им пречела нееднаквоста меѓу учениците кои биле вклучени и оние кои ја немале таа можност, а немале начин ниту насоки како да ја надминат. Покрај тоа, беа наведени и об-разложени и следниве потреби:

- ▶ посебен наменски „ZOOM-профил“,
- ▶ училишна платформа (за секое училиште посебно) за поставување распоред за работа, задачи, презентации, наставни ливчиња, видеа и сл.; училишта-та кои располагаат со ваква платформа ја истакнаа како важен фактор во остварување на комуникацијата со учениците и во организирањето на он-лајн наставата;
- ▶ многу поголема ангажираност од страна на БРО во давањето совети и на-соки;

Графикон 70
Потребни
предуслови за
спроведување на
онлајн наставата
во следната учебна
година, според
наставниците

За да можам како наставник поуспешно да ја спроведувам онлајн наставата, многу ми е важно училиштето да ми обезбеди:

- ▶ обука, основна и продлабочена, за користење на онлајн алатките, меѓу другото и за подготовка на онлајн час и адаптација на наставните содржини во онлајн форма;¹²
- ▶ обука за родителите и за учениците од повисоките одделенија за зајакнување на нивните ИКТ-вештини;
- ▶ јасни критериуми и инструкции за оценување за совладаниот материјал во услови на онлајн настава;
- ▶ помош и поддршка за наставниците од одделенска настава, доколку и од септември се продолжи со онлајн настава, во поглед на описменувањето на првоодделенчињата затоа што станува збор за ученици со кои се немаат запознаено, немаат воспоставено соработка, правила на однесување, ученици на кои им треба интензивно водење во процесот на учењето и кои не се оспособени за самостојна работа;
- ▶ корпус на преведени материјали, ресурси и видеочасови кои би можеле да се користат во наставата;¹³
- ▶ стимулирање на соработка меѓу училиштата и студентите од високообразовните установи кои продуцираат кадри за ИКТ. Оваа соработка би резултирала со домашни ресурси на јазиците на кои се реализира наставата во државата, што би било одлична можност за студентите да добијат практична настава, а наставниците да добијат ресурси развиени од млади и креативни луѓе;

12 Се изрази барање и предлог „Подготовка на онлајн час“ да биде и дел од наставната програма на наставничките факултети, за идните наставници да бидат поподготвени за ваков тип на реализација на наставата.

13 Оваа активност ја гледаат како заедничка интервенција на HBO-секторот и наставниците (преку работни групи), со цел да се дефинираат содржините што би им користеле во наставата и потоа да се преведат и да се подготват за примена.

- ▶ електронска библиотека, особено со материјали на јазиците на помалите етнички заедници;
- ▶ континуирана менторска поддршка, преку куси обуки и предавања, за да можат тековно да се справуваат со предизвиците поврзани со КОВИД-19, но и со сите други кои можеби ќе се појавуваат;
- ▶ препораки за работа со оние ученици кои не се вклучуваат во настава, а ги имаат сите потребни технички предуслови;
- ▶ системско решение за поттикнување на рамноправноста меѓу училиштата, особено наменето за поддршка на квалитетот на наставата во руралните училишта.

„За ваква настава, многу ни недостигаат онлајн видеоматеријали. Ако нема можност да се направат на нашите наставни јазици, мој предлог е да се ангажирате околу превод на странски видеоматеријали кои може да ги користиме како ресурси во онлајн наставата.“

„Ни требаа дополнителни насоки за тоа како да организираме онлајн час и колку учениците можат да одржат концентрација и внимание при ваков начин на учење. Дополнително, и ние наставниците не располагаме со потребната технологија, ниту пак имаме добиено соодветна едукација“

„Би сакале да можеме да реализираме онлајн настава на вистински начин, онака како што треба. Ова досега беше само импровизација“

„Сега водев петто одделение. Учениците беа веќе подготвени за самостојна работа и учење. Следната година ќе ја водам прво одделение. Многу се плашам за тоа како ќе ја реализирам наставата ако таа биде онлајн.“

„Имаме потреба од обуки. Продлабочени обуки, но и вежби за добивање практично знаење. Не сме вешти со онлајн алатките, а не знаеме ни како да подготвиме онлајн час.“

Испитаниците, воедно, ги посочија потребите доколку наставата следната учебна година се одвива на традиционален начин, односно ако училиштата се отворот за редовна настава:

- ▶ санитарни и хигиенски средства, визирани, маски и сл., со цел да се спречи да дојде до заразување;
- ▶ обука на наставниците за одржување на мотивацијата и комуникацијата со учениците во времиња на голема грижа и вознемиреност, за враќање во настава по подолг период на дистанцирање и социјална изолација;
- ▶ подобра техничка подготвеност на училиштата (на пример, секоја училница да располага со барем 5 функционални уреди);¹⁴
- ▶ поддршка во работата со учениците со пониски постигања и учениците со попреченост, во вид на тусторство, менторство, асистенти или специјални едукатори во секое училиште;
- ▶ национална платформа со различни материјали и ресурси, како дополнителен ресурс особено за самоучење и за истражување, но и како основа за евентуален постојан или привремен премин кон далечинско учење.

¹⁴ Уредите ќе можат да се користат во наставата од ученици кои немаат ИКТ-опрема во домот и од наставниците, во подготовката на содржините, реализирањето на наставата, водењето електронски портфолија или во реализирањето на далечинско учење, доколку повторно се укаже таква потреба.

„Технологијата со која располагаат училиштата е стара и дотраена и не ги поддржува апликациите кои се потребни во моментот. Училиштата мора да се опремаат.“

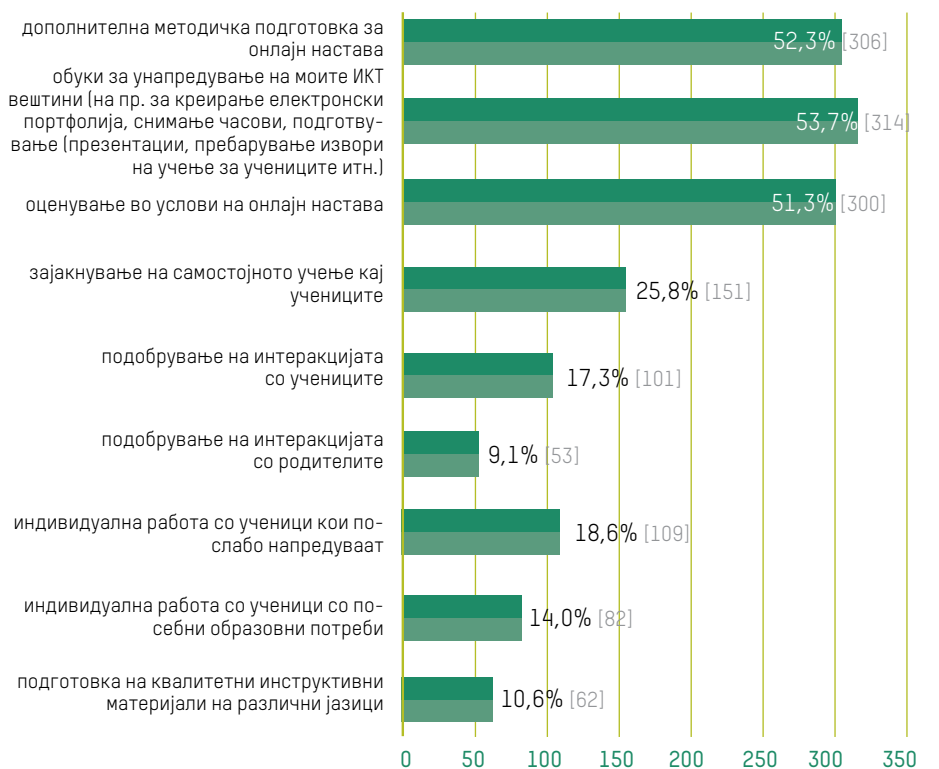
„Училниците ни се мали и немаме можност да следиме препораки за дистанцирање, а сите ученици да одат во исто време на настава.“

„Ние начелно имаме мал број ученици и секогаш се бориме за поголем број ученици. Сега првпат почувствуваме дека е добро што имаме мал број ученици. Се надеваме дека тоа ќе ни биде предност кога наставата ќе почне да се реализира на традиционален начин, во училишница.“

Во однос на обуките за кои наставниците сметаат дека им се неопходни за да го подобрат квалитетот на сопствената работа и на совладувањето на материјалот од страна на учениците, наставниците кои учествуваа во анкетата ги посочија следниве теми:

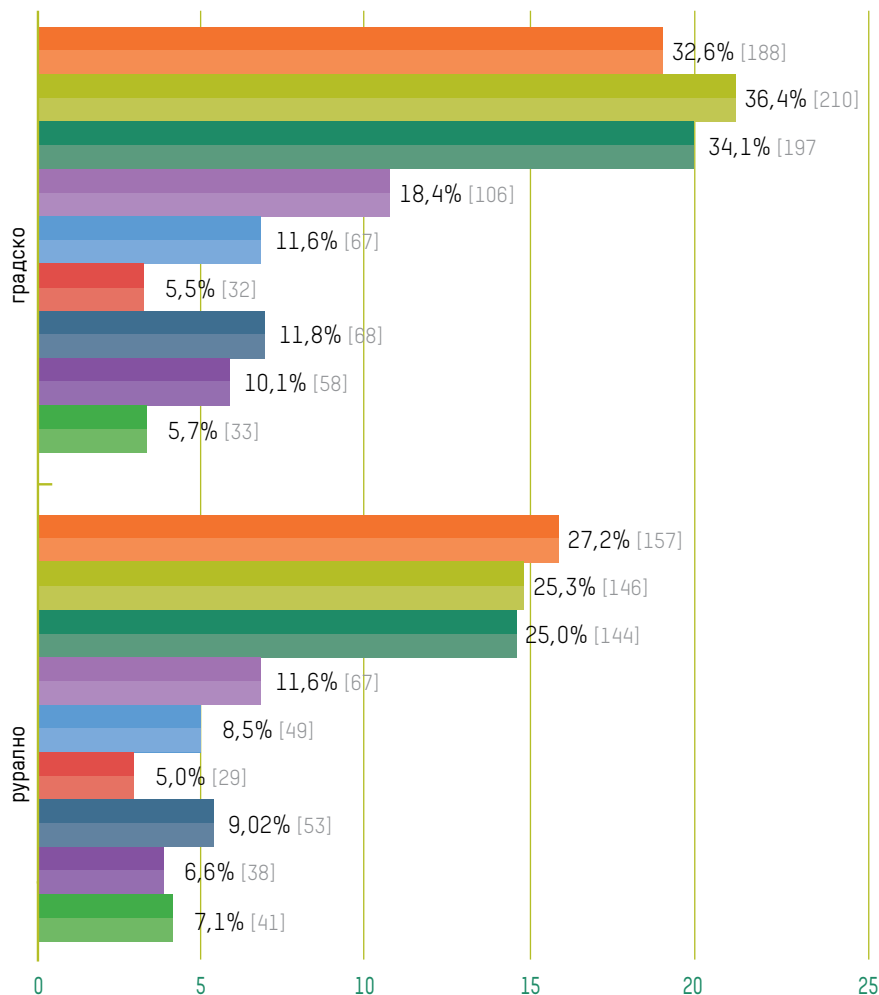
- ➔ унапредување на ИКТ-вештините е најпотребно за 53,4% од испитаниците (на пример, за креирање електронски портфолија, снимање часови, подготвување презентации, пребарување извори на учење за учениците итн.);
- ➔ дополнителна методичка подготовка за онлајн настава, за што се изјаснија 52,3%;
- ➔ оценување во услови на онлајн настава, обука што како потреба ја потенцирале 51,3% од наставниците, и
- ➔ зајакнување на самостојното учење кај учениците, тема што ја посочија 25,8% од испитаниците.

Графикон 71 Имам потреба од следниве обуки:
Потреби на наставниците за обуки поврзани со...

Може да се забележат разлики во потребите искажани од наставниците, во зависност од типот на училиштето во кое работат: наставниците од градските училишта имаат најголема потреба од обуки за унапредување на ИКТ-вештините, додека оние од руралните училишта бараат дополнителна методичка подготовка за онлајн настава. Воедно, наставниците од руралните училишта чувствуваат помала потреба за обука за работа со ученици со ПОП (види графикон бр. 72).

Каква потреба од обуки имаат наставниците во корелација со типот на училиште во кое работат

Графикон 72

Обуки што им се потребни на наставниците, во зависност од типот на училиштето во кое работат

- дополнителна методичка подготовка за онлајн настава
- обуки за унапредување на моите ИКТ вештини (на пр. за креирање електронски портфолија, снимање часови, подготвување (презентации, пребарување извори на учење за учениците итн.)
- оценување во услови на онлајн настава
- зајакнување на самостојното учење кај учениците
- подобрување на интеракцијата со учениците
- подобрување на интеракцијата со родителите
- индивидуална работа со ученици кои послабо напредуваат
- индивидуална работа со ученици со оисебни образовни потреби
- подготовка на квалитетни инструктивни материјали на различни јазици

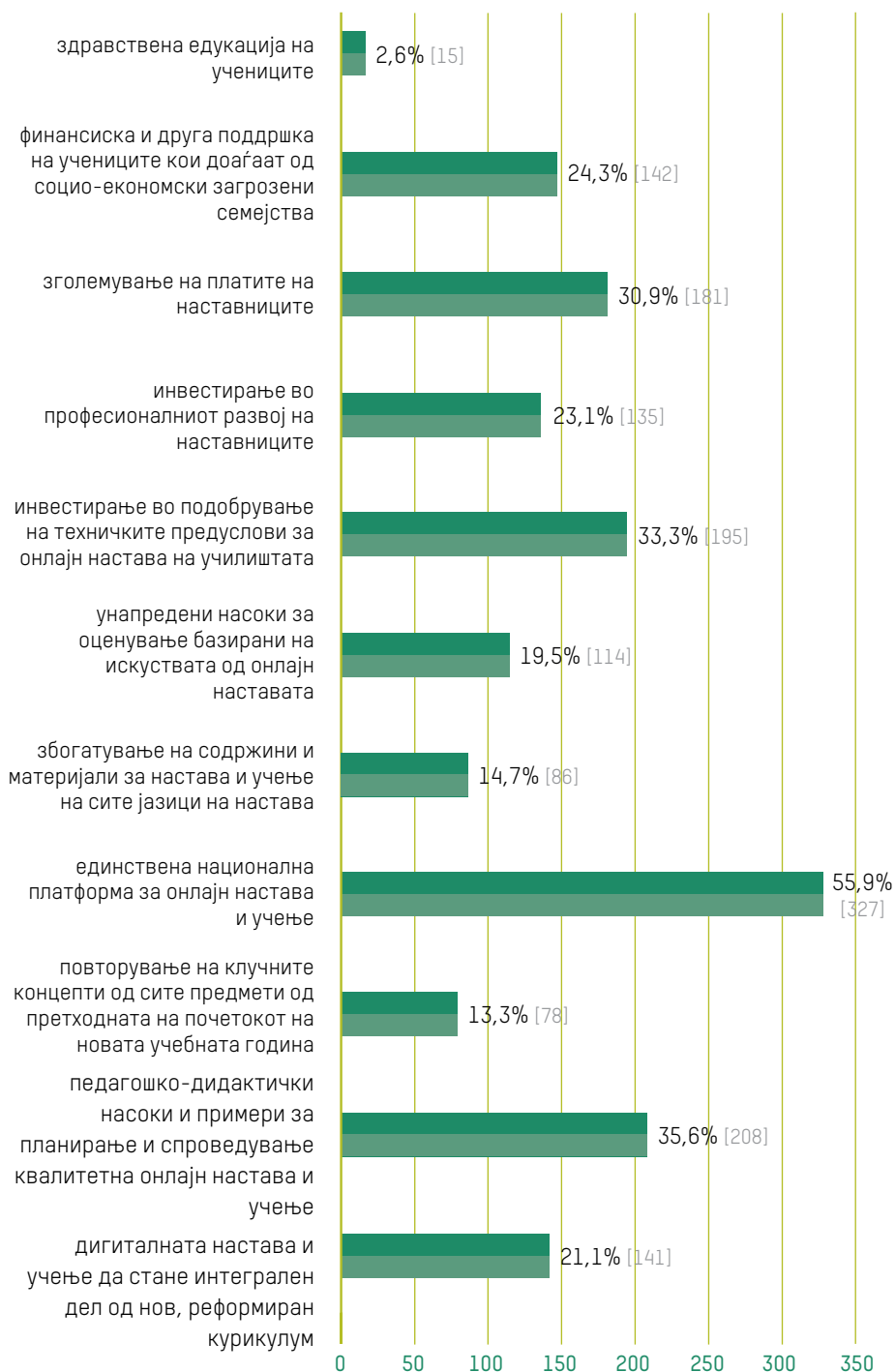
3.2 Предлози

Двете групи испитаници, поучени од искуствата стекнати во периодот кога целокупната настава во државава се одвиваше онлајн, дадоа свои предлози за тоа како да се подобри подготвеноста на училиштата за можните опции за продолжување на образовниот процес од септември 2020 година.

Наставници: (види графикон бр. 73)

Графикон 73
Предлози за подобрување на образовниот процес во следната учебна година, според наставниците

Поучени од искуството со онлајн наставата, кои од долунаведените работи би можеле да ја подобрат состојбата од септември натаму?

- 55,9% од наставниците предлагаат да се изработи единствена национална платформа за онлајн настава и учење, која наставниците ќе можат да ја користат како извор на информации и материјали за поучување и учење и како медиум за организирање на наставниот процес;

- ▶ 35,6% сметаат дека треба да се изработат педагошко-дидактички насоки и примери за планирање и спроведување квалитетна онлајн настава и учење;
- ▶ 33,3% предлагаат да се инвестира во подобрување на техничките предуслови за онлајн настава на училиштата,
- ▶ 30,9% сметаат дека треба да се зголемат платите на наставниците.

Меѓу другите предлози кои ги дадоа наставниците спаѓаат и следниве: дигиталната настава и учење да станат интегрален дел од новиот, реформиран курикулум; на почетокот на новата учебната година да се повторат клучните концепти од сите предмети од претходната учебна година; да се збогатат содржините и материјалите за настава и учење на сите наставни јазици; да се развијат насоки за оценување; да се инвестира во професионалниот развој на наставниците и да се обезбеди финансиска и друга поддршка за учениците кои доаѓаат од социјално-економски ранливи семејства. Зачудува малиот приоритет што наставниците му го дадоа на предлогот за организирање здравствена едукација за учениците (само 2,6% се изјаснија за овој предлог).

Ако се направи разлика во одговорите, во зависност од јазикот на наставата во училиштата, ќе се забележи дека наставниците кои предаваат на македонски наставен јазик најголем приоритет ѝ даваат на потребата од единствена национална платформа за онлајн настава и учење, додека наставниците кои предаваат на другите наставни јазици на сите наведени потреби им даваат релативно еднакво значење (види графикон бр. 74).

Директори и членови на стручните служби: (види графикон бр. 75)

Постои значителна корелација во приоритетните предлози кои ги даваат двете групи испитаници, имено три од четирите највисоко рангирани предлози од страна на наставниците се повторуваат и кај директорите и стручните служби, имено:

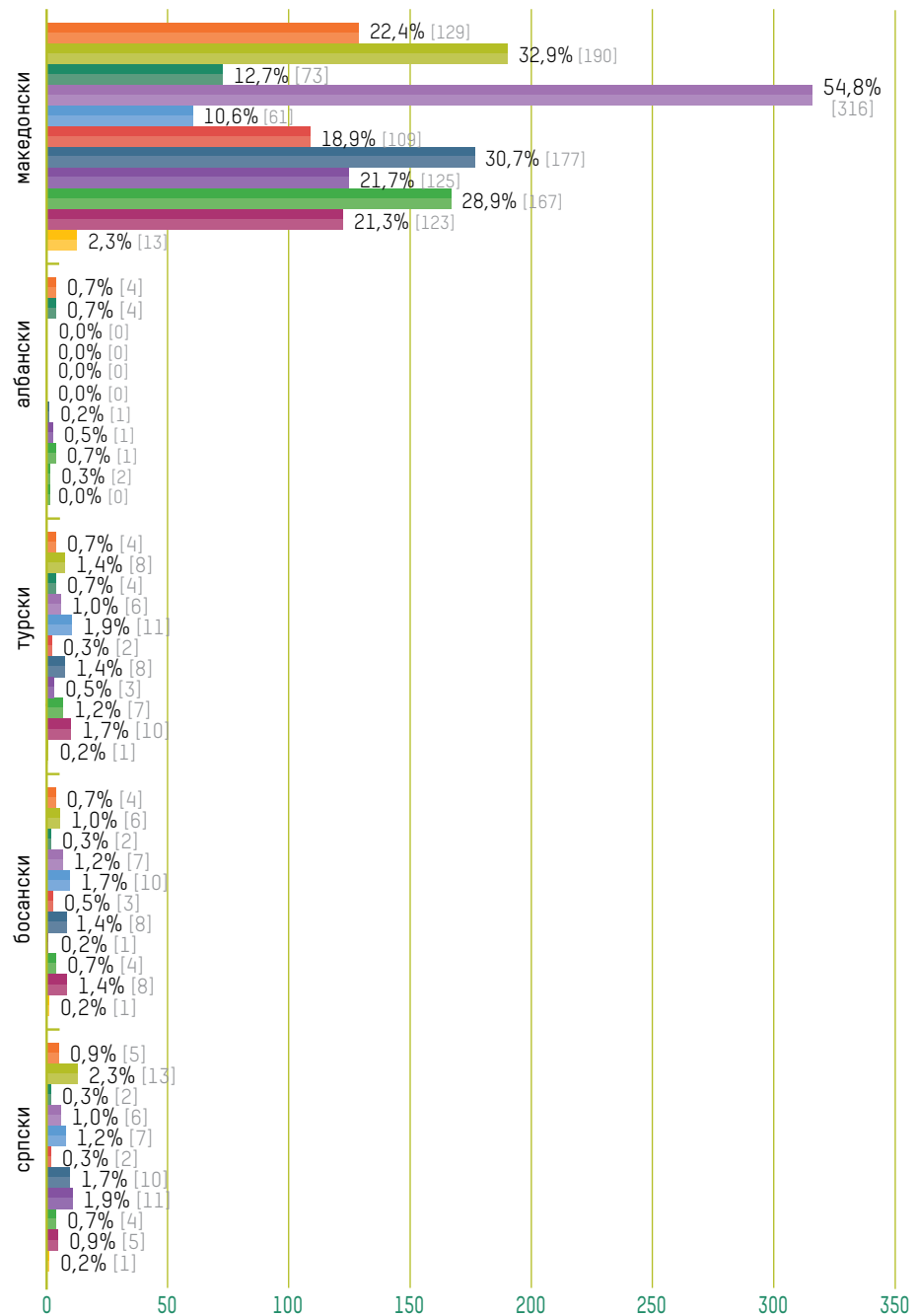
- ➔ 59% од директорите и стручните служби сметаат дека најважен чекор што треба да се преземе е развивање единствена национална платформа за онлајн настава и учење;
- ➔ 44% ја посочуваат важноста на инвестирањето, во насока на подобрување на техничките предуслови на училиштата за онлајн настава;
- ➔ 41% сметаат дека треба да се изработат педагошко-дидактички насоки и примери за планирање и спроведување квалитетна онлајн настава и учење, и
- ➔ 36,1% предлагаат дигиталната настава и учење да станат интегрален дел од новиот, реформиран курикулум.

Паѓа в очи фактот дека и оваа група испитаници најниско го рангираше предлогот да се организира здравствена едукација на учениците.

Како можни начини за надминување на проблемите со цел образовниот систем во иднина да биде подобро подготвен да се справи со вакви или слични проблеми, директорите и стручните служби ги предлагаат следниве можни механизми:

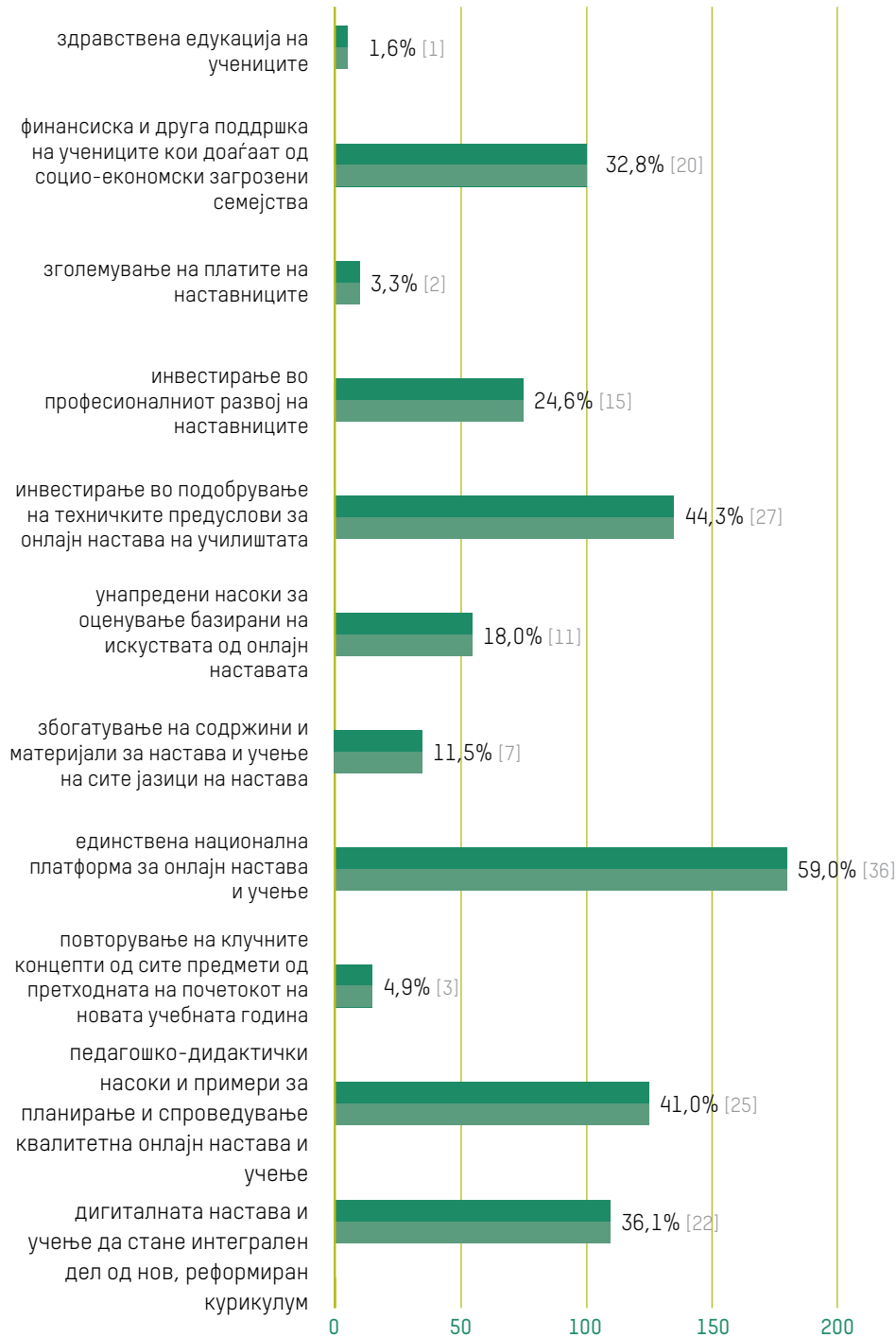
Графикон 74 Поучени со искуството со онлајн наставата, кои работи би можеле да ја подобрат состојбата од септември натаму? (во корелација со наставниот јазик на кој што предаваат)

Што треба да се обезбеди за училиштата да можат да се подготват за отворање во септември, според според наставниците

- дигиталната настава и учење да стане интегрален дел од нов, реформиран курикулум
- педагошко-дидактички насоки и примери за планирање и спроведување квалитетна онлајн настава и учење
- повторување на клучните концепти од сите предмети од претходната на почетокот на новата учебната година
- единствена национална платформа за онлајн настава и учење
- збогатување на содржини и материјали за настава и учење на сите јазици на настава
- унапредени насоки за оценување базирани на искуствата од онлајн наставата
- инвестирање во подобрување на техничките предуслови за онлајн настава на училиштата
- инвестирање во професионалниот развој на наставниците
- зголемување на платите на наставниците
- финансиска и друга поддршка на учениците кои доаѓаат од социо-економски загрозени семејства
- здравствена едукација на учениците

Поучени од искуството со онлајн наставата, кои од долунаведените работи би можеле да ја подобрат состојбата од септември натаму?

Графикон 75
Предлози за подобрување на образовниот процес во следната учебна година, според директорите и стручните служби

- ▶ семинари и обуки;
- ▶ воспоставување бесплатен интернет за наставниците и за учениците;
- ▶ донирање електронски уреди за социјално загрозените семејства;
- ▶ соодветна техничка поддршка за наставниците во наставниот процес;
- ▶ унифицирана онлајн платформа подготвена и поддржана од МОН и од БРО;
- ▶ подобрена комуникација со родителите, со цел да се подигне свесноста за значењето на наставата за успехот на нивните деца;

- ▶ организирање редовна настава за учениците од прво до трето одделение, бидејќи описменувањето преку далечинско учење е мошне тешко, дури и невозможно;
- ▶ снимање аудио и видеоматеријали за најбитните наставни содржини по сите наставни предмети (централизирано или на ниво на училиште);
- ▶ приспособување на наставните програми за онлајн настава;
- ▶ развивање педагошка документација за евиденција на одржаните онлајн часови, и
- ▶ зајакната конкретна поддршка од локалната самоуправа.

Помошта треба да се обезбеди од сите надлежни установи и одговорни чинители, при што директорите и стручните служби очекуваат конкретни чекори и поддршка особено од:

- ▶ Министерството за образование и наука: Мнозинството испитаници сметаат дека МОН би обезбедил најголема помош доколку развие единствена онлајн платформа и програми (23%) и ако обезбеди ИКТ-опрема, едукација на наставниците и на стручните соработници (23%), по што следува усвојувањето на посебните законски регулативи за онлајн настава (14,8%) и изготвувањето прирачници за подобрување на реализацијата на наставата за наставниците и за стручната служба (4,9%).
- ▶ Бирото за развој на образованието: Според испитаниците, БРО би можело значително да помогне со развивање наставни планови и програми усогласени со потребите и спецификите на онлајн наставата; со развивање државна платформа за онлајн настава; со организирање обуки и семинари, и со поддршка од советниците за онлајн учење (37,7%). Исто така, БРО треба да обезбеди соодветна стручна помош од страна на советниците (4,9%); да работи на изготвувањето протоколи за следење на работата на наставниците и учениците (4,9%) и на развивањето скратени наставни програми и планови, наменски развиени за онлајн настава (4,9%), како и на подготвувањето соодветни и конкретни насоки за реализирање на онлајн наставата (4,9%).
- ▶ Локалната самоуправа: Локалната самоуправа може да помогне со обезбедување генерални финансиски средства и поддршка (31,1%) и специфична финансиска поддршка за набавка на ИКТ-опрема (27,9%); со подобрување на техничките услови на училиштата за далечинско учење, наменети за учениците кои ги немаат овие можности (9,8%), како и општи активности за подобрување на условите во централните и подрачните училишта (6,6%).

Студија за проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социо-економски ризик

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Во анализата на искуствата на наставниците, директорите и стручните служби кои беа опфатени со ова истражување, како и во издвојувањето на главните наоди и формулирањето на препораките, се водевме од две главни појдовни основи: контекстот на натамошниот развој на далечинското учење, насоките утврдени од Министерството за образование и наука во Концептот за развивање систем за образование на далечина и теоретските основи и трендови во областа на далечинското учење.

Како што посочува документот¹⁵ подготвен од страна на установата што е најодговорна за подготвување и организирање безбеден и ефикасен почеток на претстојната учебна (2020/2021) година, тој не се базира на докази собрани од објективни истражувања, а негова цел не е итно решавање на проблемите со кои се соочија училиштата и наставниците во текот на оваа учебна година. Негова цел е „воспоставување национална платформа за основно и средно образование, како основа на системот на образование од далечина“ со временска рамка за остварување на зацртаните активности до крајот на 2022 година. Така, сознанијата и препораките до кои дојде ова, но и други слични (помали или поголеми) истражувања имаат директна цел да им помогнат на сите чинители во образовниот процес: надлежните установи, локалните власти, директорите, наставниците, родителите и самите ученици, за подобро да се подготват и да воспостават механизми и алатки за поуспешно спроведување на наставниот процес, за ефективна настава и за совладување на образовните цели поставени во важечките наставни програми.

Од друга страна, при развивањето на какви било предлози за подобрување на условите за одвивање на образовниот процес во контекст на пандемијата со КОВИД-19, треба да се земе предвид дека секој предлог и целосно или парцијално решение на проблемите што се воочија во овие три месеци од спроведената онлајн настава во државава, слично како и насекаде низ светов, но се разбира во многу поинакви услови, треба да биде подреден на општата и надредена цел на секоја интервенција. Решенијата и одлуките треба да придонесат за осмислување и организирање образовен систем кој ќе ги задоволи критериумите за квалитетна, респонзивна и одговорна настава, која ќе им овозможи на учениците да го разберат материјалот и да стекнат знаења, вештини и ставови што ќе им помогнат на нивниот пат кон одговорни, самостојни и продуктивни членови на општеството.

Концептот за развивање систем за образование на далечина ја посочува важноста на другите елементи на наставниот процес, потпирајќи се на публика-

¹⁵ МОН, Концепт за развивање на систем за образование на далечина во основните и средните училишта во Република Северна Македонија, јули 2020 година

цијата на ОЕЦД „Наставниците како дизајнери на средината за учење - важноста на иновативните педагогии“¹⁶, во која покрај техничко-технолошките предуслови, приоритет им се дава на иновативните практики, видоизменетата улога на наставниците, воспоставувањето професионални заедници за учење и мрежи за поддршка во процесот на реформирање на педагошкиот пристап, развојот на нови материјали, колегијалното учење и лидерството наспроти раководењето. Според А. Петерсон (Харвард), „Иновативноста во педагогијата, како и секоја друга иновација, ги користи постоечките идеи, алатки и практики и ги поврзува на нов начин, за да ги реши проблемите кои тековните практики не се во состојба соодветно да ги решат. ...Ако наставниците уживаат поддршка од висококвалитетна едукација и силна професионална инфраструктура, тие ќе можат да донесуваат соодветни педагошки одлуки и да дејствуваат како дизајнери на учењето, така што ќе избираат пристапи кои се јасно поврзани со соодветните ефекти што треба да се постигнат.“¹⁷

Имајќи ја предвид ваквата рамка, сите заклучоци и препораки што произлегуваат од ова истражување би требало да се гледаат низ призмата на она што е најдобро за учениците и начинот како сите надлежни фактори можат да им помогнат на наставниците и на училиштата да ја вршат својата работа на најдобар можен начин, во согласност со условите предизвикани од глобалната пандемија со КОВИД-19.

Накучо, би сакале да ги резимираме следниве заклучоци од анкетата за наставниците, директорите и стручните служби и фокус-групите со наставници, стручни служби и директори:

- ▶ начините на изведба на онлајн наставата во голема мерка се разликуваат меѓу училиштата и меѓу наставниците, при што најмногу биле застапени задавањето домашни задачи, примената на постоечките платформи и испраќањето презентации;
- ▶ просечната оценка доделена на онлајн наставата е „добар“ (односно 3, на скала од 1 до 5);
- ▶ обуката за ИКТ, организирана од училиштата/образовните власти и опремата обезбедена од училиштата имале најмал придонес за успешноста на наставата;
- ▶ значителен број директори не знаат дали нивното училиште располага со средства за справување со потребите поврзани со КОВИД-19;
- ▶ една четвртина од наставниците тврдат дека сите ученици не учествувале во наставата;
- ▶ големо мнозинство наставници тврдат дека учениците не работеле самостојно или работеле делумно самостојно;
- ▶ помалку од две третини од наставниците изјавиле дека учениците редовно присуствувале на часовите и на активностите;
- ▶ голем број ученици немале доволен пристап до ИКТ, стабилна интернет врска и доволни ИКТ-познавања;

16 Paniagua, A., Istance, D. (2018), Teachers as Designers of Learning Environments: The Importance of Innovative Pedagogies, Educational Research and Innovation, OECD Publishing, Paris.
Доступно на: https://read.oecd-ilibrary.org/education/teachers-as-designers-of-learning-environments_9789264085374-en#page24

17 ibid, стр. 52

- ▶ учениците со посебни потреби, учениците од семејствата под социјално-економски ризик и децата на родители со ниски образовни постигања имале поголеми тешкотии во совладувањето на материјалот и во исполнувањето на обврските, и
- ▶ родителите биле клучен фактор во учењето на децата и без нивната поддршка учениците веројатно не би ги постигнале истите резултати.

На крај, ова истражување ги резимира следниве препораки во однос на тоа што треба да се направи за следната учебна година за да се елиминираат недостатоците и отсуството на соодветни постигања од изминатата учебна година и да се подготви успешен почеток на наставата, независно од тоа дали ќе биде онлајн, со физичко присуство во училиштата или некаква комбинација на двата пристапа, која ќе зависи од развојот на кризата предизвикана од КОВИД-19:

- ▶ изработка на единствена национална платформа за онлајн настава и учење, наменета за сите наставници, предмети и на сите наставни јазици;
- ▶ поддршка на училиштата во изработката на сопствена платформа за онлајн настава и учење, наменета за учениците, на која секој ученик ќе може да напредува според своите можности и потенцијали и според времето со кое располага и достапноста на ИКТ;
- ▶ обезбедување ИК-технологија (компјутери и интернет врска) за сите ученици, особено за учениците од селските средини и од семејствата под социјално-економски ризик;
- ▶ изработка на педагошко-дидактички насоки и примери кои ќе помогнат во планирањето и реализацијата на наставата, оценувањето и работата со учениците со посебни потреби и со оние кои побавно напредуваат;
- ▶ обезбедување турска поддршка за учениците со посебни потреби и за оние кои побавно напредуваат;
- ▶ зајакнување на компетенциите на учениците за самостојно учење и планирање на сопствената работа;
- ▶ изготвување модел на работа кој подразбира директен контакт со учениците од најниските одделенија, за да се осигури нивно јазично и математичко описменување;
- ▶ организирање обука/континуиран професионален развој и обезбедување менторска поддршка за наставниците за дидактичко/методички иновации и квалитетна настава, а особено за напредна дигитална писменост, неопходна за спроведување на онлајн настава;
- ▶ снимање инструктивни видеа и преведување странски видеа за поддршка на совладувањето на материјалот, во согласност со целите на наставната програма, за сите одделенија, сите предмети и на сите наставни јазици;
- ▶ ревизија и приспособување на наставните програми за случај наставата повторно (привремено, делумно или целосно) да се одвива на далечина, и
- ▶ зајакнато присуство, комуникација и поддршка од страна на советниците од Бирото за развој на образованието.

Студија за проценка на состојбите, потребите и предизвиците во спроведувањето на онлајн настава во основните училишта во рурални средини, со настава на јазиците на помалубројните заедници и со деца во социо-економски ризик

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1 - ПРАШАЛНИК ЗА НАСТАВНИЦИ

ПРАШАЛНИК ЗА НАСТАВНИЦИ

Истражување за состојбите, потребите и предизвиците на онлајн наставата во основните училишта

Почитувани наставници,

Прашалникот е анонимен. Ќе Ви бидеме благодарни доколку одвоите време и го пополните прашалникот до 30 јуни 2020 година и ги споделите со нас своите сознанија и искуства од работата со учениците во последниве 4 месеци.

Дел 1 - Основни податоци:

1.1. Работам во следниов тип училиште? (може да означите повеќе од понудените одговори)

- ▶ градско
- ▶ селско
- ▶ приградско
- ▶ централно
- ▶ подрачно

1.2. Јас сум наставник во: (може да означите повеќе од понудените одговори)

- ▶ одделенска настава
- ▶ комбинирана паралелка
- ▶ предметна настава (наведете долу, кај полето означено со „друго“, по кој предмет)
- ▶ друго

1.2. Предавам на следниов наставен јазик: (може да означите повеќе од понудените одговори)

- ▶ македонски
- ▶ албански
- ▶ турски
- ▶ српски
- ▶ босански

1.4. Имам работно искуство:

- ▶ до 5 години
- ▶ меѓу 5 и 25 години
- ▶ над 25 години

Дел 2 - За наставниот процес:

2.1. Планирањето на онлајн наставата ми одзеде повеќе време отколку претходно:

- ▶ целосно се согласувам
- ▶ се согласувам во голема мерка
- ▶ делумно се согласувам
- ▶ не се согласувам
- ▶ не знам

2.2 Најтешко ми беше: (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори)

- ▶ подготовката на лекциите/предавањата
- ▶ интеракцијата со учениците
- ▶ задачите и увежбувањето
- ▶ оценувањето
- ▶ давањето повратни информации за учениците и за родителите
- ▶ водењето евиденција
- ▶ индивидуалната работа/поддршката на учениците со ниски постигања и со посебни образовни потреби
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

2.3 Наставата ја реализирав претежно: (Може да означите повеќе од понудените одговори)

- ▶ преку структурирано онлајн предавање/час
- ▶ користење содржини од постоечките платформи и дигитални алатки
- ▶ испратени презентации
- ▶ онлајн дискусии со учениците на однапред зададени теми и прашања
- ▶ задавање индивидуална или групна работа на проектни задачи
- ▶ тестови, квизови и игри за учење
- ▶ задавање домашни задачи
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции:

2.4 За успешноста на наставата најмногу ми помогна/а: (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори)

- ▶ тоа што дома имам потребна технологија
- ▶ тоа што училиштето ми обезбеди потребна технологија
- ▶ соработката со другите наставници
- ▶ соработката со родителите
- ▶ поддршката од директорот и од стручната служба
- ▶ обуките за ИКТ кои беа организирани преку училиштето
- ▶ обука за ИКТ по моја иницијатива

- ▶ платформата што ја направи моето училиште
- ▶ платформите и материјалите обезбедени од МОН, БРО и од други организации
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

2.5 Изберете на кој од долунаведените наставни јазици во спроведувањето на онлајн настава сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали. (По селектирањето на наставниот јазик, следува прашање за степенот на недостиг на наставни и инструктивни материјали)

- ▶ македонски
- ▶ албански
- ▶ турски
- ▶ српски
- ▶ босански
- ▶ не се соочив со недостиг на наставни и инструктивни материјали по ниту еден наставен јазик

2.6 Ве замолуваме да наведете до кој степен сте се соочиле со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држењето настава на македонски јазик:*

- ▶ целосно
- ▶ делумно
- ▶ минимално

2.7 Проблемот го надминав така што:*

- ▶ Сам/а креирав материјали на овој јазик
- ▶ Разменував и користев материјали изготвени од други колеги
- ▶ Се снаоѓав само со тоа што веќе постои
- ▶ Не го надминав, проблемот бара системско решение
- ▶ Немав таков проблем

2.8 ЗА МЕНЕ, НАЈГОЛЕМ УСПЕХ ПРЕТСТАВУВАШЕ ТОА ШТО:

	целосно се согласувам	делумно се согласувам	не се согласувам
Успеав редовно да држам настава, со оглед на околностите и можностите			
Успеав да ги остварам целите и резултатите предвидени со наставната програма			
Успеав да ги приспособам содржините и наставните методи за постигнување на резултатите од учењето			
Успеав да изградам позитивна и мотивирачка работна атмосфера и да го одржам интересот за учење кај учениците			
Сите ученици редовно учествуваа во наставата			
Успеав да утврдам реални оценки			
Успеав да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со учениците			
Успеав да воспоставам ефективна двонасочна комуникација со родителите			
Успеав да креирам интересни, информативни и едукативни материјали			
Наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции			

2.9 НАЈГОЛЕМ ПРЕДИЗВИК ВО ОНЛАЈН НАСТАВАТА

МИ ПРЕТСТАВУВАШЕ/ПРЕТСТАВУВАА: *

	целосно се согласувам	делумно се согласувам	не се согласувам
Недостигот на технички помагала			
Недоволните ИКТ-познавања и вештини			
Слабата интернет врска и/или честите прекини			
Недоволните ИКТ-вештини на учениците			
Големиот број ученици			
Временската организација (во комбинација со други предмети/наставници)			
Недостигот на инструктивни материјали			
Недостигот на интеракција со и меѓу учениците			
Недоволна интеракција со родителите			
Недоволна поддршка и соработка со директорот и со стручната служба			
Недоволна поддршка и соработка со другите наставници			
Објективното оценување			
Педагошката евиденција			
Тоа што учениците немаат можност за социјализација, игра и за заедничко дружење			
Тоа што немав доволно време, искуство и услови да го одржам посакуваното и вообичаеното ниво на квалитет во работата			
Наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции			

2.10 Генерално, како ја оценувате онлајн наставата? *

- ▶ одлично
- ▶ многу добро
- ▶ добро
- ▶ задоволително
- ▶ незадоволително

Дел 3 - За учениците: СПОРЕД МОЈА ПРОЦЕНКА, НА УЧЕНИЦИТЕ ИМ БЕШЕ ПОТРЕБНА ДОПОЛНИТЕЛНА ПОМОШ:

3.1 Од наставниците:

- ▶ не им беше потребна помош
- ▶ делумно им беше потребна помош
- ▶ им беше потребна голема помош
- ▶ не знам

3.2 Од родителите:

- ▶ не им беше потребна помош
- ▶ делумно им беше потребна помош
- ▶ им беше потребна голема помош
- ▶ не знам

3.3 Според моја проценка, во споредба со редовниот наставен процес, онлајн наставата им одземаше на учениците дневно во просек: *

- ▶ помалку време
- ▶ исто време
- ▶ повеќе време
- ▶ не знам

3.4 СПОРЕД МОЈА ПРОЦЕНКА, УЧЕНИЦИТЕ:

	целосно се согласувам	делумно се согласувам	не се согласувам
Лесно се снајдоа во онлајн наставата			
Работеа понапорно отколку претходно			
Работеа самостојно			
Присуствуваа на сите часови / активности			
Имаа пристап до технологија и стабилна интернет врска			
Имаа доволни ИКТ-познавања за да можат да ја следат наставата			
Имаа премногу обврски			
Ги извршуваа обврските, но имаше големи разлики во квалитетот на нивната работа			
Оние кои добро работат во редовата настава и сега добро работеа			
Оние кои послабо работеа во редовната настава, сега беа поангажирани и поисполнителни			
Имаа голема помош од родителите			
Се гордееја со своите постигања и успеси			
Имаа поголема слобода во организирањето на својата работа			
Сакаат да се вратат во редовна настава			
Сакаат да продолжат со онлајн настава			
Со посебни образовни потреби, од моето одделение успешно работеа			
Наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции			

3.5 СПОРЕД МОЈА ПРОЦЕНКА, НАЈГОЛЕМА ПРЕДНОСТ И/ИЛИ ПРИДОБИВКА ОД ОНЛАЈН НАСТАВАТА ЗА УЧЕНИЦИТЕ БЕШЕ:

	целосно се согласувам	делумно се согласувам	не се согласувам
Слободното време			
Релаксираноста на опкружувањето (дома, неформална облека, флексибилност, итн.)			
Отсуството на притисок од строгиот распоред на часови, седењето, евиденцијата итн.			
Зголемената самостојност и индивидуалност			

Дел 4 - Потребни и предлози за идната учебна година:

4.1 За да можам, како наставник, поуспешно да ја спроведувам онлајн наставата, многу ми е важно училиштето да ми обезбеди: (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори), доколку наставата продолжи да се изведува онлајн.

- ▶ компјутерска опрема (лаптоп) за нас наставниците
- ▶ техничка поддршка за нас наставниците
- ▶ компјутерска опрема за децата кои немаат за да можеме непречено да функционираме
- ▶ обуки за унапредување на моите вештини за спроведување на онлајн наставата
- ▶ поголема поддршка, совети и соработка со стручната служба на училиштето
- ▶ поголема поддршка, совети и соработка со директорот на училиштето
- ▶ поголема меѓусебна поддршка и соработка со другите наставници во колективот
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции:

4.2 Имам потреба од обуки повзани со: (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори)

- ▶ дополнителна методичка подготовка за онлајн настава
- ▶ обуки за унапредување на моите ИКТ-вештини (на пример, за креирање електронски портфолија, снимање часови, подготвување (презентации, пребарување извори на учење за учениците итн.)
- ▶ оценување во услови на онлајн наставата
- ▶ зајакнување на самостојното учење од страна на учениците
- ▶ подобрување на интеракцијата со учениците
- ▶ подобрување на интеракцијата со родителите
- ▶ индивидуална работа со ученици кои послабо напредуваат
- ▶ индивидуална работа со ученици со посебни образовни потреби
- ▶ подготовка на квалитетни инструктивни материјали на различни јазици
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

4.3 Поучени од искуството со онлајн наставата, кои од долунаведените работи би можеле да ја подобрат состојбата од септември натаму? (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори)

- ▶ дигиталната настава и учење да стане интегрален дел од нов, реформиран курикулум
- ▶ педагошко-дидактички насоки и примери за планирање и спроведување квалитетна онлајн настава и учење
- ▶ повторување на клучните концепти од сите предмети од претходната на почетокот на новата учебната година
- ▶ единствена национална платформа за онлајн настава и учење
- ▶ збогатување на содржините и материјалите за настава и учење на сите наставни јазици
- ▶ унапредени насоки за оценување базирани на искуствата од онлајн наставата
- ▶ инвестирање во насока на подобрување на техничките предуслови за онлајн настава на училиштата
- ▶ инвестирање во професионалниот развој на наставниците
- ▶ зголемување на платите на наставниците
- ▶ финансиска и друга поддршка на учениците кои доаѓаат од социо-економски загрозувани семејства
- ▶ здравствена едукација на учениците
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

ПРИЛОГ 2 - ПРАШАЛНИК ЗА ДИРЕКТОРИТЕ И ЗА СТРУЧНИТЕ СЛУЖБИ

ПРАШАЛНИК ЗА ДИРЕКТОРИТЕ И ЗА СТРУЧНАТА СЛУЖБА

Истражување за состојбите, потребите и предизвиците во онлајн наставата во основните училишта

Почитувани директори и претставници на стручните служби на училиштата,

Фондацијата Отворено општество Македонија и Фондацијата за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор спроведуваат истражување за состојбите, потребите и предизвиците врзани за онлајн наставата во основните училишта.

Целта на истражувањето е да придонесе за подобра подготовка на образовниот систем во учебната 2020/21 година.

Прашалникот е анонимен. Ќе Ви бидеме благодарни доколку одвоите време и го пополните прашалникот до 30 јуни 2020 година и ги споделите своите сознанија и искуства од работата со учениците во последниве 4 месеци.

Дел 1 - Основни податоци:

1.1 Работам во следниов тип училиште: (може да означите повеќе од понудените одговори)

- ▶ градско
- ▶ селско
- ▶ приградско

1.2 Работам на позицијата:

- ▶ директор
- ▶ заменик-директор
- ▶ педагог
- ▶ психолог
- ▶ дефектолог
- ▶ друг член на стручната служба

1.3 Имам работно искуство:

- ▶ до 5 години
- ▶ меѓу 5 и 25 години
- ▶ над 25 години

1.4 Во нашето училиште се држи настава на следниве наставни јазици: (може да означите повеќе од понудените одговори)

- ▶ македонски
- ▶ албански
- ▶ турски
- ▶ српски
- ▶ босански

Дел 2 - За наставниот процес:

2.1 Според моите согледувања, на наставниците во нашето училиште најтешко им падна/паднаа: (Може да означите повеќе од понудените одговори)

- ▶ подготовката на лекциите/предавањата
- ▶ интеракцијата со учениците
- ▶ задачите и увежбувањето
- ▶ оценувањето
- ▶ водењето евиденција
- ▶ индивидуалната работа/поддршката на учениците со ниски постигања и со посебни образовни потреби
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

2.2 Според укажувањата на наставниците, за успешна настава најмногу им помогнало/е: (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори)

- ▶ тоа што дома ја имале потребната технологија
- ▶ тоа што ние, како училиште, им ја обезбедивме потребната технологија
- ▶ соработката со другите наставници
- ▶ соработката со родителите
- ▶ поддршката од директорот/заменик-директорот
- ▶ поддршката од стручната служба
- ▶ обуките за ИКТ кои беа организирани преку училиштето
- ▶ обуките за ИКТ кои ги поминале по своја иницијатива
- ▶ платформата што си ја направи нашето училиште
- ▶ платформите и материјалите обезбедени од МОН, БРО и од другите организации
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции:

2.3 Во текот на одржувањето на онлајн наставата, наставниците од мене најмногу бараа помош во/за:

2.4 Нашето училиште се соочи со недостиг на наставни/инструктивни материјали на следниов наставен јазик: (По селектирањето на наставниот јазик, следува прашање за степенот на недостог на наставни и инструктивни материјали)

- ▶ македонски
- ▶ албански
- ▶ турски
- ▶ српски
- ▶ босански
- ▶ не се соочи со таков проблем

2.5 Ве замолуваме да наведете до кој степен училиштето се соочило со недостиг на наставни и инструктивни материјали при држењето настава на македонски јазик:

- ▶ целосно
- ▶ делумно
- ▶ минимално

2.6 КАКО УЧИЛИШТЕ, ЗА НАС НАЈГОЛЕМ УСПЕХ ПРЕТСТАВУВА ТОА ШТО: *

	целосно се согласувам	делумно се согласувам	не се согласувам
Успеавме редовно да ја држиме наставата			
Наставниците, генерално, успеаја да ги приспособат наставните методи на потребите на онлајн наставата			
Успеавме да го одржиме интересот и мотивацијата за учење кај учениците			
Сите ученици редовно учествуваа во наставата			
Наставниците редовно комуницираа и соработуваа			
Раководството и стручната служба редовно и навремено им даваа поддршка на наставниците			
Оценките го одразуваат реалниот напредок на учениците			
Редовно комунициравме со родителите			
Наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции			

2.7 Трите најголеми предизвици со кои се соочи нашето училиште во реализацијата на онлајн наставата беа: (Ве молиме одберете три најсоодветни одговори - предизвици).

- ▶ неможноста, како училиште, да обезбедиме ИКТ-опрема за сите наставници и за децата кои немаа ваква опрема
- ▶ недоволната техничка и методичка подготвеност на наставниците за онлајн настава и учење
- ▶ недоволната подготвеност на учениците за самостојно учење
- ▶ неможноста на наставниците лесно да обезбедат докази за својата работа преку електронските портфолија
- ▶ недостигот на инструктивни материјали
- ▶ неможноста директорот и/или стручната служба да има целосен увид во работата на наставниците
- ▶ недоволната соработка на наставниците со директорот и со стручната служба во училиштето
- ▶ недоволната соработка помеѓу самите наставници
- ▶ недоволната соработка со родителите и со локалната заедница
- ▶ сите родители не беа во можност да им помогнат на своите деца дома
- ▶ стравот од можното ширење на вирусот во нашите потесни средини (ученици, наставници, заедници)
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

2.8 Како ја следевте работата на наставниците? (Ве молиме одберете ги најсоодветните одговори)

- ▶ преку нашата училишна платформа, на која сите наставници беа обврзани да ги прикачуваат своите часови и материјали
- ▶ преку неделни колегиуми и видеосостаноци на кој наставниците информираа за сработеното
- ▶ слободата што им беше дадена на наставниците да користат различни апликации, алатки и начини на комуникација со децата го направи следењето многу тешко
- ▶ го споделуваа со мене сработеното, со одредена временска динамика што ја договоривме во училиштето (еднаш дневно, еднаш неделно итн.)
- ▶ преку извештаите за работата на стручните активи
- ▶ преку следење на работата на училишната заедница за учење
- ▶ имам целосна доверба во наставниците и се потпрев на нивната проценка за сработеното
- ▶ следењето на работата на наставниците им ја препуштив на колегите од стручната служба
- ▶ не ја следев, сметав дека тоа не е најважно во ваква ситуација
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

2.9 Најголем предизвик при следењето на работата на наставниците ми беше:

2.10 Според Вас, како можат да се надминат ваквите проблеми во иднина?

2.11 Според Ваша проценка, колкав процент ученици од вашето училиште не беа во можност да ја следат онлајн наставата?

2.12 Според Вас, дали тоа може да резултира со зголемување на бројот на ученици кои ќе го напуштат училиштето?

- ▶ да
- ▶ не
- ▶ не можам да проценам

2.13 Според Вас, кои беа причините за нередовност во онлајн наставата? (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори)

- ▶ Недостиг на ИКТ-опрема и интернет за непречено да ја следат наставата
- ▶ Имавме ученици кои отсутуваа затоа што им помагаа на родителите (домашни работи, земјоделски и други сезонски работи, грижа за болен член на семејството итн.)
- ▶ Учениците со посебни образовни потреби имаа потреба од индивидуална работа и поддршка, што не можевме да ја обезбедиме преку онлајн наставата
- ▶ Учениците со ниски постигања имаа потреба од индивидуална работа и поддршка, што не можевме да ја обезбедиме преку онлајн наставата
- ▶ Родителите, од најразлични причини, не беа во можност да ги надгледуваат и да им помогнат на своите деца во учењето
- ▶ Наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции:

2.14 СПОРЕД ВАША ПРОЦЕНКА, КОЛКАВО Е ИЛИ БЕШЕ ВЛИЈАНИЕТО НА ОВИЕ ФАКТОРИ ВРЗ МОЖНОСТИТЕ ЗА УЧЕЊЕ И НАПРЕДУВАЊЕ НА ВАШИТЕ УЧЕНИЦИ ЗА ВРЕМЕ НА КРИЗАТА:

	нема влијание	има делумно влијание	има големо влијание	не знам
Квалитетот и компетенциите на наставниците				
Местото каде што се наоѓа Вашето училиште (дали е рурално или урбано)				
Буџетските издвојувања за општината				
Буџетските издвојувања за училиштето				
Образованието на родителите				
Социо-економската состојба на родителите на учениците				
Поддршката од страна на родителите (дали можат, имаат време и дали сакаат да им помогнат)				
Достапноста на ресурсите за настава и учење на мајчин јазик				
Здравствената состојба на децата и на родителите				
Наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции				

2.15 Како училиште, ние имаме на располагање средства за кои сметаме дека треба/можат да бидат искористени и/или пренаменети за потреби поврзани со справување со КОВИД-19 кризата?

- ▶ да
- ▶ не
- ▶ не знам

2.16 Дали пренамената на средствата би била можна, доколку ја побарате?*

- ▶ да
- ▶ не
- ▶ не знам

2.17 Генерално, како ја оценувате онлајн наставата? *

- ▶ одлично
- ▶ многу добро
- ▶ добро
- ▶ задоволително
- ▶ незадоволително

2.18 Поучени од искуството со онлајн наставата, кои од долунаведените работи би можеле да ја подобрат состојбата од септември натаму? (Ве молиме одберете до три најсоодветни одговори)

- ▶ дигиталната настава и учење да стане интегрален дел од новиот, реформиран курикулум
- ▶ педагошко-дидактички насоки и примери за планирање и спроведување квалитетна онлајн настава и учење
- ▶ повторување на клучните концепти од сите предмети од претходната на почетокот на новата учебната година
- ▶ единствена национална платформа за онлајн настава и учење
- ▶ збогатување на содржините и материјалите за настава и учење на сите наставни јазици
- ▶ унапредени насоки за оценување, базирани на искуствата од онлајн наставата
- ▶ инвестирање во подобрување на техничките предуслови на училиштата за онлајн настава
- ▶ инвестирање во професионалниот развој на наставниците
- ▶ зголемување на платите на наставниците
- ▶ финансиска и друга поддршка на учениците кои доаѓаат од социо-економски загрозувани семејства
- ▶ здравствена едукација на учениците
- ▶ наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции

**2.19 ЗА ДА СЕ ПОДГОТВИ ЗА ЕВЕНТУАЛНО ОТВОРАЊЕ ВО СЕПТЕМВРИ,
НАШЕТО УЧИЛИШТЕ ЌЕ ИМА ПОТРЕБА ОД:**

	голема потреба	мала потреба	нема да има потреба
Сопствена стратегија и сеопфатен план за продолжување на онлајн наставата или за враќање во редовна и/или комбинирана настава			
(Дополнителни) средства за подобрување на просторните услови (тоалети и др.)			
(Дополнителни) средства за лична заштита на учениците и наставниците (маски, средства за дезинфекција итн.)			
Повисоки средства за тековно одржување и унапредување на хигиената			
План и средства за инвестирање во професионалниот развој на наставниците			
План и средства за обезбедување соодветна техничка и друга опрема за наставниците и за сите ученици			
Обезбедување ужинка и/или оброк за децата од сиромашни семејства кои се најпогодени од кризата			
Наведете дополнителен одговор, доколку не е опфатен во претходно понудените опции			

**2.20 ДАЛИ СМЕТАТЕ ДЕКА ВО ВАШИТЕ УЧИЛИШТА ИМА ПРЕДУСЛОВИ ЗА ВРАЌАЊЕ
ВО РЕДОВНА НАСТАВА ИЛИ КОМБИНИРАНА НАСТАВА ВО УСЛОВИ НА ПРОДОЛЖЕНА
ПАНДЕМИЈА? ДАЛИ ИМАТЕ: ***

	да	не
Простории за работа/училници во кои може да се организира настава со минимум физичка дистанца меѓу учениците?		
Простории за работа/училници/наставничка канцеларија итн. во кои може да се организира минимум физичка дистанца меѓу наставниците?		
Чиста вода за пиење и одржување лична хигиена?		
Соодветни тоалети и фекална канализација?		

КАКВА ДРУГА ПОМОШ ИЛИ ПОДДРШКА ВИ Е ПОТРЕБНА?

3.1 Од БРО:

3.2 Од локалната самоуправа:

3.3 Од МОН:

ПРИЛОГ 3 – ПРОТОКОЛ ЗА ФОКУС-ГРУПА

1. Каква онлајн настава спроведувавте во последните 4 месеци (во времето на пандемијата со КОВИД-19)?
2. Дали имате информација за тоа каква настава спроведуваат вашите колеги во овој период? Дали имаше некои особени тешкотии и зошто?
3. Како го спроведовте оценувањето во периодот на пандемијата со КОВИД-19?
4. Дали ја следевте наставната програма и дали правевте модификации? Какви?
5. Кој го контролираше спроведувањето на онлајн наставата (динамиката и квалитетот) во вашето училиште?
6. Дали сите ученици во вашето училиште беа вклучени во наставата во периодот на пандемијата? Колку од нив не беа вклучени и кои се причините за тоа? (Кои беа вашите практики кои се покажаа успешни за вклучување на учениците?)
7. Каков беше пристапот кон ранливите групи ученици, кон учениците од понизок социо-економски статус и кон учениците со посебни потреби?
8. Дали има доволно онлајн материјали на наставниот јазик на кој предавате? Дали ја користевте платформата ЕДУИНО, е-училницата на МТВ и сл.?
9. Доколку и наредната учебна година наставата започне онлајн, што е она што ви е потребно како наставник, стручна служба, директор и како училиште?
10. Доколку во следната учебна година наставата се одвива во редовни услови, што е она што ви е потребно како наставник, стручна служба, директор и како училиште?

